

Agenda – Y Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau

---

Lleoliad:	I gael rhagor o wybodaeth cysylltwch a:
Ystafell Bwyllgora 5 – Tŷ Hywel	Naomi Stocks
Dyddiad: Dydd Mercher, 12 Chwefror 2020	Clerc y Pwyllgor 0300 200 6222
Amser: 09.25	SeneddCymunedau@cynulliad.cymru

Rhag-gyfarfod (09.25 – 09.30)

1 Cyflwyniad, ymddiheuriadau, dirprwyon a datgan buddiannau

2 Ymchwiliad ar ôl y broses ddeddfu i Ddeddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015: gwaith dilynol – sesiwn dystiolaeth 3

(09.30 – 11.00)

(Tudalennau 1 – 17)

Jane Hutt AC, y Dirprwy Weinidog a'r Prif Chwip

Alyson Francis, Dirprwy Gyfarwyddwr yr Is-adran Gymunedau, Llywodraeth Cymru

Christine Grimshaw, Pennaeth Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol, Llywodraeth Cymru

3 Papurau i'w nodi

(Tudalen 18)

3.1 Ymateb Llywodraeth Cymru i'r adroddiad "Gwaith dilynol ar gysgu ar y stryd: Gwasanaethau iechyd meddwl a gwasanaethau camddefnyddio sylweddau"

(Tudalennau 19 – 30)

3.2 Gwybodaeth ychwanegol a ddarparwyd gan Swyddfa Archwilio Cymru mewn perthynas â'r ymchwiliad ar ôl deddfu i Ddeddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015: gwaith dilynol

(Tudalennau 31 – 91)

- 4 Cynnig o dan Reol Sefydlog 17.42 i benderfynu gwahardd y cyhoedd o weddill y cyfarfod**

- 5 Ymchwiliad ar ôl y broses ddeddfu i Ddeddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015: gwaith dilynol – trafod y dystiolaeth a ddaeth i law**
(11.00 – 11.10)
Egwyl (11.10 – 11.15)

- 6 Y Bil Rhentu Cartrefi (Diwygio) (Cymru): briff technegol ar y Bil**
(11.15 – 12.00)
Emma Williams, Dirprwy Gyfarwyddwr, yr Is-adran Polisi Tai, Llywodraeth Cymru
Simon White, Pennaeth Strategaeth a Deddfwriaeth Tai, Llywodraeth Cymru
Rebecca Raikes, Cyfreithiwr, Llywodraeth Cymru
Nia Evans, Cwnsler Deddfwriaethol, Llywodraeth Cymru

- 7 Y Bil Rhentu Cartrefi (Diwygio) (Cymru): trafod y cwmpas a'r dull gweithredu o ran craffu**
(12.00 – 12.10)

- 8 Trafod y flaenraglen waith**
(12.10 – 12.30) (Tudalennau 92 – 103)

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

Jane Hutt AC/AM
Y Dirprwy Weinidog a'r Prif Chwip
Deputy Minister and Chief Whip

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ein cyf/Our ref MA/JH/0031/20

John Griffiths AC
Cadeirydd y Pwyllgor Cymunedau, Cydraddoldeb a Llywodraeth Leol
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
Caerdydd
CF99 1NA

29 Ionawr 2020

Annwyl John,

Diolch am fy ngwahodd i gyfarfod y Pwyllgor Cymunedau, Cydraddoldeb a Llywodraeth Leol ddydd Mercher 12 Chwefror 2020 am sesiwn ar Ddeddf Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015, yn dilyn yr adroddiad diweddar gan Swyddfa Archwilio Cymru.

Mae'r papur tystiolaeth sydd ynghlwm yn ymateb i adroddiad Swyddfa Archwilio Cymru ac yn rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf am y broses o roi'r Ddeddf ar waith.

Yn gywir,

Jane Hutt AC/AM
Y Dirprwy Weinidog a'r Prif Chwip
Deputy Minister and Chief Whip

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

Gohebiaeth.Jane.Hutt@lyw.cymru
Correspondence.Jane.Hutt@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Tudalen y pecyn 9

Y Pwyllgor Cymunedau, Cydraddoldeb a Llywodraeth Leol

Sesiwn Graffu ar Ddeddf Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015 ar ôl i Adolygiad Swyddfa Archwilio Cymru o'r Ddeddf gael ei Gyhoeddi –

9:30 – 11:00, 12 Chwefror 2020

Papur Tystiolaeth

1. Roedd y papur tystiolaeth a anfonwyd atoch cyn eich sesiwn graffu ym mis Tachwedd 2018 ar Ddeddf Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015 yn nodi'r cynnydd ers y diweddariad diwethaf ym mis Chwefror 2018. Rydych hefyd wedi cael diweddariadau chwarterol gan y Cynghorwyr Cenedlaethol tan ddiwedd mis Rhagfyr 2019. Mae'r papur hwn yn rhoi trosolwg byr o adroddiad diweddar Swyddfa Archwilio Cymru a diweddariad pellach ar gynnydd.
2. **Adroddiad Swyddfa Archwilio Cymru**
  - 2.1. Cyhoeddodd Swyddfa Archwilio Cymru (SAC) ei hadroddiad ar gynnydd o ran gweithredu Deddf Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015 ar 21 Tachwedd 2019. Dewiswyd y dyddiad hwnnw er mwyn cyd-daro â Diwrnod Rhyngwladol Dileu Trais yn Erbyn Menywod a Diwrnod y Rhuban Gwyn.
  - 2.2. Canfu SAC fod y Ddeddf yn trawsnewid gwasanaethau a bod hyfforddiant yn codi ymwybyddiaeth o drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol. Cydnabuwyd bod cydweithio effeithiol mewn rhai rhannau o Gymru, er bod y partneriaethau'n gymharol newydd a bod angen amser arnynt i aeddfedu. Mae landlordiaid tai cymdeithasol yn cefnogi dioddefwyr ac yn cymryd camau gweithredu yn erbyn cyflawnwyr; ac roedd bron pob un o'r ymatebwyr i arolwg SAC wedi mapio gwasanaethau trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol wrth baratoi eu strategaethau lleol.
  - 2.3. Fodd bynnag, mae'n amlwg bod angen gwneud mwy ac er nad yw'r adroddiad yn cynnwys argymhellion i Lywodraeth Cymru, rydym yn gweithio gyda phartneriaid i fynd i'r afael â'r canfyddiadau. Dechreuodd yr adolygiad ar gyfer yr adroddiad hwn tua 18 mis yn ôl; yn anochel, yn ystod y broses o gynnal adolygiad, bydd pethau'n symud yn eu blaen, yn enwedig mewn maes fel hwn lle mae llawer o gamau gweithredu wedi cael eu cymryd a chynnydd da wedi cael ei wneud yn ystod y cyfnod hwn. Mae Llywodraeth Cymru eisoes wedi rhoi amrywiaeth o fesurau ar waith a fydd yn rhoi rhagor o gymorth i bartneriaid wrth iddynt roi'r Ddeddf ar waith. Amlinellir y rhain isod yn erbyn yr argymhellion.
  - 2.4. Argymhelliad Swyddfa Archwilio Cymru A1
Mae Rhan 1 o'r adroddiad yn amlygu, er bod gan gyrff cyhoeddus ddealltwriaeth gynyddol am wasanaethau Trais yn Erbyn Menywod,

Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol a'r galw amdanynt, bod bylchau sylweddol yn dal i fodoli a bod ymgysylltiad â goroeswyr a dioddefwyr i adolygu a datblygu gwasanaethau yn anghyson. I fynd i'r afael â hyn, rydym yn argymhell bod gwaith i asesu anghenion a mapio'r ddarpariaeth gwasanaethau gan gyrrff cyhoeddus yn cael sylw o'r newydd a bod y modd y caiff pobl eu cynnwys yn cael ei ehangu a'i wella i gynnwys yr holl randdeiliaid perthnasol er mwyn creu darlun mwy cywir o'r ddarpariaeth gyfredol o ran gwasanaethau ac adnabod bylchau.

2.5. Ymateb LIC1

Mae hwn yn ofyniad a nodir mewn canllawiau statudol ar gyfer Strategaethau Lleol (a gyhoeddwyd ym mis Chwefror 2018) a hefyd ar gyfer Comisiynu Gwasanaethau Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol yn Rhanbarthol (a gyhoeddwyd ym mis Mai 2019). Mae byrddau rhanbarthol wedi bod yn cyflawni gwaith mapio mewn ymateb i'r gofyniad hwn a rhoddodd Llywodraeth Cymru arian ychwanegol i'r rhanbarthau ar ddechrau 2019 i gefnogi'r gwaith hwn.

2.6. Argymhelliad Swyddfa Archwilio Cymru A2

Mae Rhan 1 o'r adroddiad yn disgrifio sut y mae dioddefwyr a goroeswyr Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol yn aml yn ei chael yn anodd ymgodymu â system dameidiog o ran y gwasanaethau a ddarperir. I gynorthwyo dioddefwyr a goroeswyr i gael mynediad at wasanaethau a'u defnyddio rydym yn argymhell bod cyrff cyhoeddus:

- yn cynhyrchu gwybodaeth gynhwysfawr a pherthnasol mewn amrywiaeth o gyfryngau am yr ystod lawn o wasanaethau sydd ar gael i amddiffyn a chefnogi dioddefwyr a goroeswyr; ac
- yn creu llwybr ar y cyd i gael mynediad at wasanaethau a chymorth ar gyfer dioddefwyr a gweithwyr proffesiynol ac yn hysbysebu trefniadau mynediad yn eang

Ymateb LIC2

Mae llinell gymorth a gwefan Byw Heb Ofn yn darparu'r wybodaeth hon drwy sawl sianel ac mae Llywodraeth Cymru yn darparu manylion y llinell gymorth a'r wefan yn ei holl ymgyrchoedd cyfathrebu, ym mhob digwyddiad hyfforddi a rhannu gwybodaeth, drwy'r cyfryngau cymdeithasol ac ar sticeri drws, posteri gwybodaeth, baneri naid a thafenni. Mae deunyddiau gwybodaeth wedi cael eu rhoi i bob awdurdod perthnasol ac mae'r heddluoedd wedi cael cardiau busnes i'w rhoi i ddioddefwyr a goroeswyr.

Rydym yn datblygu fframwaith ymgysylltu â goroeswyr ac rydym wedi treialu panel dioddefwyr a fydd yn ein galluogi i ymgynghori'n gyson â goroeswyr i lywio gwaith a fydd yn gwella gwasanaethau drwy waith datblygu a chyflawni polisiau.

2.7. Argymhelliad Swyddfa Archwilio Cymru A3

Mae Rhan 2 o'r adroddiad yn nodi, er ei bod yn bwysig eu bod yn cydymffurfio â deddfwriaeth berthnasol ar ddiogelu data, bod angen i

sefydliadau rannu data gyda phartneriaid hefyd i ddiwallu anghenion dioddefwyr a goroeswyr yn well. Rydym yn argymhell bod awdurdodau:

- yn sicrhau bod staff sy'n debygol o ddod i gysylltiad â dioddefwyr a goroeswyr yn cael hyfforddiant priodol ar Drais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol
- yn darparu hyfforddiant diweddarau ar gyfer rheolwyr gwasanaethau i sicrhau eu bod yn gwybod pryd y gallant ac na allant rannu data, a pha ddata y gallant ac na allant eu rhannu; ac
- yn adolygu ac yn diweddarau protocolau rhannu data i sicrhau eu bod yn cynorthwyo gwasanaethau i gyflawni eu cyfrifoldebau rhannu data.

Ymateb LIC3

Mae'n ofyniad sylfaenol o dan y Fframwaith Hyfforddi Cenedlaethol i bob aelod o staff mewn awdurdodau perthnasol ymgymryd ag e-ddysgu ar drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol neu'r hyfforddiant wyneb yn wyneb cyfatebol, ac i staff rheng flaen ymgymryd â hyfforddiant Gofyn a Gweithredu er mwyn eu helpu i adnabod arwyddion camdriniaeth, gofyn cwestiynau sensitif, a gwybod sut i gyfeirio dioddefwyr a goroeswyr at gymorth priodol. Hyd yn hyn, mae 167,500 o weithwyr yn y sector cyhoeddus wedi ymgymryd â hyfforddiant drwy'r Fframwaith Hyfforddi Cenedlaethol ers iddo gael ei gyflwyno ym mis Mawrth 2016.

Rydym yn cytuno ei bod yn bwysig bod staff ym mhob awdurdod yn deall beth y gallant ei rannu.

2.8. Argymhelliad Swyddfa Archwilio Cymru A4

Mae Rhan 2 o'r adroddiad yn nodi, er bod peth cynnydd da wedi cael ei wneud gyda gweithio'n rhanbarthol, nad oes ysgogwyr priodol yn eu lle bob amser i gefnogi'r broses o drawsnewid gwasanaethau yn unol â'r ddeddfwriaeth Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol. I sicrhau bod manteision rhanbartholi'n cael eu gwireddu, rydym yn argymhell bod asiantaethau darparu (awdurdodau lleol, cyrff iechyd, yr heddlu, awdurdodau tân ac achub a'r trydydd sector) yn adolygu eu dull o weithio'n rhanbarthol i integreiddio gwasanaethau'n well a chynyddu i'r eithaf yr effaith gadarnhaol y gallant ei chael er ddioddefwyr a goroeswyr.

Ymateb LIC4

Rhoddir arweiniad ar hyn yn y canllawiau comisiynu rhanbarthol statudol a gyhoeddwyd ym mis Mai 2019.

Mae'r Bil Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru), a gyflwynwyd ar 18 Tachwedd, yn nodi bwriad i ddatblygu fframwaith a phwerau i hwyluso dulliau gweithio rhanbarthol mwy cyson a chydlynol ar gyfer cyflawni swyddogaethau awdurdodau lleol. Hefyd, mae Llywodraeth Cymru yn gweithio gyda Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru i ddatblygu swyddogaeth Gwella a Chymorth a fyddai'n gallu cefnogi ac annog y gwaith o drawsnewid gwasanaethau o fewn awdurdodau lleol i gynnwys rhanbartholi a chyflawni rhanbarthol gyda phartneriaid.

2.9. Argymhelliad Swyddfa Archwilio Cymru A5

Mae Rhan 3 o'r adroddiad yn amlygu nad yw'r mecanweithiau cyllido cymhleth a byrdymor, diffyg data ac ymgynghori annigonol â rhanddeiliaid, o gymorth i gomisiynu gwasanaethau Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol mewn modd cynaliadwy.

I fynd i'r afael â hyn, rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn adolygu eu trefniadau comisiynu i:

- gael gwared ar ddyblygu a gorgyffwrdd rhwng gwahanol ddulliau yn yr awdurdod a chyda phartneriaid;
- rhesymoli trefniadau gweinyddu i wella effeithlonrwydd a gwerth am arian;
- symleiddio a safoni trefniadau comisiynu i leihau baich gweinyddu ar yr holl bartion; a
- phennu mesurau perfformiad, targedau a meincnodau priodol i farnu effaith a deilliannau gwasanaethau a gomisiynir.

Ymateb LIC5

Mae Llywodraeth Cymru wedi symleiddio 10 o'i grantiau ei hun i ffurfio dau grant yn unig, sef y Grant Cymorth Tai a'r Grant Plant a Chymunedau, sydd ar gael i awdurdodau lleol er mwyn mynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol. Fel rhan o'r gwaith i symleiddio'r grantiau, gwnaed ymdrechion i leihau biwrocratiaeth ac mae mwy o hyblygrwydd wedi cael ei roi i awdurdodau lleol i ddefnyddio'r grantiau hyn i ddiwallu anghenion lleol a chyflawni canlyniadau a nodir. Mae rhanddeiliaid allweddol yn rhan o'r grŵp sy'n datblygu fframwaith canlyniadau ar gyfer y grantiau.

Mae Llywodraeth Cymru yn gweithio gyda rhanddeiliaid i ddatblygu model cyllido cynaliadwy sy'n cynnwys mapio cyllid a gwasanaethau a helpu darparwyr gwasanaethau i gael gafael ar yr ystod lawn o gyllid sydd ar gael. Deilliodd y canllawiau comisiynu rhanbarthol statudol o'r gwaith hwn a, phan fydd awdurdodau lleol wedi'u rhoi ar waith yn llawn, byddant yn helpu i fodloni'r argymhelliad hwn.

Mae Cyngor Caerdydd wedi rhannu ei ddull cyllido a chomisiynu â'i rhanddeiliaid. Hefyd, mae rhanbarth Gogledd Cymru wedi mabwysiadu dull cyllido mwy cydweithredol, gyda Chomisiynydd yr Heddlu a Throseddau yn gweithredu fel banciwr i'r rhanbarth.

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei Dangosyddion Cenedlaethol yn haf 2019 er mwyn hwyluso'r gwaith o fesur cynnydd o ran rhoi'r Ddeddf ar waith. Mae cyfres o weithdai yn seiliedig ar bob un o amcanion allweddol y Strategaeth Genedlaethol yn mynd rhagddi er mwyn mireinio ac ymestyn y dangosyddion hyn ymhellach a bydd y rhain hefyd yn llywio'r gwaith o ddatblygu'r strategaeth genedlaethol pum mlynedd nesaf y disgwylir iddi gael ei chyhoeddi yn 2021.

2.10. Canfyddiadau eraill

Beirniadwyd amseroldeb canllawiau Llywodraeth Cymru. Mae hyn yn deg o ran canllawiau ar gyfer datblygu strategaethau lleol, ond dylent lywio cynlluniau gweithredu a gwaith cyflawni. Fodd bynnag, cyhoeddwyd amrywiaeth eang o ganllawiau a phecynnau cymorth statudol ac arfer dda yn y pedair blynedd ers cyhoeddi'r Ddeddf, gan gynnwys dull addysg gyfan o atal trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol a mynd i'r afael â nhw; gweithio gyda chyflawnwyr yn y sector cyhoeddus; diogelu pobl hŷn rhag cam-drin domestig; canllawiau ar anffurfio organau cenhedlu benywod, priodas dan orfod, a thrais ar sail anrhydedd; a chanllawiau i ymarferwyr CAF/CASS ar gam-drin domestig.

- 2.11. Hefyd, codwyd pryder nad oes gwaith dilynol yn cael ei wneud mewn perthynas â'r canllawiau ar ôl iddynt gael eu cyhoeddi. Rhoddwyd gwybod i Lywodraeth Cymru am hyn, yn arbennig mewn perthynas â'r canllawiau comisiynu statudol. Caiff fframwaith monitro ei ddatblygu ar gyfer rhoi'r canllawiau ar waith a bydd yn cefnogi'r broses o adrodd yn erbyn y Dangosyddion Cenedlaethol.
- 2.12. Roedd yr adroddiad yn tynnu sylw at yr amser a dreuliodd yn datblygu'r Dangosyddion Cenedlaethol. Mae hyn wedi bod yn heriol gan fod ffynonellau data cenedlaethol cynhwysfawr a chadarn yn brin. O ganlyniad i hyn, mae'r dangosyddion yn cynnwys mwy o bwyslais ar gyfiawnder troseddol na meysydd eraill. Cyhoeddwyd y Dangosyddion Cenedlaethol ym mis Mehefin 2019 ac mae Llywodraeth Cymru yn gwneud rhagor o waith gyda rhanddeiliaid i'w mireinio a'u hystyngi. Mae'r gwaith hwn yn fuddiol iawn.
- 2.13. Er i'r broses o gyflwyno'r hyfforddiant gael ei chroesawu ar y cyfan, nododd SAC nifer o ddiffygion. Nid yw'r adroddiad yn cyfeirio'n benodol at Gofyn a Gweithredu, ond rydym yn cydnabod bod yr adborth yn seiliedig ar ymgynghoriad â'r partneriaethau hyfforddi rhanbarthol, felly, wrth ailosod y contract ar gyfer Gofyn a Gweithredu ym mis Rhagfyr 2018, gwnaethom ddiwygio'r fanyleb i fynd i'r afael â'r diffygion hyn.
- 2.14. Mae'r adroddiad yn nodi mai gwaith gyda chyflawnwyr yw'r agwedd wannaf a'r fwyaf heriol ar weithgarwch atal o hyd. Mae hyn yn wir ar y cyfan ac mae Llywodraeth Cymru wedi cynyddu ei gweithgarwch ei hun er mwyn cefnogi'r gwaith o ddarparu gwasanaethau cyflawnwyr dros y ddwy flynedd ddiwethaf, gan gynnwys: cynnal adolygiad cyflym o'r hyn sy'n gweithio gyda chyflawnwyr; cyflwyno safonau cenedlaethol ar gyfer gweithio gyda chyflawnwyr; treialu dulliau gweithredu addawol; cyllido cwrs Meistr mewn Ymchwil i astudio stelcio ac aflonyddu; cynnal digwyddiadau rhannu arfer; a chyhoeddi canllawiau i awdurdodau lleol ar weithio gyda chyflawnwyr.

3. Cynnydd o ran rhoi Deddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015 ar waith

- 3.1. Diben y Ddeddf hon yw gwella'r canlynol:
  - trefniadau ar gyfer atal trais ar sail rhywedd, cam-drin domestig a thrais rhywiol;

- trefniadau ar gyfer amddiffyn dioddefwyr trais ar sail rhywedd, cam-drin domestig a thrais rhywiol;
- y cymorth i bobl yr effeithir arnynt gan drais ar sail rhywedd, cam-drin domestig a thrais rhywiol.

Mae'r Ddeddf yn cyflwyno nifer o ddyletswyddau fel yr amlinellir isod:

- 3.2. Dyletswyddau a osodir ar Weinidogion Cymru:
Rhaid i Weinidogion Cymru gyhoeddi Strategaeth Genedlaethol a'i rhoi ar waith. Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei Strategaeth Genedlaethol pum mlynedd ym mis Tachwedd 2016. Mae'n cynnwys chwe amcan allweddol ac fe'i hategir gan fframwaith cyflawni.
- 3.3. Rhaid i Weinidogion Cymru gyhoeddi adroddiadau blynyddol ar gynnydd wrth roi'r Strategaeth ar waith. Mae tri adroddiad blynyddol wedi cael eu cyhoeddi a chaiff pedwerydd adroddiad ei gyhoeddi yn yr haf.
- 3.4. Rhaid i Weinidogion Cymru gyhoeddi Dangosyddion Cenedlaethol i fesur cynnydd tuag at gyflawni dibenion y Ddeddf, a chânt ddiwygio'r Dangosyddion hynny. Cyhoeddwyd y Dangosyddion hyn ym mis Mehefin 2019 ar y cyd â rhanddeiliaid allweddol. Mae gwaith wedi parhau i fynd rhagddo eleni drwy gyfres o weithdai gyda rhanddeiliaid i fireinio'r dangosyddion ymhellach.
- 3.5. Rhaid i Weinidogion Cymru benodi Cynghorydd Cenedlaethol ar gyfer Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol. Penodwyd y Cynghorydd Cenedlaethol cyntaf, sef Rhian Bowen Davies, ym mis Medi 2015. Ar ôl iddi adael y swydd, gwnaed y swydd yn un amser llawn ac fe'i llenwyd ar sail rhannu swydd gan y Cynghorwyr Cenedlaethol presennol, sef Yasmin Khan a Nazir Afzal, ym mis Ionawr 2018.
- 3.6. Mae dyletswydd ar y Cynghorwyr Cenedlaethol i gyflwyno cynllun blynyddol ac adroddiad blynyddol i Weinidogion Cymru. Mae dyletswydd ar Weinidogion Cymru i gyhoeddi'r rhain. Cyhoeddwyd cynllun blynyddol y Cynghorwyr Cenedlaethol ar gyfer 2018-19 ym mis Medi 2019 a chyhoeddwyd eu hadroddiad blynyddol ar gyfer 2020-21 ym mis Tachwedd 2019. Mae'r Cynghorwyr Cenedlaethol hefyd yn rhoi adroddiadau chwarterol ichi ar gamau gweithredu y mae Llywodraeth Cymru wedi'u cymryd i roi'r strategaeth ar waith, a chawsoch yr adroddiad diweddaraf ar 24 Ionawr 2020.
- 3.7. Pwerau a roddir i Weinidogion Cymru
Caiff Gweinidogion Cymru gyflwyno rheoliadau sy'n ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol gyhoeddi gwybodaeth am y ffordd y maent yn cyflawni eu swyddogaethau addysg i hyrwyddo diben y Ddeddf. Nid yw'r Gweinidogion wedi arfer y pŵer hwn hyd yma er mwyn osgoi rhoi baich biwrocrataidd diangen ar awdurdodau lleol ac am eu bod yn rhagweld y bydd y darpariaethau a gyflwynir yn y cwricwlwm newydd yn cael effaith fwy effeithiol.

- 3.8. Caiff Gweinidogion Cymru gyhoeddi canllawiau i sefydliadau addysg uwch ar y ffordd y gallant gyfrannu at y gwaith o gyflawni dibenion y Ddeddf. Mae swyddogion Llywodraeth Cymru wedi gweithio gyda CCAUC i ddatblygu canllawiau sy'n cael eu diwygio ar hyn o bryd yn dilyn ymgynghoriad.
- 3.9. Caiff Gweinidogion Cymru gyhoeddi canllawiau statudol i awdurdodau perthnasol ar y ffordd y mae'n rhaid iddynt gyflawni eu swyddogaethau mewn perthynas â'r Ddeddf. Yr awdurdodau perthnasol yw awdurdodau lleol, byrddau iechyd lleol, gwasanaethau tân ac achub ac Ymddiriedolaethau'r Gwasanaeth Iechyd Gwladol. Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi canllawiau statudol ar roi'r Fframwaith Hyfforddi Cenedlaethol ar waith; Strategaethau Lleol; a Chomisiynu Gwasanaethau Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol yn Rhanbarthol.
- 3.10. Dyletswyddau a osodir ar Awdurdodau Perthnasol
Rhaid i awdurdodau lleol a byrddau iechyd lleol gyhoeddi strategaeth leol ar gyfer trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol. Gan fod yr awdurdodau lleol yn cael eu grwpio ynghyd ar yr un ôl troed ag lechyd at ddiben cyflawni strategaethau ar gyfer atal trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol a mynd i'r afael â nhw, maent wedi dewis cyhoeddi strategaethau rhanbarthol ar y cyd â'r byrddau iechyd lleol. Cyhoeddwyd y strategaethau cyntaf ym mis Ebrill 2018.
- 3.11. Rhaid i awdurdodau lleol a byrddau iechyd lleol hefyd gyhoeddi adroddiadau blynyddol ar y ffordd y maent yn rhoi eu strategaethau ar waith. Daeth yr adroddiadau hynny i law yn haf 2019.

4. Gwaith Arall i Roi'r Strategaeth Genedlaethol ar Waith

- 4.1. Mae adroddiadau blynyddol Llywodraeth Cymru, adroddiadau blynyddol y Cynghorwyr Cenedlaethol ac adroddiadau cyfnodol y Cynghorwyr Cenedlaethol i chi yn cyflwyno'r camau gweithredu y mae Llywodraeth Cymru wedi'u cymryd i roi'r Ddeddf a'r Strategaeth Genedlaethol ar waith. Mae'r rhain yn cynnwys:
- cymorth 24 awr y dydd, saith diwrnod yr wythnos drwy linell gymorth a gwefan Byw Heb Ofn;
  - prosiect a llinell gymorth Dyn ar gyfer dioddefwyr a goroeswyr gwrywaiidd y byddai'n well ganddynt gael llinell gymorth neu gymorth i ddynion yn unig;
  - canllawiau statudol ar y Fframwaith Hyfforddi Cenedlaethol, strategaethau lleol a chomisiynu rhanbarthol.
- 4.2. Rydym wedi cyhoeddi amrywiaeth o ganllawiau a pheccynnau cymorth ac wedi darparu hyfforddiant drwy ein Fframwaith Hyfforddi Cenedlaethol. Mae ein hyfforddiant Gofyn a Gweithredu, er mwyn helpu gweithwyr proffesiynol i adnabod trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol a chyfeirio pobl at gymorth, wedi cael cydnabyddiaeth eang ac mae sawl rhanbarth yn y DU wedi cysylltu â ni yn gofyn am gael darparu rhywbeth tebyg.
- 4.3. Mae'r Pwyllgor sy'n craffu ar Fil Cam-drin Domestig Llywodraeth y DU wedi argymhell y dylai'r Bil gyflwyno gofyniad i hyfforddiant ddilyn esiampl Cymru ac

mae elusen Cymorth i Ferched Cymru yn dweud ei bod yn priodoli'r cynnydd yn nifer yr atgyfeiriadau at wasanaethau i'r cynnydd mewn ymwybyddiaeth o ganlyniad i'r hyfforddiant.

- 4.4. Rydym wedi cynnal nifer o ymgyrchoedd cyfathrebu llwyddiannus. Canolbwyntiodd y diweddaraf o'r rhain ar reolaeth drwy orfodaeth, gan adeiladu ar yr hyrddiad cychwynnol o weithgarwch a gododd ymwybyddiaeth o reolaeth drwy orfodaeth a ble i gael cymorth a symud ymlaen i reolaeth drwy orfodaeth mewn grwpiau amrywiol fel Pobl Dduon a Lleiafrifoedd Ethnig, LGBTQ a'r henoed. Lansiodd ymgyrch yn targedu pobl ifanc rhwng 16 a 25 oed yn ystod Wythnos y Glas sy'n ategu gwaith arall i addysgu plant a phobl ifanc am berthnasau iach drwy brosiect Sbectwm, a ariennir gan Lywodraeth Cymru.
- 4.5. Bydd ein hymgyrch ddiweddaraf, a gaiff ei lansio yn ystod Wythnos Trais Rhywiol ar 6 Chwefror, yn canolbwyntio ar reolaeth a thrais rhywiol. Rydym wedi gweld cynnydd yn nifer y galwadau i linell gymorth Byw Heb Ofn yn dilyn lansiad pob hyrddiad, gyda galwyr yn aml yn cyfeirio at yr ymgyrch.
- 4.6. Ymhlith ein gwaith codi ymwybyddiaeth diweddaraf mae llythyr gan y Dirprwy Weinidog a'r Prif Chwip i holl awdurdodau lleol Cymru yn eu hannog i ddilyn esiampl Llywodraeth Cymru a Chyngor Castell-nedd Port Talbot a chynnig absenoldeb â thâl i'w staff i ddelio â materion yn ymwneud â cham-drin domestig. Ar yr un pryd, ysgrifennodd y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol i bob gwasanaeth cyhoeddus yng Nghymru yn tynnu sylw at ddatganiad ar y cyd Cyngor Partneriaeth Cymru ar absenoldeb â thâl ar gyfer cam-drin domestig.

5. Edrych i'r Dyfodol

Gan mai 2020 fydd pumed flwyddyn y Ddeddf, rydym wedi gofyn i'r Cynghorwyr Cenedlaethol wahodd asiantaethau partner i gynhadledd i ddathlu cynnydd o ran rhoi'r Ddeddf ar waith ac ystyried y pum mlynedd nesaf, gan ddechrau'r broses o ddatblygu'r Strategaeth Genedlaethol newydd.

Eitem 3

Y Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau

12 Chwefror 2020 – tudalen flaen papurau i'w nodi

Rhif y papur:	Mater o dan sylw	Oddi wrth	Cam gweithredu
ELGC(5)-06-20 Papur 2	Gwaith dilynol ar gysgu ar y Stryd: Gwasanaethau iechyd meddwl a gwasanaethau camddefnyddio sylweddau	Llywodraeth Cymru	I'w nodi
ELGC(5)-06-20 Papur 3	Ymchwiliad ar ôl y broses ddeddfu i Ddeddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015: gwaith dilynol	Swyddfa Archwilio Cymru	I'w nodi
ELGC(5)-06-20 Papur 4	Ymchwiliad ar ôl y broses ddeddfu i Ddeddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015: gwaith dilynol	Swyddfa Archwilio Cymru	I'w nodi

Ymateb ysgrifenedig Llywodraeth Cymru i adroddiad y Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau yn dwyn y teitl Gwaith dilynol ar gysgu ar y stryd: Gwasanaethau iechyd meddwl a gwasanaethau camddefnyddio sylweddau

---

Hoffwn i a'r Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol ddiolch i Aelodau'r Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau ac i bawb a roddodd o'u hamser i roi tystiolaeth i'r Pwyllgor yn seiliedig ar eu profiad a'u harbenigedd.

Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod yn 'Ffyniant i Bawb' ei bod yn annerbyniol bod pobl yn cael eu gorfodi i gysgu allan mewn cymdeithas lewyrchus. Fel y nodir yn ein strategaeth ar gyfer rhoi terfyn ar ddigartrefedd, cysgu ar y stryd yw'r math mwyaf difrifol o ddigartrefedd ac rydym yn cydnabod bod gan y rhai sy'n byw ar y stryd anghenion cymhleth yn aml, a bod angen ymateb cydgysylltiedig gan amrywiaeth o wasanaethau i'w cefnogi.

Er bod y Pwyllgor hwn yn canolbwyntio ar gysgu ar y stryd, mae'n bwysig cydnabod bod hon yn un agwedd ar fater ehangach sy'n ymwneud â digartrefedd, er mai dyma'r ffurf fwyaf difrifol a gweladwy. Er mwyn sicrhau dull gweithredu strategol cyfannol ar gyfer y system gyfan, mae Llywodraeth Cymru yn awyddus i gefnu ar rannu digartrefedd yn wahanol ffurfiau, ac, yn hytrach, sicrhau ein bod yn canolbwyntio ein polisi a'n hadnoddau ar atal a mynd i'r afael â digartrefedd o bob math.

Cydnabyddwn fod digartrefedd yn fater sy'n ymwneud â gwasanaethau cyhoeddus ac felly rydym yn gweithio ar draws y gwasanaethau cyhoeddus a'r sectorau cyhoeddus i ymdrin â'r ffactorau sylfaenol sy'n ei achosi.

Argymhelliad 1

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn rhoi diweddariad i'r Pwyllgor ar weithredu'r camau perthnasol yn y Cynllun Gweithredu Cysgu Allan; a'r graddau y mae'r Fframwaith Gwasanaeth i Drin Pobl sydd â Phroblemau Iechyd Meddwl a Phroblemau oherwydd Camddefnyddio Sylweddau sy'n Cyd-ddigwydd wedi'i weithredu ledled Cymru.

Ymateb: Derbyn

Mae'r camau gweithredu perthnasol yn y Cynllun Gweithredu ar Gysgu Allan yn ymwneud â gwella mynediad at wasanaethau camddefnyddio sylweddau a gwasanaethau iechyd ar gyfer pobl sy'n cysgu ar y stryd, a datblygu protocolau cydweithio ar gyfer helpu pobl sydd â phroblemau iechyd meddwl a chamddefnyddio sylweddau. Mae'r gwaith hwn wedi'i wneud yn drawslywodraethol ac mae wedi arwain at waith parhaus i gryfhau'r gweithrediad y Fframwaith Cymorth a Thriniaeth ar gyfer pobl â phroblemau camddefnyddio sylweddau a phroblemau llefy; camau gweithredu ar y cyd yn y Cynllun Cyflawni ar Gamddefnyddio Sylweddau 2019-2022 a Chynllun Cyflawni Law yn Llaw at Iechyd Meddwl 2019-2022; a chyllid penodol ar gyfer pobl ag anghenion cymhleth.

Mae'r gwaith hwn yn parhau gan ein bod yn cydnabod pwysigrwydd triniaeth ar gyfer iechyd meddwl a chamddefnyddio sylweddau sy'n cyd-ddigwydd ac rydym wedi sefydlu ymchwiliad at wraidd Camddefnyddio Sylweddau / Iechyd Meddwl i ystyried cynnydd o ran datblygu gwasanaethau iechyd meddwl a chamddefnyddio sylweddau sy'n cyd-ddigwydd, a'r heriau sy'n parhau. Mae'r grŵp yn cynnwys amrywiaeth o arbenigwyr gan gynnwys arbenigwyr polisi, comisiynwyr ac ymarferwyr, gan gynnwys Iechyd a Thai, i gefnogi'r gwaith hwn.

Mae darparu cymorth priodol, integredig i fynd i'r afael â phroblemau camddefnyddio sylweddau ac iechyd meddwl sy'n cyd-ddigwydd yn cael eu nodi'n glir fel blaenoriaeth yn y Cynllun Cyflawni ar Gamddefnyddio Sylweddau 2019–2022 a'r Cynllun Cyflawni Iechyd Meddwl 2019–2022. Mae'r cynlluniau cyflawni ar gyfer iechyd meddwl a chamddefnyddio sylweddau yn cynnwys yr ymrwymiad i gynnal dadansoddiad manwl o'r llwybrau ar gyfer unigolyn sydd â phroblem sy'n cyd-ddigwydd. Bydd hyn yn golygu edrych ar y rhwystrau a'r arferion da ar waith yn y maes hwn (gyda gwaith gan Lywodraeth Cymru i edrych yn ddwfn ar iechyd meddwl/camddefnyddio sylweddau sy'n cyd-ddigwydd) yn arbennig i ddatrys problemau a allai fod yn atal gweithredu'r fframwaith gwasanaeth yn llawn ar gyfer trin pobl â phroblemau iechyd meddwl a chamddefnyddio sylweddau sy'n cyd-ddigwydd. Yn ogystal, mae ymrwymadau yn y ddau gynllun cyflawni i sicrhau bod gwasanaethau a gomisiynir i gefnogi achosion cyd-ddigwydd yn cael eu halinio a'u bod yn gweithio mewn partneriaeth â gwasanaethau tai a digartrefedd; ac yn sicrhau

bod llai o rwystrau i waith ar y cyd rhwng gwasanaethau iechyd meddwl a gwasanaethau camddefnyddio sylweddau. Byddwn yn monitro'r broses o weithredu hyn yn lleol drwy'r Byrddau Cynllunio Ardal a'r Byrddau Partneriaeth Iechyd Meddwl Lleol.

Fel y mae'r adroddiad yn nodi, mae'r Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol wedi darparu £1.3 miliwn i gefnogi pobl ag anghenion cymhleth sy'n ddigartref neu sydd angen tŷ. Mae'r cyllid yn gweithio'n agos gyda phrosiectau Tai yn Gyntaf a bydd yn helpu i wella mynediad ac integreiddio gwasanaethau camddefnyddio sylweddau ac iechyd meddwl.

Goblygiadau ariannol – Dim. Caiff unrhyw gostau ychwanegol eu tynnu o gyllidebau rhaglenni sy'n bodoli eisoes.

Argymhelliad 2.

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn nodi arfer gorau i wella rhannu ar draws y sector, ac yn sicrhau nad yw'r broses gomisiynu yn rhwystr i hyn.

Ymateb: Derbyn

Fel yr amlinellwyd mewn sesiynau tystiolaeth blaenorol, mae'r broses o ddatblygu'r Grant Cymorth Tai yn gyfle i wella prosesau comisiynu drwy gysoni'r grantiau Cefnogi Pobl ac Atal Digartrefedd yn well. Mae canllawiau newydd i gefnogi'r Grant Cymorth Tai, yr ymgynghorwyd arno y llynedd, yn ceisio cryfhau dulliau cydweithredol ac amlasiantaethol ac annog comisiynu gwasanaethau ar y cyd.

Er bod rhywfaint o ddatblygu a gwella organig yn bosibl drwy rannu dysgu rhwng darparwyr gwasanaethau, y comisiynydd eu hun, sef yr awdurdodau lleol, sy'n gyfrifol am ddiffinio a rhannu arferion da. Eu cyfrifoldeb nhw yw dadansoddi'r hyn sy'n gweithio fel rhan o'u rôl strategol, cydnabod arfer da, a phrofi arferion arloesol. Dylent ddysgu gan ddarparwyr fel rhan o'r rôl gomisiynu strategol hon ac mae Llywodraeth Cymru, er enghraifft, wedi ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau gynnal digwyddiadau ymgysylltu â rhanddeiliaid neu ffurfio mecanweithiau eraill i gynnal y sgwrs hon.

Rôl Llywodraeth Cymru yw adeiladu ar y rhannu lleol hwn drwy ymchwilio, gwerthuso a hwyluso sgysiaid ledled Cymru drwy fecanweithiau megis Bwrdd Cyngori'r Gweinidog ar Gymorth Tai neu'r Rhwydwaith Cymorth Tai.

Mae Llywodraeth Cymru hefyd yn cefnogi Byrddau Cynllunio Ardal i sicrhau bod eu gwasanaethau wedi'u halinio'n dda â gwasanaethau digartrefedd, gan gynnwys Tai yn Gyntaf, ac mae'r Cynllun Cyflawni ar Gamddefnyddio Sylweddau yn cynnwys camau gweithredu penodol ar gyfer hyn. Roedd y cyllid anghenion cymhleth

diweddar a ddarparwyd gan y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol yn annog ymhellach ddull cydweithredol, a oedd yn ei gwneud yn ofynnol i gynigion gael eu datblygu a'u cyflwyno mewn cydweithrediad â gwasanaethau tai.

Goblygiadau ariannol – Dim. Caiff costau ychwanegol eu tynnu o gyllidebau rhaglenni sy'n bodoli eisoes.

Argymhelliad 3

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod:

Llywodraeth Cymru yn gwneud mwy i gefnogi mentrau lleihau niwed. Dylai hyn gynnwys:

- **egluro a yw'r setliad datganoli yn galluogi sefydlu ystafelloedd chwistrellu diogel yng Nghymru; ac os nad yw, a fydd yn ceisio pwerau o'r fath; byddem yn disgwyl i unrhyw benderfyniad a wneir gael ei lywio gan y sail dystiolaeth sy'n dangos effeithiolrwydd yr ymyriad hwn; a**
- **gweithio gyda Llywodraeth y DU a chyrrff heb eu datganoli fel yr heddlu i leihau'r risg y caiff landlordiaid eu herlyn pan fydd preswylwyr neu denantiaid yn defnyddio cyffuriau ar eu heiddo, fel rhan o raglan lleihau niwed.**

Ymateb: Derbyn mewn egwyddor

Mae mynd i'r afael â chamddefnyddio sylweddau yn parhau i fod yn flaenoriaeth i Lywodraeth Cymru. Mae ein '*Cynllun Cyflawni ar Gamddefnyddio Sylweddau 2019-22*' wedi'i wreiddio mewn dull lleihau niwed sy'n cydnabod bod caethiwed i sylweddau yn fater iechyd a gofal yn hytrach nag yn fater sy'n ymwneud â chyfiawnder troseddol yn unig.

Maes sy'n peri pryder cynyddol i bawb sy'n gweithio i fynd i'r afael â chamddefnyddio sylweddau yng Nghymru yw'r data diweddaraf sy'n dangos cynnydd mewn marwolaethau sy'n gysylltiedig â chyffuriau ar draws y boblogaeth. Ar hyn o bryd rydym yn gweithio'n agos gyda rhanddeiliaid i werthuso'r rhesymau y tu ôl i'r cynnydd a chefnogi mentrau i fynd i'r afael â hyn, gan gynnwys cymorth i bobl ddigartref.

Ym mis Rhagfyr 2017, cwblhaodd yr hen Banel Cyngori ar Gamddefnyddio Sylweddau adroddiad ar Ganolfannau Uwch ar gyfer Lleihau Niwed (*Enhanced Harm Reduction Centres, EHRCs*), sy'n enw arall ar ystafelloedd chwistrellu diogel. Roedd hyn yn cynnwys tystiolaeth Ewropeaidd a Rhyngwladol o effeithiolrwydd Canolfannau Uwch ar gyfer Lleihau Niwed a hefyd yn darparu rhywfaint o wybodaeth

gefndirol am arferion defnyddio cyffuriau cyfredol yng Nghymru. Daeth yr adroddiad i ben gydag un argymhelliad a oedd yn nodi na allai'r Panel Cyngori ar Gamddefnyddio Sylweddau, ar sail y dystiolaeth a oedd ar gael, argymhell bod Canolfannau Uwch ar gyfer Lleihau Niwed yn cael eu gweithredu yng Nghymru. Nododd yr adroddiad y byddai angen gwneud rhagor o waith yn y maes hwn er mwyn pennu dichonoldeb Canolfannau Uwch ar gyfer Lleihau Niwed yng Nghymru.

Mae pryderon sylweddol hefyd ynglŷn â chydawnsedd Canolfannau Uwch ar gyfer Lleihau Niwed â'r gyfraith droseddol bresennol. Safbwynt presennol Llywodraeth Cymru yw na allai gefnogi Canolfannau Uwch ar gyfer Lleihau Niwed ar hyn o bryd gan nad yw'r gyfraith ar gamddefnyddio cyffuriau wedi'i datganoli ac felly'n fater i Lywodraeth y DU.

O ran prosiectau Tai yn Gyntaf, fel rhan o'u rôl yn gweinyddu'r rhwydwaith Tai yn Gyntaf, mae Cymorth Cymru wedi bod yn gweithio gyda landlordiaid cymdeithasol, Heddluoedd Cymru a chomisiynwyr i archwilio'r posibilrwydd o gyhoeddi 'llythyrau tawelu meddwl' i Landlordiaid. Mae'r llythyrau hyn, sydd wedi'u datblygu fel rhan o ymagwedd yr Alban tuag at Dai yn Gyntaf, yn rhoi sicrwydd i landlordiaid mewn perthynas ag erlyniad posibl. Mae gwaith yn mynd rhagddo yn y maes hwn a byddwn yn rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i'r Pwyllgor maes o law.

Goblygiadau ariannol – Dim.

Argymhelliad 4.

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn cymryd rôl arweiniol wrth weithio gyda sefydliadau ar draws sectorau i fwrw ymlaen â'r newid diwylliannol angenrheidiol i ddod â sefydliadau ynghyd i ddarparu gwasanaethau cwbl integredig. Dylai Llywodraeth Cymru ddiweddarau'r Pwyllgor ar y camau y mae wedi'u cymryd a'r amserlenni ar gyfer camau yn y dyfodol i gyflawni'r argymhelliad hwn ar ôl chwech, naw a deuddeg misv.

Ymateb: Derbynn mewn egwyddor

Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod yr angen i yrru newid diwylliant yn ei flaen er mwyn darparu gwasanaethau cwbl integredig a darparu'r gwasanaeth cyhoeddus sydd ei angen i roi terfyn ar ddigartrefedd. Mae ein strategaeth ar gyfer atal a rhoi terfyn ar ddigartrefedd yn nodi'r dull system gyfan sydd ei angen ar draws y gwasanaethau cyhoeddus i fynd i'r afael â digartrefedd o bob math. Bydd gwaith y Grŵp Gweithredu ar Ddigartrefedd yn helpu i lywio'r cynllun gweithredu a fydd yn sail i'r strategaeth ac y bydd Llywodraeth Cymru yn cyflwyno adroddiad arni'n flynyddol. Mae'r grŵp gweithredu wedi bod yn edrych ar y gweithlu a'r diwylliant fel rhan o'i gylch gwaith, ac rwy'n rhagweld y bydd hynny'n cael ei adlewyrchu yn ei adroddiad nesaf.

Fodd bynnag, mae'n bwysig cydnabod bod newid diwylliant yn cymryd amser, ac na all ymyrraeth gan Lywodraeth Cymru gyflawni hyn ar ei phen ei hun. Diben creu'r Grant Cymorth Tai yw helpu awdurdodau lleol i gyflawni eu dyletswyddau o dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol a'r 5 Ffordd o Weithio; yn arbennig, integreiddio a chydweithio. Mae'r canllawiau newydd, sydd wedi'u datblygu drwy ymgysylltu'n helaeth â rhanddeiliaid, yn amlinellu rôl strategol glir i awdurdodau, gyda'r hyblygrwydd a'r rhyddid i arloesi a dwyn gwasanaethau ynghyd er mwyn osgoi dyblygu, ac er mwyn sicrhau'r effaith fwyaf. Mae'r fframwaith ariannu newydd yn cynnwys dulliau o ymgysylltu â rhanddeiliaid lleol a, thrwy grwpiau cydweithredol rhanbarthol, strwythur i weithio ar draws swyddogaethau cyhoeddus megis lechyd a Chyfiawnder Troseddol er mwyn sicrhau bod gwasanaethau yn gweithredu mewn modd cydgysylltiedig a'u bod yn cynnig ymateb symlach i anghenion defnyddwyr.

Wrth gynnig mwy o ryddid i awdurdodau rydym yn eu herio i gamu'n llawnach i'r gofod sydd yn aml, yn y gorffennol, wedi ei feddiannu gan gyfarwyddyd gan Lywodraeth Cymru. Mae hyn yn cydnabod eu dealltwriaeth o anghenion lleol a'r mandad democrataidd lleol sydd ganddynt. Felly, y newid diwylliannol a geisiwn yn arweiniad strategol mwy aeddfed gan awdurdodau ar gyfer y gwasanaethau integredig y mae'r Pwyllgor yn cyfeirio atynt yn ei adroddiad.

Wrth gwrs, bydd angen meithrin y newid diwylliannol hwn drwy ymgysylltu'n barhaus a thrwy rannu dysgu. Bydd Llywodraeth Cymru yn parhau i gefnogi hyn drwy weithredu'r fframwaith grant newydd a thrwy fforymau fel y Rhwydwaith Cymorth Tai, sy'n dwyn ynghyd arweinwyr awdurdodau lleol ym maes digartrefedd a chymorth sy'n gysylltiedig â thai er mwyn rhannu arferion da a chefnogi gwelliant parhaus.

Rhoi'r Grant Cymorth Tai ar waith fydd y prif fecanwaith a fydd yn ein helpu i gyflawni'r amcan hwn. Byddwn yn rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i'r Pwyllgor am y cynnydd wrth i'r grant a'i ganllawiau ategol gael eu gweithredu. Fodd bynnag, rydym yn cydnabod y gallai adrodd ar gynnydd o ran gweithredu'r Grant Cymorth Tai ddisgyn y tu allan i'r cyfnodau adrodd awgrymedig.

Goblygiadau ariannol – Dim.

Argymhelliad 5

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn nodi'r hyfforddiant sydd ar gael i bawb sy'n cefnogi pobl sy'n cysgu ar y stryd; yn nodi unrhyw fylchau penodol ac yn cefnogi'r gwaith o ddatblygu hyfforddiant i sicrhau bod gan bawb sy'n gweithio gyda phobl sy'n cysgu ar y stryd ddigon o ddealltwriaeth a sgiliau i gefnogi'r rheini sydd ag anhwylderau sy'n

cydddigwydd. Fel rhan o hyn, dylai Llywodraeth Cymru ystyried effeithiolrwydd hyfforddiant seiciatreg arbenigol.

Ymateb: Derbyn

Mae ein Cynllun Cyflawni ar Gamddefnyddio Sylweddau wedi nodi datblygu'r gweithlu fel cam gweithredu ac mae'r gwaith hwn yn mynd rhagddo ar hyn o bryd, gan gynnwys yr angen i ystyried hyfforddiant ar y cyd â meysydd gwasanaeth perthnasol eraill. Mae Gweithgor Llywodraeth Cymru ar gyfer Edrych yn Ddwfn ar Gyd-ddigwydd ym maes Iechyd Meddwl a Chamddefnyddio Sylweddau, sy'n cynnwys cynrychiolwyr o'r Coleg Seiciatreg Brenhinol, yn ystyried a oes angen hyfforddiant pellach, a bydd yn rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf am hyn fel rhan o adroddiad cynnydd y grŵp. Er mwyn cefnogi'r broses o weithredu'r Fframwaith Gwasanaeth ar gyfer Trin Pobl â Phroblem Iechyd Meddwl a Chamddefnyddio Sylweddau sy'n Cyd-ddigwydd, cynhaliodd Llywodraeth Cymru a'r Byrddau Cynllunio Ardal archwiliad hyfforddiant staff i nodi bylchau mewn gwasanaethau lle'r oedd angen penodol am ddysgu a datblygu. O hyn, datblygwyd hyfforddiant a chefnogaeth i gynorthwyo a diwallu anghenion pobl â Phroblemau Iechyd Meddwl a Chamddefnyddio Sylweddau sy'n Cyd-ddigwydd.

Mae'r cwricwlwm wedi'i rannu'n bedair rhaglen astudio sydd wedi'u hanelu at wahanol lefelau proffesiynol:

- Lefel 1 - Ymwybyddiaeth (ar gyfer gweithwyr proffesiynol mewn sectorau cysylltiedig, neu wirfoddolwyr)
- Lefel 2 - Gofal Sylfaenol (Staff Mynediad Agored ac Ymgysylltu, Cymunedau Adfer, Meddygon Teulu, Canolfannau Cyswllt Cyntaf)
- Lefel 3 - Gofal Eilaidd (ar gyfer y rhai sy'n cynnig Ymyriadau a Gofal Strwythuredig)
- Lefel 4 - Uwch Glinigwyr / Clinigwyr â Chyfrifoldeb Strategol, Comisiynwyr, Strategwyr a Swyddogion Gweithredol).

Mae achrediad Agored Cymru ar gael ar gyfer pob un o'r unedau hyn a bydd yr hyfforddiant yn cael ei adolygu'n fuan.

Yng nghyd-destun ehangach atal digartrefedd, un o'r egwyddorion polisi allweddol sy'n sail i'n dull gweithredu yw y dylai pob gwasanaeth wneud yr unigolyn yn ganolog, ac y dylai'r gwasanaethau hynny weithio gyda'i gilydd mewn modd hyddysg ym maes trawma. Mae Llywodraeth Cymru eisoes wedi buddsoddi yn y gwaith o ddatblygu a chyflawni rhaglen hyfforddi 'PATH' (sy'n sefyll am "*Prevention. ACEs. Trauma Informed. Homelessness*"). Datblygwyd yr hyfforddiant hwn ynghyd â seicolegwyr yn gweithio gyda Chymorth Cymru i ddatblygu dulliau sy'n seiliedig ar wybodaeth seicolegol. Gweithiodd Cymorth Cymru gyda'r ganolfan cymorth ACE a

Rhwydwaith Cymorth Tai'r Awdurdod Lleol i gyflwyno'r rhaglen i sefydliadau sy'n cefnogi pobl sydd mewn perygl o fod yn ddigartref neu sy'n profi digartrefedd, gan gynnwys pobl sy'n cysgu ar y stryd. Mae Llywodraeth Cymru yn parhau i fuddsoddi yn y gwaith o gyflwyno'r hyfforddiant hwn ymhellach.

Mae'r Grŵp Gweithredu ar Ddigartrefedd hefyd yn ystyried anghenion ehangach y gweithlu fel rhan o'i gylch gwaith a rhagwelaf y caiff hyn ei adlewyrchu yn ei adroddiad nesaf, a fydd wedyn yn llywio ein cynllun gweithredu blynyddol.

Goblygiadau ariannol – Dim. Caiff y costau eu tynnu o gyllidebau rhaglenni sy'n bodoli eisoes.

Argymhelliad 6

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru naill ai'n cynnal neu'n comisiynu adolygiad brys i arferion a chanllawiau comisiynu i ymchwilio i'r pryderon a fynegwyd, gan edrych yn benodol ar p'un a yw dulliau rheoli perfformiad gwell, canlyniadau a rennir; cyllidebau cyfun; comisiynu mwy hirdymor a mynd i'r afael â gwrthdaro posibl o ran buddiannau yn helpu i gefnogi gwasanaethau integredig gwell ar gyfer pobl sy'n cysgu ar y stryd ac sydd ag anhwylderau sy'n cyd-ddigwydd. Dylai hefyd ystyried effaith rhwystrau i gyfuno cyllid statudol ac anstatudol. Er y dylid canolbwyntio ar y gwasanaethau hyn, gellid cymhwyso'r canfyddiadau yn ehangach ar draws y sector.

Ymateb: Derbyn mewn egwyddor

Mae creu'r Grant Cymorth Tai eisoes wedi arwain at adolygu'r trefniadau cyllido a chomisiynu ar gyfer yr hyn a elwid gynt yn Grantiau Cefnogi Pobl ac Atal Digartrefedd. Datblygwyd y canllawiau newydd mewn modd cydgynhyrchiol, drwy ymgysylltu'n helaeth â rhanddeiliaid, gan gynnwys darparwyr, comisiynwyr a defnyddwyr gwasanaethau. Roedd hyn yn gyfle i archwilio'r materion a nodwyd yn adroddiad y Pwyllgor ac i randdeiliaid lywio'r gwaith o ddatblygu'r canllawiau newydd, sy'n ceisio mynd i'r afael â llawer o'r materion hyn. Ymgynghorwyd yn ffurfiol ar y canllawiau newydd yn hwyr yn 2019, gan roi cyfle pellach i randdeiliaid fynegi eu barn a chyfrannu at y canllawiau terfynol, a gaiff eu cyhoeddi'n fuan.

Mae Llywodraeth Cymru yn llwyr gydnabod gwerth gweithio ar y cyd ac mae wedi rhoi strwythurau ar waith i annog a galluogi cydweithio effeithiol. Mae'r Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol yn un strwythur sy'n darparu mecanwaith ar gyfer datblygu dulliau o weithio ar y cyd rhwng y Gwasanaethau Iechyd, Gofal Cymdeithasol a Thai. Maent yn fecanwaith i feithrin perthynas waith agos fel y gellir cynllunio a chomisiynu gwasanaethau ar y cyd, er mwyn gwneud y gorau o ddibenion tai, iechyd a gofal cymdeithasol.

Mae dulliau cydweithredol yn cael eu datblygu hefyd ynghylch ariannu ym maes camddefnyddio sylweddau ac iechyd meddwl. Cânt eu goruchwylio gan Fyrddau Partneriaeth Iechyd Meddwl Lleol a Byrddau Cynllunio Ardal ym maes Camddefnyddio Sylweddau. Mae'r Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol wedi darparu £1.3m (£0.3m yn 2019/20, £1m 2020/21) yn benodol i gefnogi pobl ag anghenion cymhleth sy'n ddigartref neu sydd angen tŷ. Mae'r cyllid yn gweithio'n agos gyda phrosiectau Tai yn Gyntaf a bydd yn helpu i wella mynediad ac integreiddio gwasanaethau camddefnyddio sylweddau ac iechyd meddwl. I ddangos ymhellach ein hymagwedd gydgysylltiedig, rydym hefyd wedi sicrhau bod £100,000 ar gael o'r gyllideb Iechyd yn y flwyddyn ariannol hon (2019-20) i ariannu triniaeth breswyl yn benodol ar gyfer pobl sy'n ddigartref neu'n cael eu rhyddhau o'r carchar.

Goblygiadau ariannol – Dim. Caiff y costau eu tynnu o gyllidebau rhaglenni sy'n bodoli eisoes.

Argymhelliad 7

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn gwneud rhagor o waith i ddeall graddfa a maint y rhwystrau y mae pobl sy'n cysgu ar y stryd sydd ag anhwylderau sy'n cyd-ddigwydd a chyflyrau niwro-amrywiol yn eu hwynebu o ran ceisio cael cymorth priodol i sicrhau llety parhaol a chymorth ar gyfer eu hanawsterau camddefnyddio sylweddau ac iechyd meddwl.

Ymateb: Derbyn

Mae ymgysylltu â phobl sy'n cysgu ar y stryd i ganfod rhwystrau i wasanaethau wedi bod yn broses anodd yn hanesyddol. Fel rhan o'r gwerthusiad annibynnol trylwyr o brosiectau Tai yn Gyntaf yng Nghymru, bydd Llywodraeth Cymru yn ceisio deall yn well yr union rwystrau sy'n wynebu defnyddwyr gwasanaethau, gan gynnwys y rhai hynny ag anhwylderau sy'n cyd-ddigwydd a chyflyrau niwro-amrywiol, a'r camau y gellir eu cymryd i'w goresgyn. Bydd casglu barn pobl sydd â phrofiadau byw yn rhan sylfaenol o'r ymchwil hwn.

Mae Byrddau Cynllunio Ardal hefyd yn gweithio'n agos â gwasanaethau allgymorth tai ar hyn o bryd ac mewn llawer o ardaloedd mae timau allgymorth ar y cyd yn cydweithio gan sicrhau bod cymorth ar gael i estyn allan ac ymgysylltu â phobl sy'n cysgu ar y stryd.

Mae sicrhau bod gwasanaethau i'r rhai â phroblemau sy'n cyd-ddigwydd yn hygyrch ac wedi'u hintegreiddio'n llawn yn flaenoriaeth allweddol, ac mae Llywodraeth Cymru wrthi'n gwneud rhagor o waith i ddeall y rhwystrau o ran y Fframwaith Gwasanaeth ar gyfer Trin Pobl â Phroblem sy'n Cyd-ddigwydd o ran Iechyd Meddwl a Chamddefnyddio Sylweddau, a sut y gellir eu goresgyn. Bydd ymgysylltu â

defnyddwyr gwasanaeth sydd â gwasanaethau profiadol yn rhan o ddatblygu gwasanaethau at y dyfodol, a rheiny'n wasanaethau sy'n diwallu anghenion unigolion sy'n agored i niwed yn well.

Goblygiadau ariannol – Dim. Caiff y costau eu tynnu o gyllidebau rhaglenni sy'n bodoli eisoes.

Argymhelliad 8

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn mynegi ei barn ar yr argymhellion yn adroddiad y Grŵp Hollbleidiol ar ADHD sy'n ymwneud â chyfrifoldebau datganoledig yn adran 1a ar ymyrraeth gynnar a gwaith ataliol – sgrinio ar ôl gwahardd o'r ysgol am yr ail dro (dros dro neu fel arall); adran 2 ar gadw at ganllawiau NICE ar gyfer ADHD yn y system carchardai; ac adran 3 ar sgrinio ar gyfer ADHD.

▪ **Mae angen i wasanaethau fod yn ymatebol a chanolbwyntio ar anghenion y bobl y maent yn eu cefnogi. Dylent gael eu cynllunio i ddiwallu eu hanghenion, yn hytrach na gweddu'r gefnogaeth i ddyluniad y gwasanaeth.**

▪ **I'r rhai sydd angen y gefnogaeth a gynigir gan Tai yn Gyntaf, mae angen inni sicrhau bod digon o lety addas ar gael yn y lleoliad cywir. Mae cysyniad Tai yn Gyntaf yn seiliedig ar sicrhau bod y llety yn gartref hirdymor i'r unigolyn, ac nid ar symud yr unigolyn ymlaen unwaith y bydd ei anghenion cymorth yn lleihau. Mae hyn yn golygu sicrhau bod digon o lety addas y gellir eu defnyddio ar gyfer y model Tai yn Gyntaf.**

▪ **Mae angen cynyddu capasiti cyfleusterau dadwenwyno preswyl a chymunedol. Clywsom mai cyfleusterau dadwenwyno cymunedol yw'r ateb mwyaf priodol i lawer, ond i rai cyfleusterau dadwenwyno preswyl yw'r ateb, ac nid oes digon o gapasiti cyfredol yng Nghymru i ddiwallu'r anghenion am gyfleusterau dadwenwyno Haen 4.**

Ymateb: Derbynn mewn egwyddor

Mae Llywodraeth Cymru yn nodi â diddordeb waith y Grŵp Seneddol Hollbleidiol mewn perthynas ag ADHD. Rydym yn cydnabod bod pobl yn cael problemau mwy cymhleth, gyda llawer ohonynt yn effeithio ar eu gallu i gynnal triniaeth a gwella, a bod angen i wasanaethau fod yn ymatebol i anghenion gwahanol unigolion.

Fel y nodir yn ein strategaeth ar gyfer atal a rhoi terfyn ar ddigartrefedd, un o'r egwyddorion polisi allweddol yw bod gwasanaethau'n mabwysiadu dull gweithredu ar gyfer yr unigolyn cyfan, yn seiliedig ar gryfderau ac ar ymarfer sy'n hyddysg o ran trawma. I gefnogi hyn, rydym yn cryfhau ein gwaith amlasiantaeth a'n cynllunio gofal

i sicrhau bod anghenion unigolion yn cael eu diwallu. Mae ein Cynllun Cyflawni ar Gamddefnyddio Sylweddau yn cynnwys cam gweithredu penodol i weithio gyda phrosiectau Tai yn Gyntaf i gefnogi'r nod hwn.

Cytunwn yn llwyr â chasgliad y Pwyllgor bod Tai yn Gyntaf yn seiliedig ar y ffaith bod llety yn gartref hirdymor i unigolyn, ac na fydd yn cael ei symud ymlaen unwaith y mae ei angen am gymorth yn lleihau. Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod yr angen i gynyddu'r cyflenwad o lety addas i fodloni'r angen o ran Tai yn Gyntaf ac, yn fwy eang, ein cynnig i symud i ddull o ddod o hyd i gartrefi newydd yn gyflym. Er mwyn cyflawni hyn, rydym wedi ymrwymo i adeiladu mwy o dai cymdeithasol ar raddfa fawr ac yn gyflym, ac rydym yn lansio cynllun newydd arloesol i gynyddu'r cyflenwad o lety addas yn y sector rhentu preifat.

Mae adsefydlu preswyl a dadwenwyno cleifion mewn ysbyty yn chwarae rhan bwysig wrth helpu defnyddwyr gwasanaethau i sicrhau eu hadferiad hirdymor, gan gynnwys adsefydlu a dadwenwyno yn y gymuned, sy'n chwarae rhan yr un mor bwysig.

Ymdrinnir â'r cyfeiriad at ailsefydlu cymunedol a phreswyl yn Argymhelliad 9 isod.

Goblygiadau ariannol – Dim. Caiff y costau eu tynnu o gyllidebau rhaglenni sy'n bodoli eisoes.

Argymhelliad 9

Mae'r Pwyllgor yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn sicrhau bod digon o gapasiti a chyllid ar gael ar gyfer cyfleusterau dadwenwyno preswyl a chymunedol yng Nghymru er mwyn sicrhau bod pawb sydd angen y math hwn o gyfleuster yn gallu cael gafael arno mewn modd amserol

Ymateb: Derbyn

Mae adsefydlu preswyl a dadwenwyno cleifion mewn ysbyty yn chwarae rhan bwysig wrth helpu defnyddwyr gwasanaethau i sicrhau eu hadferiad hirdymor, gan gynnwys adsefydlu a dadwenwyno yn y gymuned, sy'n chwarae rhan yr un mor bwysig.

Mae Llywodraeth Cymru yn parhau i fod yn ymrwymedig i sicrhau bod gwasanaethau o'r fath ar gael ac felly'n dyrannu cyllid blynyddol o £1m o'r Gronfa Weithredu ar Gamddefnyddio Sylweddau i Fyrddau Cynllunio Ardal ar gyfer darparu gwasanaethau Haen 4. Mae hyn ar ben y £25,000,000 a ddarperir i Fyrddau Cynllunio Ardal i gomisiynu a darparu amrywiaeth o wasanaethau ym maes camddefnyddio sylweddau yn eu hardaloedd. Mater i Fyrddau Cynllunio Ardal, yn unol ag arweiniad clinigol a chyda mewnbwn gan ddefnyddwyr gwasanaethau, yw penderfynu ar yr ymyriad mwyaf priodol wrth ddefnyddio nifer o wasanaethau o

Haen 1 i Haen 4, gan sicrhau bod hygyrchedd ar bob lefel yn addas ac wedi'i deilwra ar gyfer unigolion yn seiliedig ar eu hasesiad o anghenion y boblogaeth.

Ar hyn o bryd, mae Llywodraeth Cymru yn tendro am gontract ar gyfer Fframwaith Adsefydlu Preswyl Camddefnyddio Sylweddau Cymru Gyfan a fydd yn darparu rhestr o ddarparwyr gwasanaethau adsefydlu a dadwenwyno preswyl cymeradwy. Yn ogystal, ysgrifennodd Llywodraeth Cymru at Gyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol i'w hatgoffa o'u cyfrifoldebau o ran asesiadau gofal cymdeithasol a chyllid ar gyfer adsefydlu preswyl, cyn cyflwyno fframwaith newydd, ac o ran sicrhau bod digon o gyllid yn cael ei ddarparu, nid yn unig o wasanaethau camddefnyddio sylweddau wedi'u comisiynu, ond o ffynonellau ehangach hefyd.

Mae'r Cytundeb Partneriaeth ar gyfer Iechyd Mewn Carchardai yn nodi blaenoriaethau y cytunwyd arnynt rhwng Llywodraeth Cymru, Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Mawrhydi, Iechyd Cyhoeddus Cymru a'r Byrddau Iechyd, i wella iechyd a lles pobl sydd yn y carchar. Mae hyn yn cynnwys datblygu'r Fframwaith Triniaethau ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau newydd ar gyfer carchardai (Blaenoriaeth 3 yn y cytundeb partneriaeth ar gyfer Iechyd Mewn Carchardai) a darparu safonau newydd ar gyfer gwasanaethau iechyd meddwl mewn carchardai (Blaenoriaeth 2 yn y cytundeb partneriaeth ar gyfer Iechyd Mewn Carchardai). Fel rhan o'r gwaith hwn, bydd ffocws penodol ar wella trosglwyddo gofal ar ôl rhyddhau.

Rydym hefyd wedi sicrhau bod £100,000 ar gael yn y flwyddyn ariannol hon (2019-20) yn benodol i ariannu triniaeth breswyl ar gyfer pobl sy'n ddigartref neu sy'n cael eu rhyddhau o'r carchar.

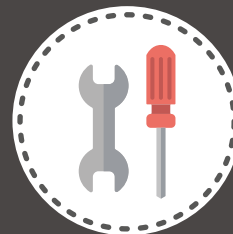
Goblygiadau ariannol – Dim. Caiff y costau eu tynnu o gyllidebau rhaglenni sy'n bodoli eisoes.

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Auditor General for Wales

Aeddfedrwydd Ilywodraeth leol o ran y defnydd o ddata

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Tudalen y pecyn 32

Rwyf wedi paratoi a chyhoeddi'r adroddiad
hwn yn unol â Deddf Archwilio
Cyhoeddus (Cymru) 2004.

Rheolwyd tîm astudio Swyddfa Archwilio Cymru gan
Nick Selwyn, ac roedd yn cynnwys Matt Brushett,
Philippa Dixon, Steve Frank, Martin Gibson, Gareth
Jones, Euros Lake a Sara Leahy.

**Archwilydd Cyffredinol Cymru
Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ**

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol o'r Cynulliad Cenedlaethol ac o lywodraeth. Mae'n archwilio ac yn ardystio cyfrifon Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus sy'n gysylltiedig â hi ac a noddir ganddi, gan gynnwys cyrff y GIG. Mae ganddo'r pŵer i gyflwyno adroddiadau i'r Cynulliad Cenedlaethol ar ddarbodaeth, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y defnydd a wna'r sefydliadau hynny o'u hadnoddau wrth gyflawni eu swyddogaethau, a sut y gallent wella'r defnydd hwnnw.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol hefyd yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, mae'n cynnal astudiaethau gwerth am arian mewn llywodraeth leol ac yn arolygu cydymffurfiaeth gydag anghenion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Swyddfa Archwilio Cymru, sydd yn fwrdd statudol wedi'i sefydlu ar gyfer y nod hwnnw ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol.

© Archwilydd Cyffredinol Cymru 2018

Cewch aildefnyddio'r cyhoeddiad hwn (heb gynnwys y logos) yn rhad ac am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng. Os byddwch yn ei aildefnyddio, rhaid i chi ei aildefnyddio'n gywir ac nid mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint Archwilydd Cyffredinol Cymru a rhaid rhoi teitl y cyhoeddiad hwn. Lle nodwyd deunydd hawlfraint unrhyw drydydd parti bydd angen i chi gael caniatâd gan ddeiliaid yr hawlfraint dan sylw cyn ei aildefnyddio.

Am fwy o wybodaeth, neu os ydych angen unrhyw un o'n cyhoeddiadau mewn ffurf ac/neu iaith wahanol, cysylltwch â ni drwy ffonio 029 2032 0500 neu drwy e-bostio post@archwilio.cymru. Rydym yn croesawu galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Gallwch ysgrifennu atom hefyd, yn Gymraeg neu'n Saesneg, a byddwn yn ymateb yn yr iaith rydych chi wedi ei defnyddio. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

This document is also available in English.

Cynnwys

	Cyflwyniad	6
	Adroddiad cryno	10
	Crynodeb	10
	Argymhellion	14
1	Mae gweledigaeth eglur ac arweinyddiaeth effeithiol yn helpu i greu'r diwylliant sy'n ofynnol i wneud y defnydd gorau o ddata, ond prin yw'r awdurdodau lleol sydd wedi canolbwyntio ar feithrin amgylchedd lle y gellir manteisio i'r eithaf ar y data sydd ganddynt	16
	Mae angen i arweinwyr yr awdurdodau wneud mwy i greu diwylliant data cryf	18
	Mae rheoli data fel ased corfforaethol yn helpu i gefnogi'r broses integreiddio, ond prin yw'r awdurdodau sydd wedi mabwysiadu safonau i helpu i ddatgloi'r potensial hwn	20
	Gyda'r twf mewn 'data mawr', mae'n bwysig bod awdurdodau lleol yn sicrhau cywirdeb eu gwybodaeth, ond mae ansawdd y data yn parhau i fod yn her barhaus i rai	22
	Gofynnir i ddinasyddion ddarparu'r un wybodaeth sawl tro wrth wneud ceisiadau am wasanaethau, ond nid yw awdurdodau yn integreiddio systemau rheoli i wella effeithlonrwydd data	23
2	Yn gyffredinol, mae awdurdodau lleol yn dda am gydymffurfio â rheoliadau diogelu data, ond nid ydynt bob amser yn rhannu'r data personol y maent yn eu casglu â phartneriaid	25

3	Nid yw awdurdodau lleol yn buddsoddi digon yn eu galluoedd rheoli data a'u sgiliau dadansoddi	31
4	Mae awdurdodau lleol yn defnyddio data i reoli perfformiad, ond mae bylchau a gwendidau yn golygu nad yw penderfyniadau bob amser yn seiliedig ar ystod lawn o dystiolaeth	35
	Mae dadansoddi perfformiad yn aml yn gyfyngedig	37
	Mae awdurdodau lleol yn cynyddu swm y data agored y maent yn ei gyhoeddi	38
	Nid yw prosesau gwneud penderfyniadau bob amser yn cael eu llywio gan waith dadansoddi neu werthuso data effeithiol	40
	Atodiadau	
	Atodiad 1 – Methodoleg yr astudiaeth	44
	Atodiad 2 – Geirfa	45
	Atodiad 3 – Arferion da wrth ddefnyddio data	46

Cyflwyniad

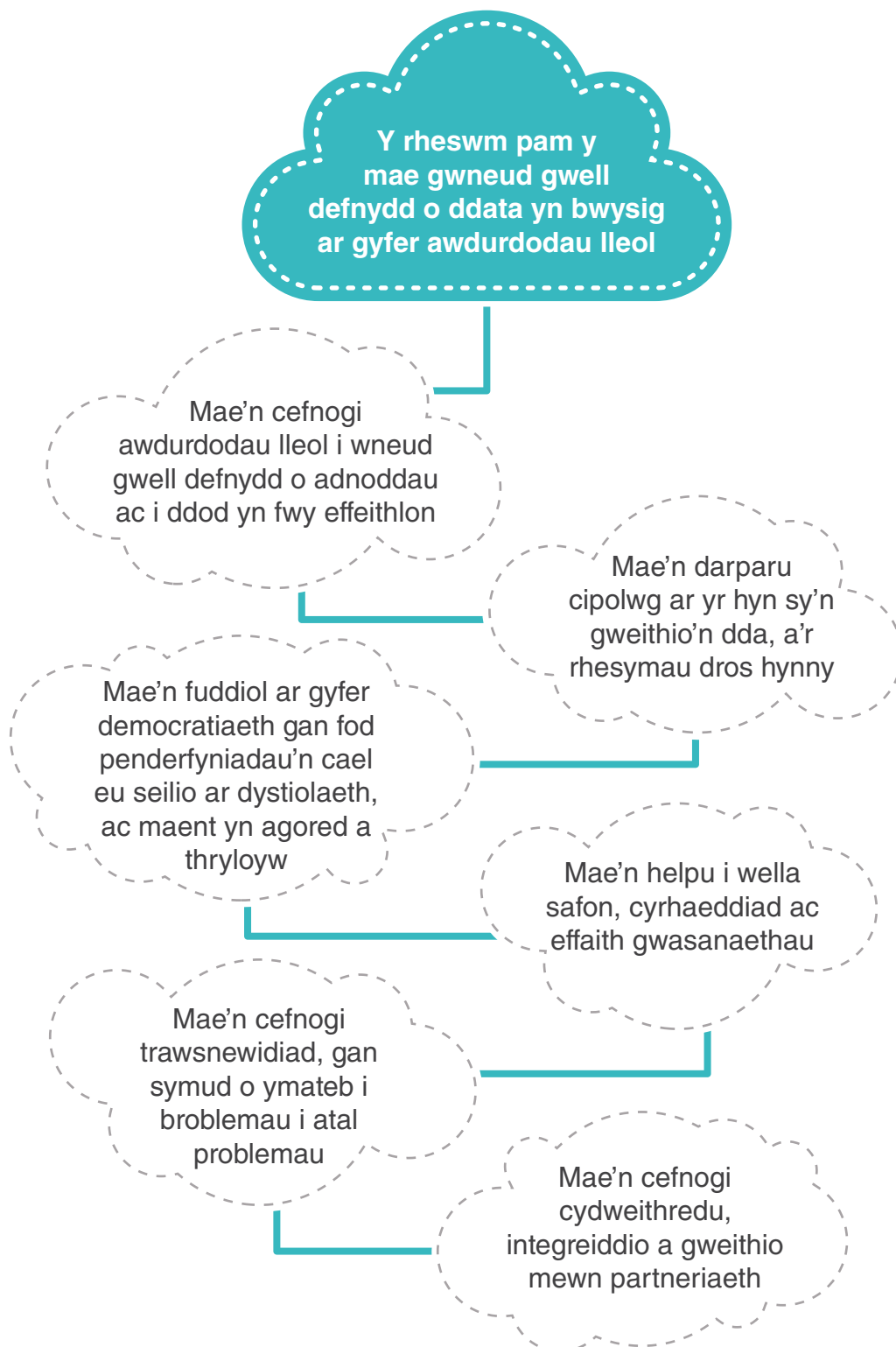
Mae awdurdodau lleol yn graddol ddatblygu diwylliant sy'n rhoi gwerth ar ddata ac yn eu defnyddio i'w llawn botensial er mwyn helpu i wella gwasanaethau a chanlyniadau

- 1 Mae twf strategaethau 'data mawr'¹ yn y sector preifat, ynghyd ag argaeledd 'data agored'², wedi bod yn ddigyffelyb yn ddiweddar, ac mae wedi chwyldroi'r ffordd y mae sefydliadau yn gwneud penderfyniadau. Gyda'r dechnoleg sydd ar gael heddiw, ynghyd â chyfradd y newid technolegol, mae prosesau gwneud penderfyniadau dan arweiniad data yn dod yn norm yn hytrach na'r eithriad. Fodd bynnag, a yw'r dull hwn yn ymestyn i awdurdodau lleol yng Nghymru?
- 2 Mae bod yn graff ac yn strategol wrth ddefnyddio data yn sicrhau llawer o fanteision i awdurdodau lleol, eu partneriaid, y cymunedau y maent yn gweithio ynddynt a'r dinasyddion y maent yn eu gwasanaethu. Mae gwneud gwell defnydd o ddata yn cefnogi awdurdodau i wneud penderfyniadau gwell a chyflymach. Mae hefyd yn galluogi awdurdodau i wneud y defnydd gorau o adnoddau trwy nodi gwastraff ac aneffeithlonrwydd, gan felly gynyddu cynhyrchedd. Yn bwysicaf oll, mae gwneud y defnydd gorau o ddata yn fuddiol i ddemocratiaeth gan ei fod yn cryfhau prosesau llywodraethu ac atebolrwydd.

- 1 Mae data mawr yn ymwneud â'r angen i wneud synnwyr o'r symiau helaeth o ddata y mae awdurdod lleol yn eu casglu – gan eu prosesu, eu dadansoddi, a manteisio arnynt er budd awdurdodau lleol, partneriaid a chymunedau. Mae data mawr yn cyfeirio at wybodaeth ddigidol sy'n enfawr ac yn amrywiol, ac mae hynny'n gofyn am dechnoleg ac arferion gorau i ddidoli, prosesu, storio a dadansoddi.
- 2 Data agored yw'r syniad y dylai rhywfaint o ddata fod ar gael i bawb eu defnyddio a'u hailgyhoeddi fel y dymunant, heb gyfyngiadau o ran hawlfraint, patentau na dulliau eraill o reoli. Un o'r mathau pwysicaf o ddata agored yw data llywodraeth agored oherwydd mae sicrhau bod gwybodaeth y llywodraeth ac awdurdodau lleol ar gael i'r cyhoedd yn gallu hwyluso tryloywder, atebolrwydd a chyfranogiad y cyhoedd.

Tudalen y pecyn 36

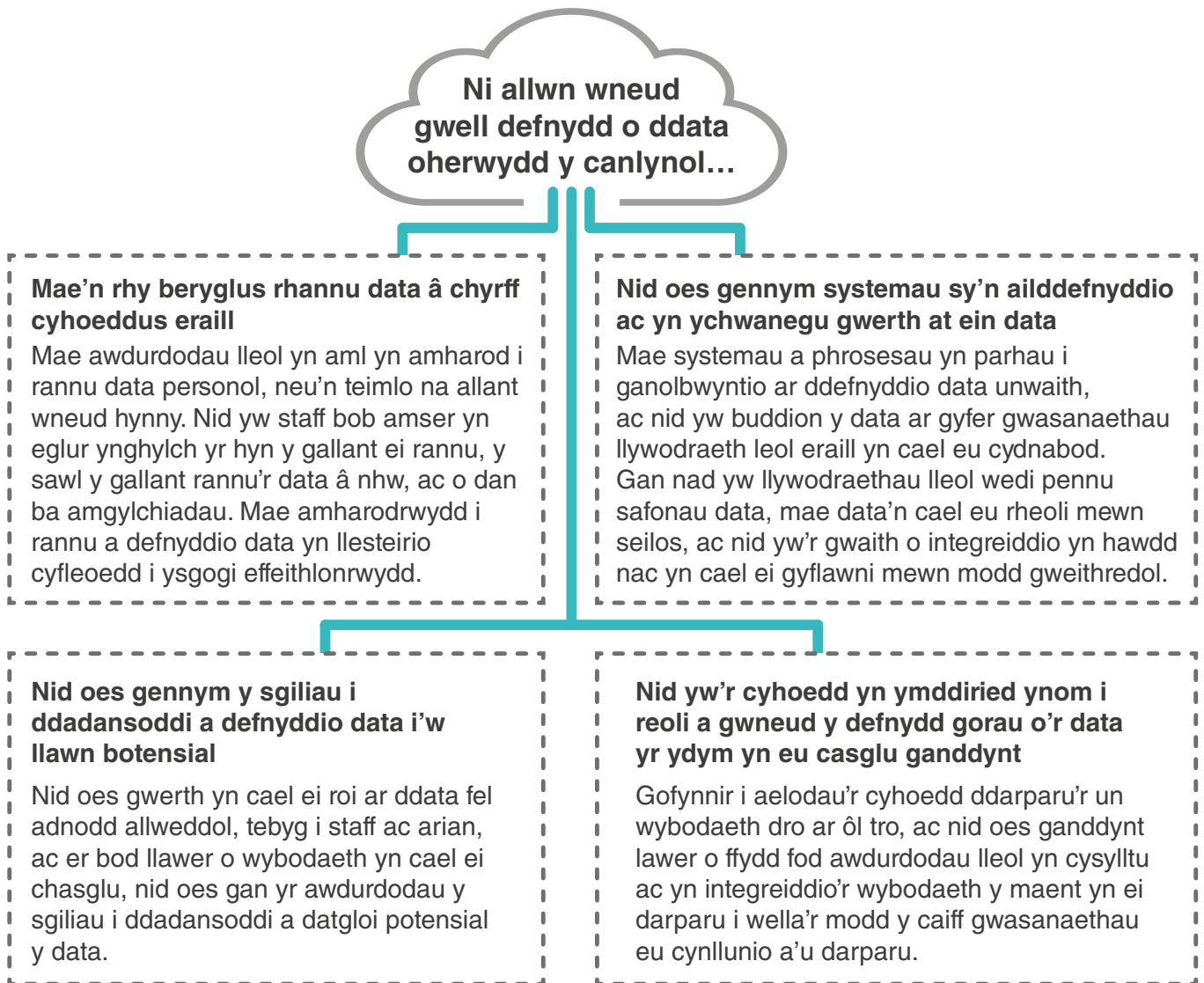
Eitem 1 – Y rheswm pam y mae gwneud gwell defnydd o ddata yn bwysig ar gyfer awdurdodau lleol

- 3 Mae awdurdodau lleol yn eistedd ar ‘wythïen gyfoethog’ o ddata personol, ariannol a chymunedol a allai eu helpu i ddarparu gwasanaethau mwy effeithlon ac effeithiol. Er mwyn gwneud hyn, mae angen i awdurdodau lleol sicrhau bod ganddynt y blociau adeiladu cywir ar waith i ryddhau’r potensial data hwn, a hynny’n benodol o ran: safonau rheoli cytunedig, codio cyffredin, a’r diwylliant, yr arweinyddiaeth a’r sgiliau cywir. Mae manteision cysylltu a defnyddio data, a hynny yn yr awdurdodau lleol a chyda phartneriaid, yn heriol, ac mae angen i awdurdodau oresgyn rhai rhwystrau arwyddocaol os ydynt am wneud y defnydd gorau o ddata – **Eitem 2**.

Eitem 2 – Y rhwystrau sy’n golygu nad yw awdurdodau lleol yn gwneud gwell defnydd o ddata

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru

- 4 O wybod am yr heriau hyn, mae'r astudiaeth hon yn asesu a oes gan lywodraeth leol y blociau adeiladu a'r diwylliant cywir ar waith i fanteisio ar y data³ sydd ganddo. Mae ein dulliau wedi cael eu pennu yn **Atodiad 1**.

3 Nid yw'r astudiaeth hon yn ymwneud â thechnoleg, meddalwedd na chaledwedd. Yn hytrach, mae'n astudiaeth o nodweddion allweddol sefydliad aeddfed sy'n defnyddio ac yn rhoi gwerth ar ddata er mwyn cynllunio a darparu gwasanaethau

Adroddiad cryno

Crynodeb

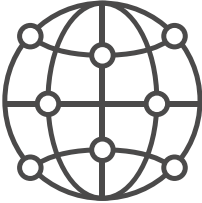

- 5 Yn **Rhan 1** o'r adroddiad, rydym yn astudio'r dull strategol y mae awdurdodau lleol yn ei roi ar waith i wneud gwell defnydd o ddata. Roeddem wedi canfod nad yw awdurdodau lleol yn manteisio ar y symiau enfawr o ddata y maent yn eu casglu er mwyn gweithredu mewn modd mor effeithlon ac effeithiol â phosibl. Yn rhy aml, mae gwasanaethau a thimau yn cadw gwybodaeth mewn seilos ac yn ei defnyddio i un diben. Oherwydd nad oes gan awdurdodau safonau data corfforaethol, mae dyblygu gwybodaeth yn gyffredin a phrosesau integreiddio data yn aml yn wael. O ganlyniad, mae'n bosibl bod y potensial i aildefnyddio data yn cael ei anwybyddu. Yn oes y data mawr, mae chwalu seilos sefydliadol er mwyn ysgogi newid mewn diwylliant yn flaenoriaeth. Yn gyffredinol, nid oes gan yr awdurdodau weledigaeth eglur ar gyfer defnyddio data, ac nid yw'r arweinyddiaeth sy'n ofynnol i helpu i greu'r amgylchedd strategol cywir i fanteisio i'r eithaf ar ddata yn gyson bresennol.
- 6 Yn **Rhan 2**, rydym yn crynhoi gwaith diogelu data yr awdurdodau lleol a'r modd y maent yn mynd ati i rannu data â chyrrff cyhoeddus eraill. Gall awdurdodau lleol gasglu a chadw data personol a sensitif iawn i'w helpu i ddarparu eu gwasanaethau. Gall y data hyn gynorthwyo eu partneriaid, ond mae defnyddio a rhannu data yn weithgarwch cydbwysu anodd. Yn gyffredinol, canfuom fod gan awdurdodau drefniadau da ar waith i ddiogelu data, ond maent yn aml yn gochel rhag risgiau ac yn amharod i rannu gwybodaeth, er gwaethaf argaeledd dulliau cenedlaethol tebyg i Gytundeb Rhannu Gwybodaeth Personol Cymru (WASPI). Mae angen i bartneriaid sector cyhoeddus wneud mwy i ddatgloi potensial llawn y data sydd ganddynt.
- 7 Yn **Rhan 3**, rydym yn archwilio a oes gan awdurdodau lleol y sgiliau a'r gallu i gasglu, rhannu a dadansoddi data. Un o elfennau allweddol aeddfedrwydd o ran y defnydd o ddata yw sicrhau bod staff yn hyddysg mewn dadansoddeg data fel y gallant ddefnyddio'r data y maent hwy, a phartneriaid, yn eu cadw i ddeall digwyddiadau, rhagfynegi senarios yn y dyfodol, a modelu galw posibl. Canfuom fod awdurdodau lleol yn cydnabod nad oes ganddynt bob amser y sgiliau cywir na'r gallu i wneud y defnydd gorau o ddata.

- 8 Yn **Rhan 4**, rydym yn ystyried pa mor effeithiol yw awdurdodau lleol o ran eu defnydd o'r data sydd ar gael i gytuno ar flaenoriaethau ar gyfer y dyfodol a dyrannu adnoddau. Mae awdurdodau sydd â lefelau uchel o aeddfedrwydd data yn defnyddio data i dreialu dulliau fel y gallant ddysgu am yr hyn sy'n gweithio a sicrhau bod data agored ar gael mewn amser real i gefnogi ystod eang o sefydliadau i ddatblygu gwasanaethau a dulliau newydd. Canfuom fod awdurdodau lleol yn defnyddio data i adolygu perfformiad, ond bod bylchau a gwendidau yn y data a ddefnyddiant yn golygu nad yw penderfyniadau bob amser yn seiliedig ar yr ystod lawn o dystiolaeth. Yn gyffredinol, gall awdurdodau lleol ddeall perfformiad blaenorol, ond nid ydynt yr un mor ddeheuig o ran eu defnydd o ddata i helpu i rag-weld senarios posibl yn y dyfodol neu i fodelu'r senarios hynny.
- 9 Yn seiliedig ar y canfyddiadau hyn, mae'r Archwilydd Cyffredinol wedi dod i'r casgliad **fod awdurdodau lleol yn graddol ddatblygu diwylliant sy'n rhoi gwerth ar ddata ac yn eu defnyddio i'w llawn botensial er mwyn helpu i wella gwasanaethau a chanlyniadau**. Trwy ein gwaith, rydym wedi nodi'r hyn a ystyriwn yn agweddau allweddol ar aeddfedrwydd data mewn llywodraeth leol, a nodir y rhain yn **Eitem 3**.

Eitem 3 – Aeddfedrwydd Data mewn llywodraeth leol

Mae'r Eitem yn nodi'r agweddau allweddol ar aeddfedrwydd data. Mae lefel 1 yn disgrifio sefydliad sydd â lefelau isel o aeddfedrwydd data, a lefel 3 sefydliad sydd â lefelau uchel o aeddfedrwydd data. **At ei gilydd, rydym wedi dod i'r casgliad fod y rhan fwyaf o awdurdodau yn cael eu nodweddu gan y disgrifyddion ar lefel 1 a lefel 2.**

Nodwedd Allweddol	Lefel 1	Lefel 2	Lefel 3
Arweinyddiaeth 	Mae arweinyddiaeth ar ddata a diwylliant sefydliadol yn annog dull sy'n gochel rhag risgiau, nad yw'n rhoi gwerth ar ddata nac yn ceisio gwneud y defnydd gorau posibl ohonynt.	Mae arweinwyr yn cydnabod gwerth symleiddio a gwella'r defnydd o ddata, a hynny yn yr awdurdod lleol ei hun a chyda phartneriaid. Nid yw'r diwylliant yn y rhan fwyaf o'r awdurdod wedi gwneud cynnydd o 'nodi' cyfleoedd i integreiddio a rhannu data i 'weithredu' ar hynny.	Mae gan y sefydliad ddiwylliant cryf o ran arweinyddiaeth, sy'n seiliedig ar dryloywder, ac sy'n rhoi gwerth ar ddata ac yn eu defnyddio i ategu penderfyniadau. Mae'r awdurdod yn rhannu data a barn yn agored â dinasyddion, partneriaid a rhanddeiliaid, gan nodi'r rhesymeg dros ddewisiadau. Rhoddir gwerth ar ddata a chânt eu defnyddio ledled yr awdurdod.

Nodwedd Allweddol	Lefel 1	Lefel 2	Lefel 3
<p>Safonau corfforaethol</p> 	<p>Mae gwasanaethau'n gweithredu'n annibynnol mewn seilos, ac yn diffinio eu gofynion data eu hunain. Nid oes gan yr awdurdod lleol safonau corfforaethol o ran y modd y dylai gwasanaethau gipio a defnyddio data, ac ychydig iawn o waith mewnol ac allanol a wneir mewn perthynas ag integreiddio neu rannu data.</p>	<p>Mae'r awdurdod lleol yn gwybod am y data penodol a gesglir gan wasanaethau, ac mae ganddo rai cronfeydd data cysylltiedig, ond mae'r broses rhwydweithio data wedi datblygu mewn modd sylfaenol. Nid oes gan yr awdurdod lleol safonau data, ac er bod prosesau rhannu ac integreiddio data ar waith, mae hyn yn digwydd mewn meysydd cul eu diffiniad.</p>	<p>Mae gan yr awdurdod lleol safonau data corfforaethol a strwythurau codio. Mae'r awdurdod lleol wedi nodi ei ofynion data hirdymor, ac mae'n symleiddio systemau i leihau dyblygu a gwella hygyrchedd. Caiff data eu hintegreiddio a rhoddir sylw i'r bylchau o ran codio pan gânt eu nodi.</p>
<p>Data cwsmeriaid integredig</p> 	<p>Mae defnyddwyr gwasanaethau yn aml yn gwneud sawl cais am wasanaethau neu gymorth. Mae dyblygu data yn gyffredin, ac mae rhai gwasanaethau yn dibynnu ar systemau â llaw sy'n defnyddio papur.</p>	<p>Mae dyblygu yn hysbys, ond nid yw bob amser yn cael sylw. Mae rhywfaint o safoni yn digwydd, fel arfer mewn perthynas â pharamedrau sefydledig, er enghraifft rhestrau eiddo, ond mae'n gyfyngedig. Mae'r rhan fwyaf o ddata wedi'u digido ond heb eu cysylltu.</p>	<p>Mae dinasyddion yn gwneud cais unwaith, ac mae gwasanaethau'n cael eu ffurfweddu i ddiwallu eu hanghenion. Mae'r data yn gwbl ddogidol ac yn cael eu glanhau'n rheolaidd i sicrhau eu bod yn gywir. Mae'r broses o rannu ac integreiddio data wedi datblygu'n dda. Mae'r achosion o ddyblygu yn cael eu lleihau cymaint ag a ellir.</p>
<p>Diogelu data</p> 	<p>Deallir a chydymffurfir â'r ddeddfwriaeth diogelu data, ond mae'n rhwystr i rannu data.</p>	<p>Deallir a chydymffurfir â'r ddeddfwriaeth diogelu data ac ni chaiff ei hystyried yn rhwystr i'r broses o wneud gwell defnydd o ddata.</p>	<p>Cydymffurfir â'r ddeddfwriaeth diogelu data, ac mae ei rhoi ar waith yn cefnogi'r awdurdod lleol i fynd ati mewn modd priodol i rannu data yn fewnol ac â chyrrff eraill.</p>

Nodwedd Allweddol	Lefel 1	Lefel 2	Lefel 3
<p>Dadansoddeg data</p> 	<p>Mae buddsoddi mewn dadansoddeg data – dadansoddi yn ôl segmentau, rhag-weld a dadansoddi rhagfynegol – yn gyfyngedig. Prin yw'r gallu a'r sgiliau ar gyfer gwella'r defnydd o ddata. Ni fuddsoddir o gwbl mewn uwchsgilio staff, neu mae'r buddsoddiad yn brin iawn.</p>	<p>Cydnabyddir yr angen i feithrin sgiliau a gallu, ac i fuddsoddi mewn gwell defnydd o ddata, ond nid yw hyn bob amser yn cael sylw. Mae gwella capasiti ac uwchsgilio staff yn risgiau hysbys, ond mae'r cynnydd i fynd i'r afael â hyn yn araf neu'n gyfyngedig.</p>	<p>Mae staff wedi cael eu hyfforddi ym maes dadansoddeg data, ac mae gwasanaethau'n gwneud defnydd rheolaidd o ddata o ystod o ffynonellau i ddeall digwyddiadau, rhag-weld senarios yn y dyfodol a modelu'r galw posibl. Cydnabyddir a rhoddir gwerth ar ddadansoddeg data fel swyddogaeth graidd, ac mae'r adnoddau ar ei chyfer yn ddigonol.</p>
<p>Penderfyniadau dan arweiniad data</p> 	<p>Adroddir ar ddata a dadansoddir perfformiad. Mae ffocws y broses o adrodd ar berfformiad yn gyfyngedig i wybodaeth gwasanaethau'r awdurdod lleol, yn hanesyddol yn bennaf ac yn edrych yn ôl, ac nid yw'r adrodd yn digwydd mewn amser real. Yn anaml y defnyddir dadansoddiadau data.</p>	<p>Adroddir ar ddata a dadansoddir perfformiad. Mae'r awdurdod lleol yn canolbwyntio ar fonitro a mesur effaith. Mae pwysigrwydd dadansoddeg data yn tyfu ond nid yw wedi'i sefydlu na'i ddatblygu'n ddigonol yn y rhan fwyaf o wasanaethau.</p>	<p>Adroddir ar ddata a, thrwy werthuso perfformiad, cymerir camau unioni pan fo data yn amlygu bod angen newid cyfeiriad. Mae gan yr awdurdod lleol gofnod o gyflawniad o ran y defnydd o ddadansoddeg data i reoli gwasanaethau, ac mae'n canolbwyntio ar ddeall y galw yn y dyfodol.</p>
<p>Data agored</p> 	<p>Nid yw'r awdurdod lleol yn defnyddio data i gefnogi prosesau gwneud penderfyniadau mewn modd effeithiol. Mae data agored ac adroddiadau cyhoeddus yn gyfyngedig iawn.</p>	<p>Mae'r awdurdod lleol yn defnyddio data i ategu penderfyniadau, ond mae cyfyngiadau o ran ei gwmpas a'i ddadansoddiad yn gwanhau dewisiadau 'amser real'. Cynhyrchir data agored ond mae'r cwmpas yn gyfyngedig.</p>	<p>Mae prosesau gwneud penderfyniadau a ysgogir gan ddata wedi hen sefydlu ac yn cael eu derbyn fel y 'ffordd i wneud pethau'. Mae data agored ar gael mewn amser real ac mae amrywiaeth eang o sefydliadau yn defnyddio'r wybodaeth i ddatblygu cyfleoedd gwasanaeth a busnes newydd.</p>

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru

Argymhellion

- 10 Trwy ein hastudiaeth, rydym wedi gwneud yr argymhellion canlynol i gefnogi gwelliant.

Argymhellion

A1 Mae Rhan 1 o'r adroddiad yn amlygu pwysigrwydd creu diwylliant data cryf ac arweinyddiaeth eglur i wneud gwell defnydd o ddata. Rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn gwneud y canlynol:

- sicrhau bod ganddynt weledigaeth eglur sy'n trin data fel adnodd allweddol;
- sefydlu safonau a chodau data corfforaethol y mae pob gwasanaeth yn eu defnyddio ar gyfer eu data craidd;
- ymgymryd ag archwiliad i bennu'r data sy'n cael eu cadw gan wasanaethau ac i nodi unrhyw gofnodion a cheisiadau am wybodaeth dyblyg; a
- chreu cyfrif cwsmer integredig canolog fel porth i wasanaethau.

A2 Er ei bod yn bwysig bod awdurdodau'n cydymffurfio â'r ddeddfwriaeth diogelu data berthnasol, mae Rhan 2 o'r adroddiad yn nodi'r angen iddynt hefyd rannu data â phartneriaid er mwyn sicrhau bod dinasyddion yn cael gwasanaethau effeithlon ac effeithiol. Er nad yw hyn yn golygu bod y ddeupeth hyn yn annibynnol ar ei gilydd, mae ansicrwydd ynghylch cyfrifoldebau diogelu data yn golygu nad yw rhai swyddogion yn rhannu data, hyd yn oed lle bo cytundeb mewn bodolaeth i roi gwybodaeth i bartneriaid. Rydym yn argymhell bod awdurdodau yn gwneud y canlynol:

- darparu hyfforddiant diweddarau i reolwyr gwasanaethau i sicrhau eu bod yn gwybod pryd y gallant rannu data ai peidio, a'r math o ddata y gallant eu rhannu; ac
- adolygu a diweddarau protocolau rhannu data er mwyn sicrhau eu bod yn cefnogi gwasanaethau i gyflawni eu cyfrifoldebau rhannu data.

Argymhellion

A3 Yn Rhan 3 o'n hadroddiad, rydym yn dod i gasgliad bod adnoddau digonol a gallu digonol yn heriau parhaus. Fodd bynnag, heb uwchsgilio staff i wneud gwell defnydd o ddata, mae awdurdodau yn colli cyfleoedd i wella eu heffeithlonrwydd a'u heffeithiolrwydd. Rydym yn argymhell bod awdurdodau yn gwneud y canlynol:

- dynodi staff sydd â rôl yn y broses o ddadansoddi a rheoli data i gael gwared ar ddyblygu, ac i ryddhau adnoddau i feithrin a datblygu'r gallu i ddefnyddio data; a
- buddsoddi yn sgiliau dadansoddi, cloddio a segmentu data y staff, a chefnogi eu datblygiad.

A4 Mae Rhan 4 o'n hadroddiad yn amlygu bod gan awdurdodau ragor i'w wneud mewn perthynas â chreu diwylliant gwneud penderfyniadau dan arweiniad data, ac o ran datgloi potensial y data y maent yn eu cadw. Rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol yn gwneud y canlynol:

- gosod safonau adrodd ar ddata i sicrhau bod y safonau data gofynnol yn ategu'r broses o wneud penderfyniadau; a
- sicrhau bod mwy o ddata agored ar gael.

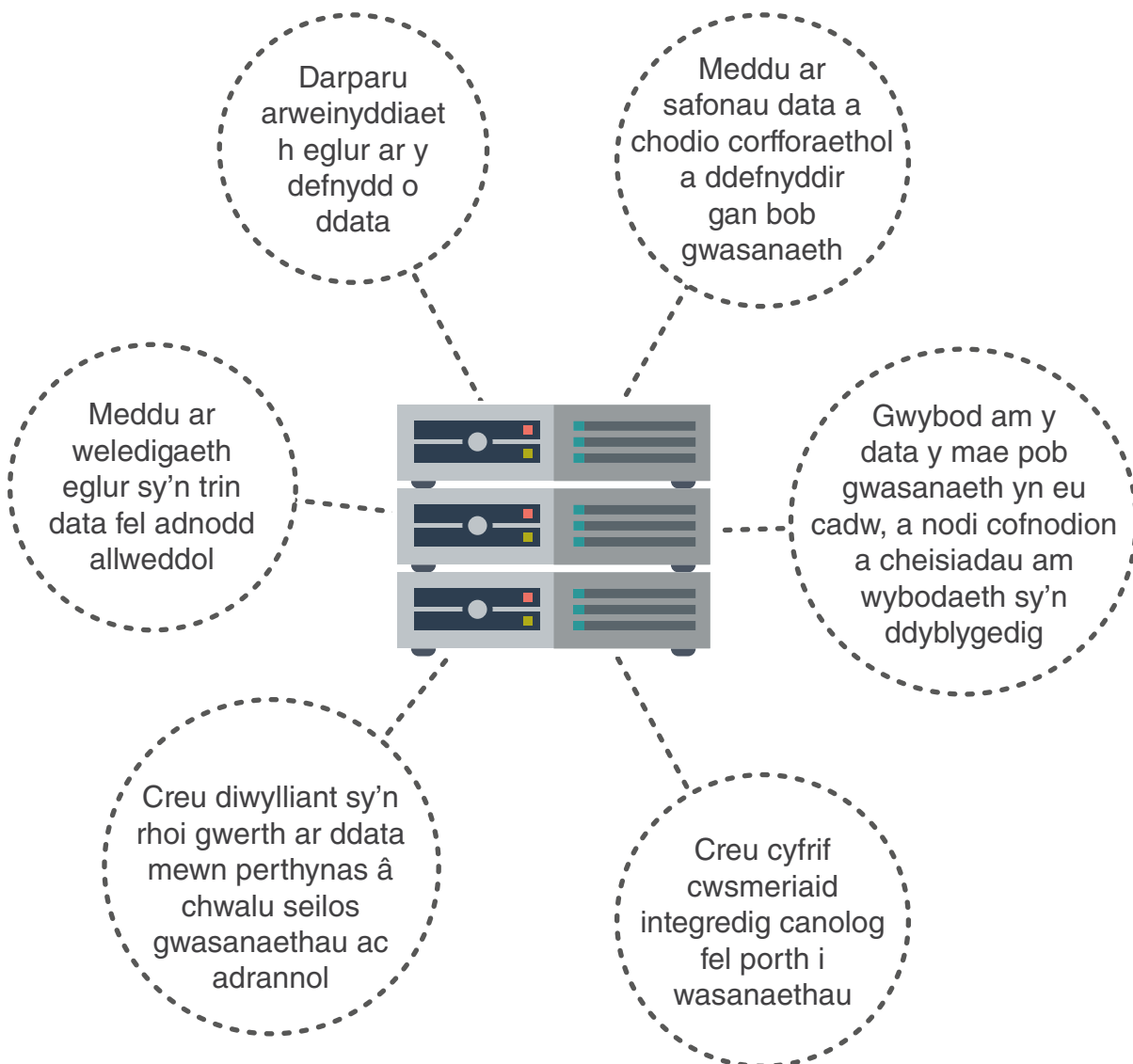
Rhan 1

Mae gweledigaeth eglur ac arweinyddiaeth effeithiol yn helpu i greu'r diwylliant sy'n ofynnol i wneud y defnydd gorau o ddata, ond prin yw'r awdurdodau lleol sydd wedi canolbwyntio ar feithrin amgylchedd lle y gellir manteisio i'r eithaf ar y data sydd ganddynt

- 1.1 Mae diwylliant data cryf a gwneud defnydd da o ddata wedi'u plethu â'i gilydd, ac ni all awdurdodau gael y naill heb y llall. Creu diwylliant lle mae Aelodau Etholedig, uwch-swyddogion a staff rheng flaen yn ystyried ac yn defnyddio data mewn modd gwahanol yw'r her allweddol sy'n wynebu awdurdodau o ran gwneud gwell defnydd o ddata. Wedi'u crynhoi yn **Eitem 4** y mae rhai o'r camau allweddol a nodwyd gennym o'n hastudiaeth sy'n helpu awdurdodau lleol i greu amgylchedd dan arweiniad data.

Eitem 4 – Creu amgylchedd dan arweiniad data

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru

Mae angen i arweinwyr yr awdurdodau wneud mwy i greu diwylliant data cryf

- 1.2 Mae awdurdodau lleol yn casglu llawer o ddata sy'n eu cefnogi i gynllunio a darparu ystod eang o wasanaethau. Fodd bynnag, ni ellir rhannu neu ailddefnyddio llawer o'r data a gesglir oherwydd eu bod yn cael eu cynnal mewn seilos. Mae ymchwil yn awgrymu na chaiff 90% o ddata anstrwythuredig fyth eu dadansoddi, gan olygu eu bod yn parhau mewn cyflwr 'tywyll', heb eu harchwilio; ac mae hyn yn wir er gwaethaf y ffaith bod sefydliadau yn buddsoddi adnoddau sylweddol i gasglu'r data hyn⁴. Mae uno a chyfuno data wedi bod yn broblem erioed ers bodolaeth cronfeydd data, ond mae swm y data a allai fod yn berthnasol ac sydd bellach ar gael yn filoedd o weithiau'n fwy. Bydd awdurdod lleol aeddfed yn symud o nodi manteision posibl y data, i ddefnyddio'r holl ddata wrth wneud dewisiadau, penderfyniadau a phennu newidiadau i'r gwasanaethau a ddarperir.
- 1.3 Gall fod yn anodd cysylltu data unrhyw awdurdod gan ei bod yn ofynnol i adrannau, gwasanaethau a thimau gyflwyno ffyrdd newydd o weithio yn lle prosesau hirsefydlog. Mae hefyd yn ofynnol i staff beidio â gochel cymaint rhag risgiau, a bod yn fwy parod i dderbyn y manteision y gall data eu cynnig ar gyfer cyd-weithwyr, partneriaid a dinasyddion. Mae diwylliant sefydliad yn cael effaith fawr ar y broses o wneud y gorau o botensial data, a gall fod yn rhwystr mawr i'r awdurdod lleol wneud defnydd llawn o'r data. Mae'r modd y caiff awdurdod ei sefydlu, y ffordd y mae gwasanaethau a staff yn gweithio, a dull uwch-arweinwyr o gydnabod a rhoi gwerth ar ddata, yn dylanwadu ar ddiwylliant. Er bod yna arweinwyr brwdfrydig yn yr awdurdod, sy'n gweld manteision posibl datgloi data, mae angen gwneud mwy.
- 1.4 Amlygodd y bobl a gyfwelwyd gennym fod chwalu rhwystrau a seilos yn niwylliant sefydledig awdurdod, sy'n aml yn gochel rhag risgiau, yn fater heriol, a bod cymorth gan benderfynwyr allweddol yn ofynnol ar ei gyfer. Yn benodol, nododd y cyfweleion fod staff rheng flaen yn hanfodol i'r llwyddiant, a bod angen iddynt ddeall pwysigrwydd eu rôl wrth gasglu data cwsmeriaid. Os na fydd yna ewyllys neu arweinyddiaeth yn pennu'r 'cywair' iawn 'ar y brig', yna bydd yn anodd i awdurdodau wneud y defnydd gorau o ddata.

Yr her fwyaf o ran gwneud gwell defnydd o ddata yw'r canlynol...

“Diwylliant o reoli seilos, amharoddrwydd i arloesi, a diffyg ymwybyddiaeth o'r modd y gellir defnyddio data”

Rheolwr Gweithredol

“Arweinyddiaeth a diwylliant a chydnabyddiaeth ffurfiol o rôl y data yn y sefydliad a ledled y sefydliad i gefnogi pob agwedd ar brosesau gwneud penderfyniadau gweithredol, tactegol a strategol”

Swyddog Cydydffurfiaeth Gwybodaeth

- 1.5 Canfuom nad oes gan unrhyw awdurdod lleol uwch-swyddog dynodedig sy'n arwain ar ddata yn unig, heb orfod ysgwyddo cyfrifoldebau eraill. Trwy ein gwaith maes, canfuom fod rhai awdurdodau yn ystyried bod arweinyddiaeth ar ddata yn dechnegol ei natur, gan roi'r cyfrifoldebau i'r Pennaeth TGCh, neu ei bod yn cael ei llunio gan gydymffurfiaeth â'r ddeddfwriaeth diogelu data, gyda'r Uwch-swyddog Risg Gwybodaeth yn arwain. Mae'r swyddogion hyn yn darparu safbwyntiau technegol ac arbenigol pwysig, ond nid ydynt yn aml yn 'eiriolwyr' a all gael dylanwad a chreu newid ar lefelau gwahanol ac mewn meysydd gweithgarwch gwahanol, yn enwedig o ran chwalu seilos ar aildefnyddio data mewn gwasanaethau sy'n delio'n uniongyrchol â chwsmeriaid.
- 1.6 Mae arweinyddiaeth effeithiol hefyd yn ymwneud ag uchelgais a meddu ar weledigaeth eglur ar gyfer data, a honno'n seiliedig ar ganlyniadau penodol sy'n cydnabod data fel adnodd allweddol, tebyg i gyllid a staff. Er gwaethaf pwysleisio bod gwneud gwell defnydd o ddata yn flaenoriaeth, mae yna ddiffyg gweledigaeth, strategaeth neu gynllun ym mwyafrif yr awdurdodau ar gyfer gwella data, ac nid ydynt yn mynegi'r hyn y mae angen iddynt ei wneud i wella mewn modd eglur. Roedd nifer o gyfweleion yn teimlo bod hwn yn her arbennig o ddybryd oherwydd, heb weledigaeth a chynllun, roedd yn annhebygol y gellid datblygu a rhoi unrhyw gamau gweithredu pendant ar waith, a hyd yn oed yn llai tebygol y byddai yna welliannau.
- 1.7 Yn absenoldeb ffocws corfforaethol clir a chyson ar ddata, nododd swyddogion yr awdurdodau lleol fod camau gweithredu i wella, yn gyffredinol, yn cael eu rhoi yn nwylo gwasanaethau unigol i'w hyrwyddo, gan ei gwneud yn anodd pennu pwy sydd (neu a ddylai fod) yn arwain, ac sy'n atebol am gydlynu ymdrechion i wella'r defnydd o ddata. Yn ogystal, mae diffyg targedau a nodau ar gyfer gwella'r defnydd o ddata, sy'n hanfodol er mwyn dynodi'r hyn y mae awdurdod yn gobeithio ei gyflawni gyda gwell data, yn ei gwneud yn anodd mesur cynnydd a gwelliant. Mae hyn yn creu risg y bydd gwasanaethau'n ystyried materion sy'n ymwneud â data mewn modd gwahanol, a all arwain at ddyblygu camau gweithredu, neu ddim gweithredu o gwbl, a/neu atgyfnerthu anghysonderau a gwendidau wrth gasglu, rheoli a defnyddio data.

Yr her fwyaf o ran gwneud gwell defnydd o ddata yw'r canlynol ...

“Newid mewn diwylliant a'r amharodrwydd i rannu gwybodaeth ledled gwasanaethau”

Pennaeth TGCh

“Diwylliant, gan symud i ddefnyddio dirnadaeth o safbwynt a arweinir gan ddata yn hytrach na phrofiad”

Pennaeth Polisi

“Materion diwylliannol sy'n ymwneud â defnyddio data”

Aelod o Dîm Rheoli Corfforaethol

Mae rheoli data fel ased corfforaethol yn helpu i gefnogi'r broses integreiddio, ond prin yw'r awdurdodau sydd wedi mabwysiadu safonau i helpu i ddatgloi'r potensial hwn

- 1.8 Er bod awdurdodau, ar y cyfan, yn eglur o ran y data y mae arnynt eu hangen i ddarparu gwasanaethau, nid yw llawer o awdurdodau wedi cynnal archwiliad data i bennu'r gofynion o ran data yn y dyfodol. Yn benodol, amlygodd Rheolwyr TGCh a Swyddogion Cydymffurfio faterion sy'n achos pryder, sef nad yw rheolwyr gweithredol yn ystyried eu hanghenion data ar gyfer y dyfodol, na chwaith yn nodi'r wybodaeth y maent yn ei chasglu sy'n gyffredin ledled gwasanaethau. Nododd llawer o ymatebwyr i'n hofferyn data nad yw integreiddio data ledled gwasanaethau yn gyffredin yn eu hawdurdodau, a hynny er bod gan yr awdurdodau y gallu i gydgysylltu data i gynnig gwell dirnadaeth, sy'n eu helpu i gyflwyno ymyraethau cynharach, llai costus.
- 1.9 Amlygodd Penaethiaid TGCh yn yr awdurdodau lleol, yn arbennig, risg barhaus fod awdurdodau lleol yn gwneud rhy ychydig i safoni eu data, ac nad ydynt eto yn defnyddio proses codio data gyffredin ledled gwasanaethau i wneud y gwaith integreiddio yn haws. Yn rhy aml, mae'r data a gesglir gan wasanaeth yn cael ei bennu gan weithwyr proffesiynol sy'n eglur eu meddwl o ran yr hyn y mae arnynt ei angen er mwyn cyflawni eu swyddogaethau, ond yn llai ymwybodol o (neu heb roi ystyriaeth i) fanteision corfforaethol/ cymunedol ehangach y data y maent yn eu casglu, a'r potensial i'w haildefnyddio. Felly, mae'r ffordd y caiff systemau data eu datblygu, y modd y mae gwybodaeth yn cael ei chodio, a'r diffyg safoni mewn meysydd data a ddefnyddir yn gyffredin (e.e. enwau personol, cyfeiriadau, ethnigrwydd, ac ati), yn gallu gwneud y broses o gysylltu a chydgyssylltu data yn llawer anos nag y mae angen iddi fod.

Yr her fwyaf o ran gwneud gwell defnydd o ddata yw'r canlynol...

“Systemau casglu data gwahanol nad ydynt yn siarad â'i gilydd, a diffyg dealltwriaeth o'r modd y gall y data a gesglir ar gyfer un maes gwasanaeth effeithio ar y broses o ddarparu gwasanaethau mewn mannau eraill”

Rheolwr Gweithredol

“Mae meysydd gwasanaeth gwahanol yn y Cyngor yn defnyddio systemau gwahanol, ac mae hyn yn ei gwneud hi'n anodd sicrhau darpariaeth gydlynol ar gyfer y cyhoedd”

Rheolwr Gweithredol

“Mae yna gymaint o systemau pwrpasol ac ar wahân ar gael fel ei bod yn anodd gwybod pa ddata a gedwir ym mhle, a phwy sy'n eu cadw”

Rheolwr Gweithredol

1.10 Er enghraifft, rhoddir cyfeirnodau gwahanol yn aml ar ddata eiddo a gesglir gan adrannau'r awdurdod. Mae rhai gwasanaethau yn defnyddio cyfeirnodau pwrpasol a grëwyd yn rhan o'r broses o roi'r system ar waith, mae rhai yn defnyddio cyfeiriadau mewn rhestrau strydoedd (a all fod yn anghyflawn neu'n rhannol yn aml), ac mae eraill yn defnyddio gogleddiadau/dwyreiniaid⁵. Yn achos pob un o'r rhain, gall y modd y cofnodir gwybodaeth amrywio. Felly, gall y broses o ddod â gwybodaeth a gedwir mewn systemau gwahanol at ei gilydd fod yn ddrud, ac yn un sy'n llyncu llawer o amser. Bydd yr awdurdodau lleol hynny nad ydynt yn gallu cydgysylltu a chydweddu cofnodion a gedwir yn y systemau TGCh gwahanol yn eu sefydliad eu hunain, hefyd yn ei chael hi'n anodd cydweithio â phartneriaid i integreiddio data.

Yr her fwyaf o ran gwneud gwell defnydd o ddata yw'r canlynol...

“Er bod y Cyngor yn dda o ran cadw llawer iawn o ddata ... mae'r data'n aml yn cael eu cadw mewn systemau anodd eu cwestiynu ac, felly, ni ddefnyddir llawer o'r data a gedwir mewn modd effeithiol”

Rheolwr Gweithredol

“Safonau cyson wrth gasglu a defnyddio data”

Aelod o Dîm Rheoli Corfforaethol

- 1.11 Serch hynny, canfuom rai enghreifftiau cadarnhaol lle mae awdurdodau lleol yn ceisio safoni data i wella integreiddiad a dirnadaeth. Mae cod adnabod eiddo canolog Cyngor Dinas Casnewydd wedi galluogi'r awdurdod i gysylltu data'r gwasanaethau. Er nad yw hyn yn cwmpasu pob adran a phob maes gwaith, y mae, serch hynny, yn helpu'r awdurdod i ddwyn ynghyd wybodaeth o amrywiaeth o gronfeydd data gwahanol er mwyn cefnogi swyddogion sy'n darparu gwasanaethau rheng flaen. Yn yr un modd, mae Cyngor Sir Ddinbych yn defnyddio'i Restrau Tir ac Eiddo Lleol (LLPG) ar gyfer cyfeiriadau, sy'n helpu'r awdurdod i fapio'r gwaith o ddarparu gwasanaethau, ynghyd â'u cwmpas. Yn gyffelyb, mae Cyngor Bro Morgannwg a Chyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yn integreiddio peth data gwasanaethau er mwyn helpu i adnabod yr aelwydydd hynny sy'n agored i niwed ac y mae arnynt angen cymorth, ond hefyd er mwyn targedu camau gweithredu lle bo yna ymddygiad gwrthgymdeithasol.
- 1.12 Ar y cyfan, fodd bynnag, canfuom mai cyfyngedig oedd y dystiolaeth fod awdurdodau yn defnyddio safonau data corfforaethol, a bod y dulliau cyfredol o integreiddio data, gan fwyaf, yn fentrau untro a chynlluniau peilot a ddatblygwyd yn y gwasanaethau. Mae safonau data corfforaethol yn disgrifio a phennu'r modd i 'gofnodi data', a gallant helpu i chwalo seilos adrannol, gan wneud y broses integreiddio a dadansoddi yn haws. Daethom i'r casgliad bod peidio â datblygu a defnyddio system godio gyffredin yn gyfle a gollwyd, gan wneud integreiddio yn anos ac yn fwy costus.

5 Mae'r termau 'dwyreiniad' a 'gogleddiad' yn gyfesurynnau Cartesaidd daearyddol ar gyfer pwynt penodol. Mae dwyreiniad yn cyfeirio at y pellter a fesurir i'r dwyrain (neu'r cyfesuryn x), tra bo gogleddiad yn cyfeirio at y pellter a fesurir i'r gogledd (neu'r cyfesuryn y).

Gyda'r twf mewn 'data mawr', mae'n bwysig bod awdurdodau lleol yn sicrhau cywirdeb eu gwybodaeth, ond mae ansawdd y data yn parhau i fod yn her barhaus i rai

- 1.13 Nid yw'r cysyniad o ansawdd data, ynghyd â meddu ar brosesau rheoli cadarn i gofnodi data dibynadwy a chywir (gwasanaeth-benodol, ariannol a pherfformiad), yn newydd. Mae meddu ar ddata o ansawdd yn rhoi gwell dirnadaeth, ac mae'n rhan bwysig o ddull aeddfed o lywodraethu a gwneud penderfyniadau. Ar y llaw arall, gall data gwael eu hansawdd arwain at wneud penderfyniadau diffygiol a gwastraffu adnoddau, a gallant olygu bod pobl agored i niwed mewn perygl.
- 1.14 Mae rheoli ansawdd a chywirdeb data yn rhan annatod o reoli data, a dylai hyn gael ei roi ar waith ar wahanol gamau: yn ystod prosesau casglu data, cofnodi data, gwirio data a defnyddio data. Mae gwirio data i sicrhau cywirdeb fel arfer yn cynnwys gweithdrefnau awtomatig a llaw, ac mae'r rhain yn cwmpasu gwirio cyflawnrwydd cofnodion, cadarnhau cywirdeb hapsampl o wybodaeth, a chwilio am gofnodion dwbl. Gall dogfennu'r rheolaethau data yn fanwl ym mhob un o'r camau hyn helpu i gynnal yr ansawdd.
- 1.15 Er gwaethaf y gydnabyddiaeth fod ansawdd data yn bwysig, gall sicrhau bod popeth yn gywir fod yn heriol. Er bod awdurdodau lleol yn ystyried bod ansawdd data yn gwella, mae cywirdeb data⁶ yn parhau i fod yn her i rai sefydliadau. Cafodd problemau yn ymwneud â systemau nad ydynt yn effeithlon nac yn effeithiol i gadw a defnyddio data, cyfrif ddwywaith, cofnodion dyblygedig, a gwybodaeth anghyflawn a rhannol, eu hamlygu fel anawsterau parhaus o ran codi safonau data a'u cynnal. Mae yna hefyd ormod o anghysonderau rhwng systemau o hyd, sy'n cael effaith enfawr ar ansawdd ac adrodd, a all arwain at wneud penderfyniadau yn seiliedig ar ddata anghyflawn neu anghywir. Mynegodd nifer o sefydliadau trydydd sector a chenedlaethol a gyfwelwyd gennym bryderon fod ansawdd data'r awdurdod lleol, yn ôl eu profiad, yn amrywio'n eang.

Yr her fwyaf o ran gwneud gwell defnydd o ddata yw'r canlynol...

“Mae angen sicrhau gallu digonol i ymgymryd â digon o brosesau sicrhau a rheoli ansawdd setiau data”

Rheolwr Gweithredol

“Sicrhau ansawdd, a pheidio â chadw data er mwyn cadw data. Dim ond yr hyn y mae arnom ei angen a ddylai fod gennym, ac ni ddylem wastraffu unrhyw adnoddau gwerthfawr yn cipio'r hyn sy'n ddiangen”

Rheolwr Gweithredol

6 Cywirdeb – dylai data fod yn ddigon cywir i'w diben bwriadedig. Y ffordd orau o sicrhau cywirdeb yw trwy gipio'r data mor agos at y gweithgarwch â phosibl. Dylai data gael eu cipio unwaith yn unig, er y gallai fod sawl defnydd iddynt.

Gofynnir i ddinasyddion ddarparu'r un wybodaeth sawl tro wrth wneud ceisiadau am wasanaethau, ond nid yw awdurdodau yn integreiddio systemau rheoli i wella effeithlonrwydd data

- 1.16 Gall lleihau dyblygu a chysylltu data helpu i sicrhau arbedion o ran systemau rheoli cynnwys⁷ a chostau cynnal⁸. Mae hefyd yn cynhyrchu gwybodaeth well ei hansawdd, ac yn cefnogi prosesau darparu gwasanaethau a gwneud penderfyniadau integredig. Mae 'Un casgliad, sawl defnydd' yn egwyddor werthfawr. Er bod awdurdodau lleol yn cydnabod bod yna achosion o ddyblygu yn bresennol, canfuom nad yw hyd a lled y dyblygu yn aml yn hysbys.
- 1.17 Nododd pob grŵp o swyddogion a ymatebodd i'n hofferyn data nad oedd eu hawdurdod lleol wedi dileu prosesau casglu data dyblyg, a bod y gwaith i symleiddio'r galw am wybodaeth yn gwneud cynnydd araf, ar ei orau. Nododd nifer nad yw cysylltu data a gedwir ar hen dechnoleg TGCh, a'r ddibyniaeth barhaus ar gronfeydd data papur i gasglu a rheoli data, yn helpu i nodi na lleihau achosion o ddyblygu.
- 1.18 Teimlai'r grwpiau eiriolaeth y buom yn siarad â nhw fod gwasanaethau cyhoeddus yn gofyn am ddata personol dro ar ôl tro, a hynny'n ddiangen, gan wneud cais am yr un wybodaeth sawl gwaith, er enghraifft: cyfeiriad, oedran ac aelodau'r teulu – gan greu 'blinder data' a pheri i bobl beidio â gwneud cais am wasanaethau, yn enwedig gan nad yw rhesymau'r awdurdodau lleol dros gasglu data bob amser yn eglur i ddinasyddion. Er enghraifft, canfu ein harolwg o ddinasyddion nad oedd 82% o'r ymatebwyr yn ymwybodol o reswm eu hawdurdod lleol dros gasglu cymaint o wybodaeth amdanynt, na'r hyn y mae'r awdurdod yn ei wneud gyda'r data y maent yn eu cadw amdanynt.

Yr her fwyaf o ran gwneud gwell defnydd o ddata yw'r canlynol...

“Dileu data dyblyg a sicrhau bod gwybodaeth yn cael ei rheoli'n effeithiol yn y dyfodol”

Rheolwr Gweithredol

“Bydd gwneud defnydd effeithlon o ddata yn sicrhau ein bod yn casglu'r hyn sy'n ofynnol unwaith yn unig ac yn ei ddefnyddio mewn modd effeithiol ledled yr Awdurdod. Yn draddodiadol, mae gan bob maes gwasanaeth ei systemau data ei hun, ac mae'n anodd eu rhannu rhwng y naill â'r llall”

Pennaeth TGCh

“Datblygu systemau deallus sy'n integreiddio'r broses o gadw data rhwng adrannau, yn lleihau dyblygu, ac yn galluogi i ddata gael eu dadansoddi mewn modd effeithiol”

Rheolwr Gweithredol

- 7 Mae system rheoli cynnwys yn rheoli'r broses o greu ac addasu cynnwys digidol ac, yn nodweddiadol, yn cefnogi nifer o ddefnyddwyr mewn amgylchedd cydweithredol.
- 8 Mae gwasanaeth lletya yn lletya gwasanaeth neu wasanaethau penodedig i gwsmeriaid, sy'n cynnwys, gan amlaf, wefannau, ffeiliau data, delweddau a chynnwys tebyg. Mae gwasanaethau lletya yn aml yn cael eu contractio allan er mwyn lleihau costau a sicrhau bod yna weithdrefn adfer wedi trychineb ar waith yn achos methiant yn y system graidd.

1.19 Ar y cyfan, anghenion gweithwyr proffesiynol a gwasanaethau, nid dinasyddion a defnyddwyr gwasanaethau, sy'n pennu'r modd y mae data'n cael eu casglu. Canfuom nad oes yr un awdurdod lleol yng Nghymru yn gweithredu cyfrif cwsmer sengl canolog, sy'n cysylltu pob gwasanaeth ag unigolyn. Mae gan rai awdurdodau byrth ar-lein ar gyfer gwasanaethau – er enghraifft Cyngor Gwynedd – ond nid oes unrhyw awdurdod wedi creu un cyfrif cynhwysfawr sy'n gosod y defnyddiwr yng nghanol y gwasanaethau y mae'n eu cael. Er enghraifft, mae Bwrdeistref Camden yn Llundain, trwy ei fynegai Preswylwyr Camden (CRI), yn integreiddio data ac yn cyfateb gwybodaeth o sawl ffynhonnell i ddarparu trosolwg cynhwysfawr a chysylltiedig o drigolion, eiddo a busnesau – gweler [Atodiad 3](#).

Rhan 2

Yn gyffredinol, mae awdurdodau lleol yn dda am gydymffurfio â rheoliadau diogelu data, ond nid ydynt bob amser yn rhannu'r data personol y maent yn eu casglu â phartneriaid

- 2.1 Yn aml, mae awdurdodau lleol yn geidwaid gwybodaeth sy'n bersonol a sensitif iawn. Maent yn trin pob math o ddata yn ddyddiol, sy'n cynnwys popeth o incwm i gofnodion iechyd a gofal manwl. Mae datblygiadau technolegol yn rhoi cyfleoedd i awdurdodau fanteisio ar y cyfoeth o wybodaeth sydd ganddynt, a hynny trwy gloddio, rhannu ac integreiddio data gyda phartneriaid. Fodd bynnag, mae defnyddio data yn y sector cyhoeddus yn weithgarwch cydbwysu anodd. Mae'n ofynnol i awdurdodau lleol ddiogelu gwybodaeth bersonol rhag cael ei chamddefnyddio, ond dylai hynny gael ei wneud mewn modd nad yw'n mygu arloesedd. O ganlyniad, mae llawer o sefydliadau'r sector cyhoeddus yn ymaflyd â manteision a risgiau rhannu gwybodaeth â sefydliadau eraill – **Eitem 5**.

Eitem 5 – Manteision a risgiau rhannu data â chyrrff cyhoeddus eraill

Mae rhannu data yn beth da...

- Mae'n helpu i lywio gwaith llunio polisi a gwella darpariaeth gwasanaethau cyhoeddus
- Gall helpu chyrrff cyhoeddus i fod yn fwy effeithiol a chosteffeithiol
- Mae'n cefnogi data agored, ymchwil a'r economi sy'n seiliedig ar wybodaeth
- Mae'n creu amgylchedd tryloyw ac agored
- Gall arbed bywydau

Mae rhannu data yn beth gwael ...

- Mae rhannu'r data yn cynyddu'r risg y bydd gwybodaeth yn cael ei cholli neu ei chamddefnyddio
- Nid yw'r rheswm dros ddefnyddio'r data yn eglur
- Mae'n golygu bod unigolion yn colli rheolaeth, ac efallai na fyddant wedi cytuno i'w data gael eu rhannu
- Nid yw'r diben dros ddefnyddio'r data, na'r modd y caiff hynny ei wneud, bob amser yn eglur

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru

Yr her fwyaf o ran gwneud gwell defnydd o ddata yw'r canlynol...

“Mae angen i'r GDPR, Bil Diogelu Data y Deyrnas Unedig a Deddf yr Economi Ddigidol gael eu cysoni a'u defnyddio fel cyfleoedd yn hytrach na rhwystrau”

**Swyddog
Cydymffurfiaeth
Gwybodaeth**

“Gofynion y GDPR newydd a pharodrwydd y cyhoedd i ganiatáu i ddata gael eu rhannu”

**Corporate Management
Team member**

“New regulations (GDPR) coming into force... will be a challenge and current arrangements will require complete review”

Operational Manager

“Y GDPR ... ar yr union adeg yr ydym yn ceisio cyfuno data i'n helpu i ragfynegi galw ac ymyrryd yn gynnar, mae gan breswylwyr yr hawl i ddweud wrthym am anghofio'r hyn yr ydym yn ei wybod amdanynt!”

**Aelod o Dîm Rheoli
Corfforaethol**

- 2.2 Mae awdurdodau yn gwneud rhywfaint o gynnydd o ran trafod yr angen i rannu data ond, yn rhy aml, nid yw partneriaid posibl yn barod i gymryd rhan oherwydd pryderon ynghylch diogelu data. O ganlyniad i gyflwyno'r Rheoliad Cyffredinol ar Ddiogelu Data (GDPR) ym mis Mai 2018, mae mwy o ffocws fyth wedi bod ar y tensiynau hyn.
- 2.3 Mae'r GDPR yn ei gwneud yn ofynnol i holl sefydliadau'r sector cyhoeddus ddeall y modd y maent yn rheoli preifatrwydd data am unrhyw un a ddsberthir yn ddinesydd yr Undeb Ewropeaidd. Mae hyn yn cynnwys dinasyddion, cwsmeriaid, contractwyr, staff asiantaethau, gwirfoddolwyr a gweithwyr – unrhyw un sy'n ddinesydd yr Undeb Ewropeaidd ac y mae awdurdod lleol yn cadw data sy'n ymwneud â phreifatrwydd amdano. Mae'r rheoliad newydd yn golygu bod gan ddinasyddion lawer iawn mwy o hawliau a phwerau mewn perthynas â'r modd y mae eu data'n cael eu defnyddio, gyda dirwyon mawr yn cael eu rhoi am dorri'r rheoliad. Mae gan ddinasyddion hefyd y gallu i ofyn i awdurdod lleol ddarparu manylion am yr holl wybodaeth a gedwir amdanynt (sef yr hyn a elwir yn 'Cais am Fynediad at Ddata gan y Testun' neu SAR).
- 2.4 Mae llawer o'r newidiadau a gyflwynir gan y GDPR yn welliannau ar y rheoliadau preifatrwydd data cyfredol⁹, ond maent yn dal i fod yn heriau sylweddol. Mae'n ofynnol i awdurdodau ddod o hyd i'r holl ddata am 'bersonau', nid dim ond y mwyafswm ohonynt. Fel y nodwyd uchod, mae hyn yn heriol o wybod bod data yn cael eu cadw mewn seilos, mewn systemau gwahanol ac mewn fformatau gwahanol, gan gynnwys data a adawyd gan ddinasyddion sy'n defnyddio sianeli electronig a'r cyfryngau cymdeithasol. Mae angen i awdurdodau hefyd 'ddeddfu caniatâd', gan ddiffinio'r hyn y byddant yn ei wneud gyda'r data, y sawl a fydd yn ymdrin â'r data, a pha elfennau ar y data y gellir eu defnyddio ai peidio. Bydd angen iddynt hefyd sicrhau bod ganddynt ddealltwriaeth eglur o ofynion a chyfyngiadau'r 'hawl i gael eu hanghofio'¹⁰.

9 Mae data personol hefyd yn cael eu llywodraethu gan ofynion Deddf Diogelu Data 2018, ac fe'u diffinnir yn y Ddeddf fel gwybodaeth sy'n ymwneud â tharddiad hiliol neu ethnig; barn wleidyddol, credoau crefyddol neu gredoau eraill; aelodaeth neu fel arall o undeb llafur; cyflwr corfforol neu feddyliol; bywyd rhywiol unigolyn, ac unrhyw drosedd a gyflawnwyd neu yr honwyd iddi gael ei chyflawni, neu'r penderfyniad neu'r ddeddfryd gan lys mewn unrhyw achos o'r fath.

10 O dan Erthygl 17 o'r GDPR, mae gan destunau data hawl pwysig i ddileu, sef yr hyn y cyfeirir ato weithiau fel 'yr hawl i gael eu hanghofio'.

2.5 Trwy ein hymchwil, canfuom fod awdurdodau lleol yn hyderus eu bod yn cyflawni eu cyfrifoldebau o dan Ddeddf Diogelu Data 2018 ac yn gwneud cynnydd cyson wrth roi'r GDPR ar waith. Canfuom fod swyddogion:

- a fwy neu lai yn eglur o ran pa bryd ac ym mha amgylchiadau y gallant rannu data â chyrrff neu unigolion eraill;
- b yn gwybod eu bod yn gyfrifol am sicrhau bod y data'n cael eu prosesu yn unol â'r ddeddfwriaeth diogelu data, a pha reolaethau sydd gan eu hawdurdod dros ddata personol;
- c yn eglur ynghylch yr hyn y dylent ei wneud os bydd rhywbeth yn mynd o'i le wrth weinyddu a rheoli data; a hefyd

ch yn gwybod lle y mae cymorth ac arweiniad ar gael yn eu sefydliad mewn perthynas â rhannu data personol â chorff cyhoeddus arall.

2.6 Nodwyd nifer o heriau parhaus gennym hefyd, yn enwedig y gwrthwynebiad diwylliannol parhaus mewn rhai awdurdodau i rannu gwybodaeth. Mynegodd Penaethiaid Polisi a Rheolwyr Gweithredol sy'n gyfrifol am wasanaethau rheng flaen bryderon fod y ddeddfwriaeth diogelu data yn eu hatal rhag ymgymryd â phrosiectau y mae defnyddio data personol a sensitif yn rhan ohonynt. Dywedodd nifer hefyd fod diogelu data a'r GDPR yn eu hatal rhag rhannu gwybodaeth â phartneriaid. Nododd eraill fod cydymffurfio â'r ddeddfwriaeth yn faich, bod iddi ormod o safonau a gofynion, a'i bod yn anghyson ag ymgyrch y polisi cyfredol i ddatblygu galluoedd 'data mawr' a sicrhau bod rhagor o 'ddata agored' ar gael ar-lein.

2.7 Yn bwysicaf oll, mae pryderon ynghylch diogelu data yn annog ymagwedd o ochel rhag risgiau a mygu arloesedd o ran y defnydd o ddata, a hynny oherwydd bod staff awdurdodau lleol yn ofni y byddant yn cael eu cosbi. Gall goblygiadau cyfreithiol mewn perthynas â gwallau data fod yn niweidiol iawn, ac nid yn unig i enw da'r sefydliad; gall hefyd olygu cosbau sifil mawr, erlyniad troseddol neu gyfreitha yn erbyn unigolion am iawndal.

Yr her fwyaf o ran gwneud gwell defnydd o ddata yw'r canlynol...

“Darbwyllo meysydd busnes ei bod yn bosibl rhannu data pan fo mesurau diogelu priodol ar waith, er mwyn cael gwared ar gamsyniadau na all 'eu' data nhw cael eu rhannu”

**Swyddog
Cydymffurfiaeth
Gwybodaeth**

“Gall cyfyngiadau o ran diogelwch TGCh a diogelu data atal data rhag cael eu rhannu”

Rheolwr Gweithredol

“Mae diogelu data ... yn cyfyngu ar brosesau rhannu data”

Aelod Etholedig

2.8 Mae **Cytundeb Rhannu Gwybodaeth Bersonol Cymru (WASPI)** yn offeryn i helpu cyrff cyhoeddus i rannu gwybodaeth bersonol rhwng asiantaethau. Mae WASPI yn cwmpasu cyrff a sefydliadau cyhoeddus sy'n ymdrin yn uniongyrchol ag iechyd, addysg, diogelwch, atal troseddau a lles cymdeithasol, a gall helpu sefydliad i gyflawni ei gyfrifoldebau o ran diogelu data, ynghyd â chefnogi'r broses o gydweithredu ac integreiddio data rhwng gwasanaethau. Canfuom fod barn gymysg yn bodoli am fanteision WASPI. Er bod Swyddogion Cydymffurfiaeth Gwybodaeth, ar y cyfan, yn gadarnhaol ynghylch ei fanteision, roedd aelodau Timau Rheoli Corfforaethol a Phenaeithiaid Polisi yn ei ystyried yn llai buddiol.

2.9 Canfuom hefyd nifer o faterion sy'n peri pryder. Mae WASPI wedi bod ar waith ers sawl blwyddyn, ond gall maint y cytundebau fod yn anneniadol, ac mae angen eu diweddarau. Ar ben hyn, er bod pob un o'r prif gyrff cyhoeddus yng Nghymru yn llofnodwyr, nododd nifer nad yw pob un o'r partneriaid, o'u profiad nhw, yn gweithredu yn unol â, neu yn 'ysbryd', WASPI. Fel llawer o'r ddeddfwriaeth diogelu data, mae rhai swyddogion yn trin WASPI fel rheswm arall dros atal y broses o ran rhannu data, yn hytrach nag fel galluogydd i rannu gwybodaeth, a hynny'n bennaf am nad yw staff rheng flaen bob amser yn hyderus ynghylch eu cyfrifoldebau cyfreithiol, a phryd y gallant rannu data ag eraill.

2.10 Nid yw natur cytundebau WASPI ynndynt eu hunain yn arbennig o ffafriol i rannu data, a hynny am fod yn rhaid bod yn eglur ynghylch yr hyn y dymunir ei gael/ rannu, a'r modd y bydd y data'n cael eu defnyddio, cyn rhoi cytundeb rhannu data ar waith. Yn aml, fodd bynnag, nid yw manteision rhannu data yn amlwg hyd nes bod y cytundeb ar waith. Yn olaf, mae materion TGCh, gan gynnwys dulliau diogel o drosglwyddo data a chydawnsedd systemau, yn parhau i fod yn her barhaus i rannu gwybodaeth i rai, ac yn dylanwadu ar ba mor dda, neu beidio, y mae WASPI yn gweithio.

Yr her fwyaf o ran gwneud gwell defnydd o ddata yw'r canlynol...

“Achosion posibl o dorri rheolau o ran y ddeddfwriaeth diogelu data”

Rheolwr Gweithredol

“Diogelu data – yn cael ei ddefnyddio fel esgus i atal data rhag cael eu rhannu”

Rheolwr Gweithredol

“Gan fod staff yn fwy ymwybodol o ddiogelu data, maent yn ei ofni ac yn ei weld yn rhwystr i rannu – mae angen i ni fynd ati i hyrwyddo mwy ar y ffaith bod diogelu data yn ffordd o rannu gwybodaeth o fewn fframwaith cyfreithiol, nid yn rhwystr”

**Swyddog
Cydymffurfiaeth
Gwybodaeth**

- 2.11 Mae hyd yn oed awdurdodau sy'n defnyddio WASPI ac sy'n ystyried ei fod yn gweithio'n dda, megis Cyngor Sir Ddinbych, wedi neilltuo amser i bennu a nodi'n eglur pa wybodaeth bersonol y gallant ei rhannu, a gall hyn gymryd amser maith i'w gael yn iawn. Mae'n amlwg, fodd bynnag, na fydd rhai unigolion yn rhannu gwybodaeth os nad ydynt yn teimlo eu bod yn cael cefnogaeth i wneud hynny. Nid oes amheuaeth nad yw neges gref gan arweinwyr yn gallu gwneud gwahaniaeth. Felly, mae i broblemau sy'n ymwneud â rhannu data rhwng cyrff cyhoeddus eu risgiau ymarferol, cyfreithiol a diwylliannol. At hynny, mae awydd staff awdurdodau lleol i rannu eu data yn amrywio, hyd yn oed mewn achosion lle mae'r data, gan fwyaf, yn anhysbys a heb fod yn sensitif.
- 2.12 Gyda hyn oll mewn golwg, a yw manteision rhannu data â phartneriaid yn gwrthbwysu'r risgiau? Fel y dywedodd un cyfwelai wrth grynhoi'r her, 'Ni fu farw neb trwy rannu gormod o ddata, ond mae yna ddigon o bobl wedi marw trwy beidio â'u rhannu.' Gall canlyniadau peidio â rhannu gwybodaeth fod yn eithafol, fel y barnwyd gan ganfyddiadau nifer o Adolygiadau Ymarfer Plant ac Achosion Difrifol¹¹, ac Adolygiadau o Ddynladdiadau Domestig (DHR)¹². Canfu'r rhain wendidau mewn prosesau rhannu gwybodaeth, a arweiniodd wedyn at golli cyfleoedd i ymyrryd¹³. Mae canfyddiadau'r adolygiadau hyn yn darparu achos argyhoeddiadol dros rannu gwybodaeth mewn ffordd gytbwys, resymol a chaniataol. Gall awdurdodau lleol a'u partneriaid, sydd wedi meistroli'r ddeddfwriaeth, geisio lliniaru risgiau posibl a dechrau elwa ar fanteision defnyddio, integreiddio a rhannu eu data.

11 Cynhelir y rhain ar ôl i blentyn neu oedolyn bregus farw neu gael ei anafu'n ddifrifol dan amgylchiadau lle credir bod cam-drin neu esgeuluso wedi bod yn gysylltiedig â'r digwyddiad.

12 Cynhelir Adolygiadau o Ddynladdiadau Domestig pan fydd rhywun sy'n 16 oed neu'n hŷn yn marw o ganlyniad i drais, camdriniaeth neu esgeulustod gan berthynas, aelod yn y cartref neu rywun y bu mewn perthynas agos ag ef. Mae'r adolygiadau hyn yn edrych ar yr amgylchiadau a arweiniodd at y farwolaeth er mwyn galluogi gweithwyr proffesiynol i ddeall yr hyn a ddigwyddodd a'r hyn y mae angen ei newid er mwyn lleihau'r risg o rywbeth fel hyn yn digwydd eto.

13 Er enghraifft, canfyddiadau mis Chwefror 2015 Adroddiad Trosolwg Bwrdd Diogelu Plant De-ddwyrain Cymru ar blant a fu farw mewn tŷ mewn tŷ yn 2012.

Rhan 3

Nid yw awdurdodau lleol yn buddsoddi digon yn eu galluoedd rheoli data a'u sgiliau dadansoddi

- 3.1 Mae gan awdurdodau lleol adnodd enfawr o ran dirnadaeth, gwybodaeth a data, sydd â'r potensial i lywio effeithlonrwydd, dyrannu adnoddau mewn modd uniongyrchol, a gwella'r modd y caiff gwasanaethau eu darparu. Bydd awdurdod lleol aeddfed yn defnyddio data i wella gwasanaethau a thrawsnewid ei sefydliad, a bydd ganddo staff ac Aelodau Etholedig sy'n defnyddio data mewn modd medrus a hyderus. Felly, mae meddu ar sgiliau dadansoddi data da i lywio a chyfarwyddo penderfyniadau ynghylch adnoddau yn elfen allweddol o ddull aeddfed o ddefnyddio data.

Mae dadansoddiadau data yn cyfeirio at y broses o groeswiro, glanhau, ad-drefnu a modelu data ar gyfer prosesau gwneud penderfyniadau. Mae dadansoddwyr data yn casglu, trefnu, prosesu a modelu data o ffynonellau gwahanol er mwyn dod i gasgliad. Mae dadansoddwyr yn gallu gwerthuso symiau mawr o ddata, boed yn ddata strwythuredig neu anstrwythuredig, ynghyd â pharatoi a chyflwyno data yn y ffurf gywir ar gyfer penderfynwyr ac i helpu i ddatrys problemau. Yn oes y data mawr, mae rôl dadansoddeg data yn bwysig i'r busnes.

- 3.2 Yn gyffredinol, nid oes gan awdurdodau lleol y sgiliau na'r gallu cywir i reoli data mewn modd effeithiol. Y maes gwannaf a'r her fwyaf arwyddocaol a nodwyd gennym oedd adnoddau sy'n lleihau a diffyg sgiliau, yn enwedig o ran rheoli a dadansoddeg data. Er gwaethaf cydnabod bod data amserol ac o ansawdd da yn bwysig i fusnes awdurdodau, nid oes gwerth cyson yn cael ei roi ar ddata fel adnodd allweddol tebyg i arian, pobl ac adeiladau.
- 3.3 Mae awdurdodau lleol yn cydnabod bod recriwtio a chadw pobl sydd â'r sgiliau cywir yn her barhaus. Nododd nifer o gyfweleion fod toriadau yn y gyllideb yn trethu adnoddau a gallu, ac y gall awdurdodau gael cryn drafferth cynnal sgiliau TGCh ar brydiau. Yn gyffredinol, mae Penaethiaid TGCh a Pholisi awdurdodau lleol yn fwy negyddol ynghylch digonolrwydd adnoddau ar gyfer prosiectau rheoli data, gan dynnu sylw yn benodol at allu annigonol i gynnal uniondeb a chywirdeb cronfeydd data. Yn yr un modd, mae awdurdodau lleol yn cydnabod bod angen iddynt wneud rhagor i nodi eu hanghenion data a gwybodaeth hirdymor penodol yn y dyfodol, ac i fapio'r gofynion o ran adnoddau yn erbyn y rhain.

Yr her fwyaf o ran gwneud gwell defnydd o ddata yw'r canlynol...

“Adnoddau! Mae angen rhagor o adnoddau o ran staff a thechnoleg i wneud y defnydd mwyaf effeithlon ac effeithiol o ddata”

Aelod o Dîm Rheoli Corfforaethol

“Adnoddau – systemau gwael a gwydnwch annigonol ymhlith y grŵp staff”

Rheolwr Gweithredol

“Diffyg adnoddau i reoli a dadansoddi data yn iawn”

Pennaeth TGCh

3.4 Mae arferion datblygu staff da yn bodoli yn y maes hwn. Mae awdurdodau lleol sy'n amlgu lefelau uwch o aeddfedrwydd wrth reoli data, er enghraifft Cyngor Dinas Casnewydd, wedi integreiddio swyddogaethau corfforaethol hanfodol, er enghraifft llywodraethu gwybodaeth, gwella busnes a datblygu polisi. Mae Cyngor Dinas Casnewydd wedi mesur y gallu cyfredol i ddadansoddi data, ac wedi nodi oddeutu 50 o weithwyr a ymgwymerodd â gwaith dadansoddi data yn rhan o'u dyletswyddau dyddiol. O ganlyniad, mae'r awdurdod lleol yn creu adnodd canolog i ddatblygu a gwella sgiliau a gallu staff er mwyn helpu i sefydlu prosesau gwneud penderfyniadau dan arweiniad data, ac ennyn gwell dirnadaeth o alw cwsmeriaid am wasanaethau. Enghraifft arall yw'r strategaeth rheoli gwybodaeth a grëwyd gan Fwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Conwy a Sir Ddinbych, sy'n cael ei hystyried yn strategaeth dda. Mae'n canolbwyntio ar feithrin sgiliau a gallu mewn perthynas â data – gweler Atodiad 3 am ragor o fanylion.

3.5 Mae dogfennau a adolygir yn rhan o'n gwaith astudio yn aml yn amlgu'r ffaith bod polisïau rheoli data a gwybodaeth yn canolbwyntio ar dechnoleg TGCh – caledwedd a meddalwedd cyfrifiadurol, storfeydd cwmwl a thelathrebu integredig – ond nid digon ar wella'r defnydd o ddata a sgiliau dadansoddeg ymysg staff. Er bod y seilwaith TGCh a'r bensaerniaeth sy'n cysylltu systemau a data yn bwysig er mwyn rhannu data a'u holi, mae angen datblygu a gwella galluoedd staff awdurdodau lleol a'u hyddysgrwydd mewn data hefyd. Yn rhy aml, fodd bynnag, nid yw staff awdurdodau lleol yn cael eu hyfforddi yn unol â graddfa a chyflymder y newid technolegol a'r galw am ddadansoddeg data.

Yr her fwyaf o ran gwneud gwell defnydd o ddata yw'r canlynol...

“Gostyngiadau mewn lefelau staffio, a bylchau sgiliau – yn benodol staff sydd â gwybodaeth a dealltwriaeth dda o ran y systemau meddalwedd gwahanol a ddefnyddir i reoli data”

Rheolwr Gweithredol

“Meddu ar adnoddau i gipio ac yna ddadansoddi data i greu'r wybodaeth sy'n ofynnol i sicrhau gwasanaethau o ansawdd cynaliadwy”

Aelod o Dîm Rheoli Corfforaethol

“Deall pŵer data, a'r sgiliau i wneud defnydd da o ddata”

Aelod Etholedig

- 3.6 Er enghraifft, ni chanfuom fawr ddim tystiolaeth i ddangos bod awdurdodau lleol yn ymgorffori sgiliau data yn eu strategaethau gweithlu, ac mae lefelau gwael o hyddysgrwydd mewn data yn thema ailadroddus sy'n deillio o'n hofferyn data. Yn aml, nid yw staff nac aelodau etholedig yn hyderus wrth ddefnyddio'r data sydd ganddynt, yn enwedig gwybodaeth gan drydydd partion. Mae rhai awdurdodau lleol hefyd yn gweld dadansoddeg fel swyddogaeth arbenigwyr data, sydd y tu allan i fusnes craidd rheoli a chyflenwi gwasanaethau.

Yr her fwyaf o ran gwneud gwell defnydd o ddata yw'r canlynol...

“Prinder adnoddau a sgiliau ym maes dadansoddeg data”

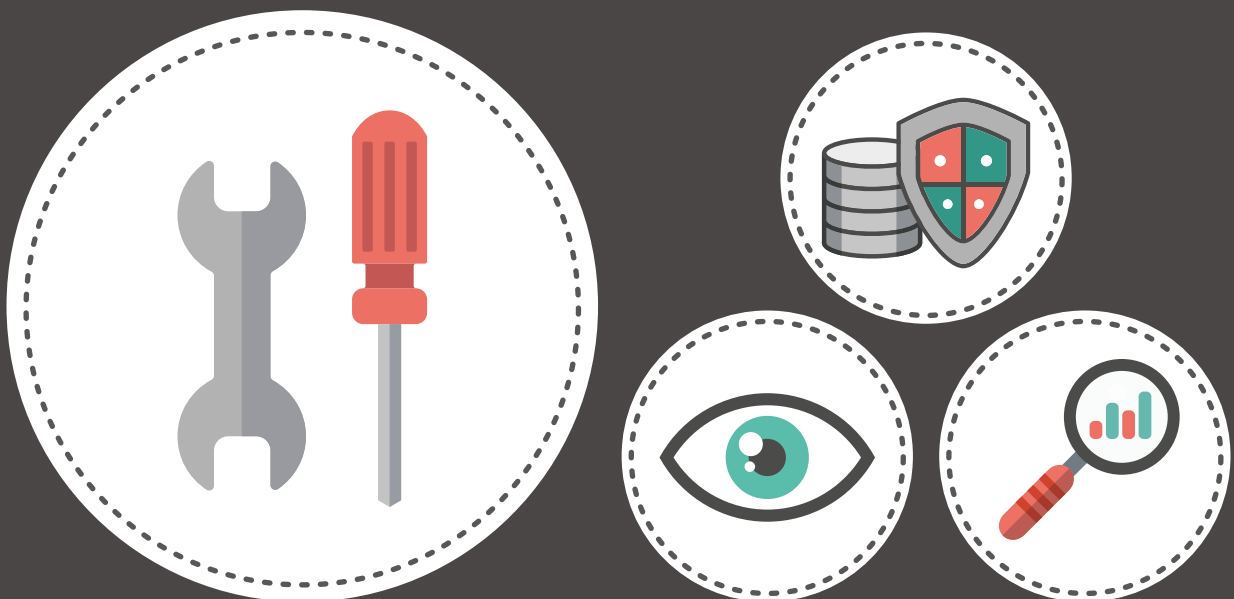
Pennaeth Polisi

“Adnodd i gynnal data ar lefelau priodol o ran cywirdeb a diweddariadau er mwyn adlewyrchu'r elfennau hynny sydd wedi newid”

Rheolwr Gweithredol

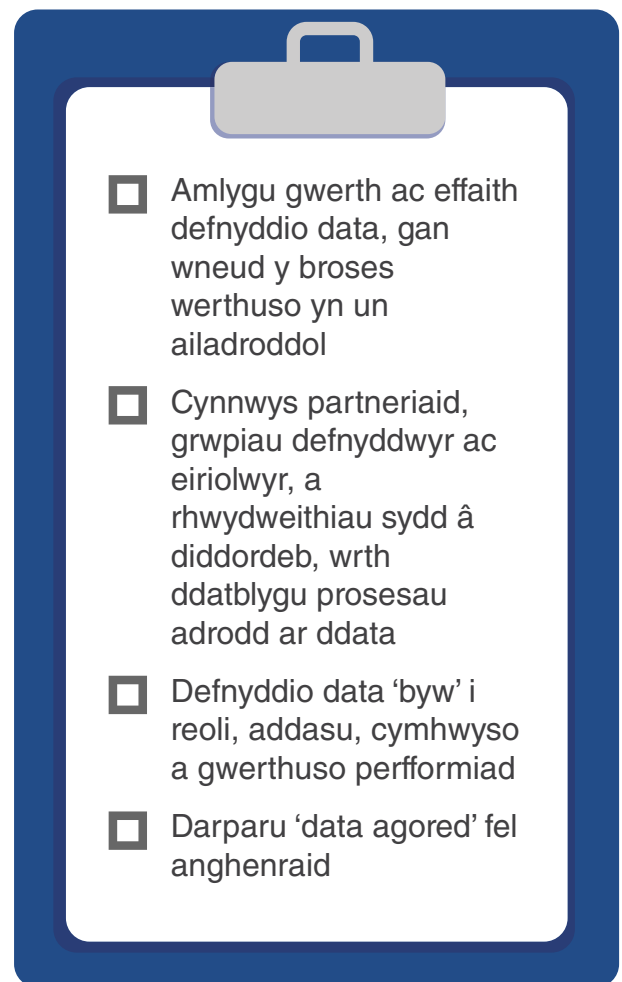
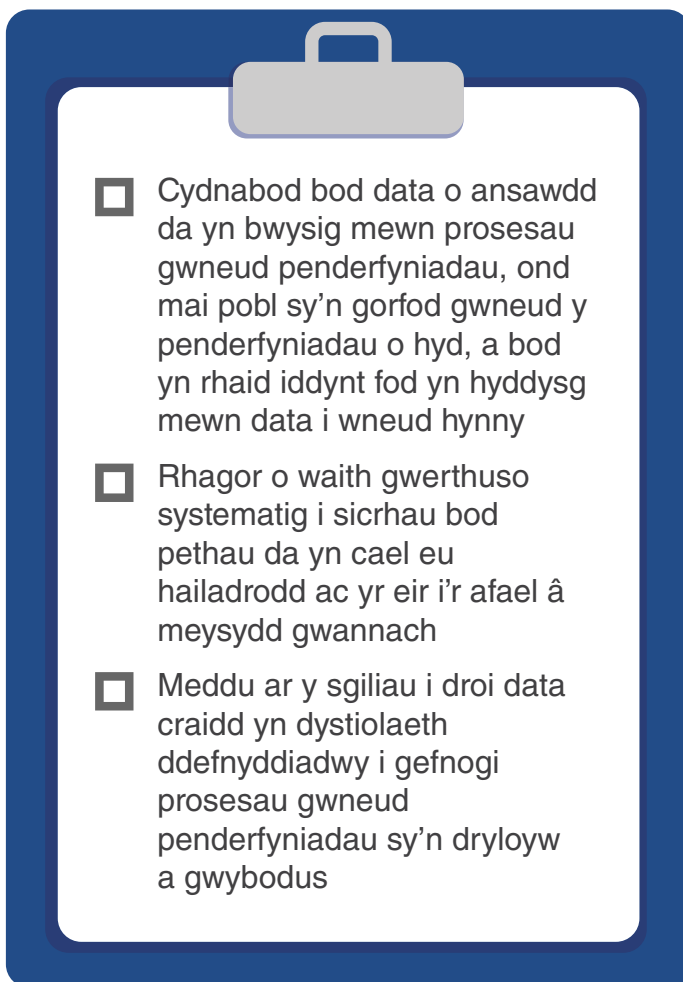
Rhan 4

Mae awdurdodau lleol yn defnyddio data i reoli perfformiad, ond mae bylchau a gwendidau yn golygu nad yw penderfyniadau bob amser yn seiliedig ar ystod lawn o dystiolaeth

4.1 Mae gwneud penderfyniadau dan arweiniad data yn ddull o lywodraethu sy'n rhoi gwerth ar benderfyniadau sy'n seiliedig ar ddata dilysadwy. Fodd bynnag, mae llwyddiant yn y dull gweithredu dan arweiniad data hwn yn dibynnu ar ansawdd y data a gesglir, effeithiolrwydd y broses o'u dadansoddi a'u dehongli, a'r prosesau a sefydlwyd i farnu effaith a pherfformiad. Mae **Eitem 6** yn crynhoi amodau allweddol awdurdod lleol aeddfed, sydd â diwylliant gwneud penderfyniadau dan arweiniad data, yr ydym wedi'i nodi o'n hastudiaeth.

Eitem 6 – Creu diwylliant 'gwneud penderfyniadau dan arweiniad data'

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru

Mae'r gwaith o ddadansoddi perfformiad yn aml yn gyfyngedig

- 4.2 Nid yw hanfodion dulliau da ac aeddfed o graffu ar berfformiad awdurdodau lleol wedi newid, ac mae adolygu'r ystod eang o ddata sydd ar gael i farnu pa mor dda y mae gwasanaethau yn perfformio yn hanfodol. Mae canfyddiadau ein hastudiaeth yn amlygu bod rhai gwendidau hirsefydlog yn parhau o ran effeithiolrwydd trefniadau craffu awdurdodau lleol. Mae ansawdd a dibynadwyedd data yn parhau i fod yn bryder, yn enwedig o ran cysylltu ffynonellau lluosog a thynnu tystiolaeth ohonynt. Yn gyffredinol, mae roedd gan y rhanddeiliaid, megis cyrff ymchwil a grwpiau defnyddwyr gwasanaethau, a gyfwelwyd gennym farn negyddol am ansawdd a hygyrchedd prosesau adrodd ar berfformiad awdurdodau lleol. Nododd y cyfweleion ddefnydd gwael o feincnodi, a ffocws ar gynulleidfaoedd mewnol yn hytrach na rhai allanol wrth adrodd, sy'n ei gwneud hi'n anodd i ddefnyddwyr gwasanaethau a dinasyddion farnu sut mae awdurdodau lleol yn perfformio.
- 4.3 Nododd rhai Aelodau Etholedig fod yr wybodaeth a ddaw i law yn aml yn gyfyngedig ei chwmpas, ac nad yw'n rhoi dirnadaeth ddigonol iddynt allu herio perfformiad. Nododd eraill fod swyddogion, dro ar ôl tro, yn gorlethu pwyllgorau craffu, gan ddarparu swmp o wybodaeth ond fawr ddim gwaith gwerthuso a dadansoddi defnyddiol ar y materion amlycaf. Mynegodd lleiafrif ymysg yr Aelodau Etholedig bryderon fod yr wybodaeth a ddaw i law yn cael ei 'thrin', neu'n wybodaeth rannol ei chwmpas, er mwyn osgoi newyddion drwg a gwaith craffu pellach.

Yr her fwyaf o ran gwneud gwell defnydd o ddata yw'r canlynol...

“Cael aelodau i ddeall y data. Fel aelod o'r Cabinet yr wyf yn dod gerbron y Pwyllgor Trosolwg ac nid wyf yn cael fy holi fel y dylwn, achos bod aelodau naill ai heb ddarllen yr adroddiadau neu heb eu deal”

Aelod Etholedig

“Mae'r awdurdod yn ddetholus iawn o ran y data y mae'n eu rhannu ag aelodau, a gall fod yn ochelgar pan ofynnir am ragor o fanylion”

Aelod Etholedig

“Y gallu i wahaniaethu rhwng data defnyddiol a data llai defnyddiol, a bod yn wybodus o ran y modd y dylid defnyddio'r data hynny i fesur perfformiad a llywio newid”

Aelod Etholedig

4.4 Adleisiodd y rhanddeiliaid a gyfwelwyd gennym y safbwyntiau hyn, gan ddweud eu bod yn pryderu nad yw'r data a ddefnyddir i gyfiawnhau penderfyniadau yn gadarn nac yn ddibynadwy. Er enghraifft, y cyfyngiadau o ran y data a ddefnyddir wrth asesu'r effaith ar gydraddoldeb, mater yr ydym wedi tynnu sylw ato dro ar ôl tro yn ein gwaith archwilio cenedlaethol mwyaf diweddar¹⁴. Mae prosesau adrodd cywir a gwaith craffu cytbwys, effeithiol yn allweddol i lywodraethu da. Er mwyn meithrin ymddiriedaeth y cyhoedd mewn data, mae'n hanfodol bod awdurdodau lleol yn adrodd mewn modd tryloyw a chywir, a bod Aelodau Etholedig yn sicrhau eu bod yn gweithredu mewn modd cyfrifol wrth herio gwasanaethau a chraffu ar berfformiad.

Mae awdurdodau lleol yn cynyddu swm y data agored y maent yn ei gyhoeddi

4.5 Mae data agored yn nodwedd bwysig o aeddfedrwydd data, a gall sicrhau bod gwybodaeth ar gael mewn amser real helpu ystod eang o sefydliadau i ddatblygu busnesau a gwasanaethau newydd. Gall data agored arwain at well prosesau rhannu data ledled sefydliadau ac ardaloedd daearyddol. Fodd bynnag, er bod data agored yn cefnogi prosesau gwneud penderfyniadau tryloyw, canfuom fod yna beth ffordd i fynd o hyd i argyhoeddi rhai fod data agored yn gyfle ac nid yn fygythiad. Er enghraifft, mynegodd rhai Aelodau Etholedig a swyddogion awdurdodau lleol bryder y gall data agored olygu bod rhai agweddau ar eu barn broffesiynol yn ddiangen.

14 Gweler adroddiadau'r Archwilydd Cyffredinol: **Sut mae Llywodraeth Leol yn rheoli galw – Digartrefedd ac Addasiadau Tai.**

- 4.6 Y canfyddiad ymhlith rhai grwpiau o ddefnyddwyr ac eiriolwyr a gyfwelwyd gennym yw bod awdurdodau lleol yn cymryd camau bach i'r cyfeiriad cywir i ddefnyddio data agored, a hynny er mwyn annog prosesau datblygu cynhyrchion neu wasanaethau newydd i ddiwallu anghenion cwsmeriaid. Mae rhanddeiliaid o'r farn mai dim ond lle y gall awdurdodau lleol greu galw amdano a lle bo cronfa leol o weithredwyr addysgedig/medrus ar gael y gall data agored weithio. Roedd y trydydd sector a'r cyrff cynrychioliadol a gyfwelwyd gennym yn meddwl bod yna ddiffyg sgiliau mawr mewn sawl rhan o Gymru ar hyn o bryd i allu gwneud y gorau o ddata agored.
- 4.7 Serch hynny, mae argaeledd data agored yn cynyddu. Mae'r enghreifftiau'n cynnwys gwaith delio â'r cyhoedd yng Nghasnewydd, er enghraifft y porth gwybodaeth **Fy Nghasnewydd**¹⁵, sy'n cynnwys proffiliau manwl o'r wardiau. Mae Cyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen yn sicrhau bod data agored ar gael trwy ei wefan a'r porth **GwasanaethauFyNghyngor**¹⁶, sy'n cwmpasu sgoriau hylendid bwyd, lleoliadau a chyflwr henebion, lleoliadau asedau'r awdurdod, megis biniau graean, a dalgylchoedd ysgolion. Mae Heddlu De Cymru yn defnyddio adran cymdogaeth **EichArdal** i roi gwybod i bobl am droseddau a digwyddiadau yn eu hardal, ac i gael adborth. Mae pob tudalen yn cynnwys manylion cyfarfodydd yn y dyfodol, blaenoriaethau lleol, manylion am bob swyddog a Swyddog Cymorth Cymunedol yr Heddlu lleol, a doleri i dudalen Police.uk, sy'n darparu ystadegau troseddu a gyhoeddir gan y Swyddfa Gartref. Mae **Porth Data Agored**¹⁷ a **Siarter Data Agored** Camden yn arbennig o arloesol. Gweler **Atodiad 3** isod am ragor o fanylion am arferion da.

Yr her fwyaf o ran gwneud gwell defnydd o ddata yw'r canlynol...

“Cael aelodau i ddeall y data. A minnau'n aelod o'r Cabinet, rwy'n dod gerbron y Pwyllgor Trosolwg a Chraffu, ac nid wyf yn cael fy nghwestiynu fel y dylwn am nad yw'r aelodau naill ai wedi darllen yr adroddiadau neu'n eu deall”

Aelod Etholedig

15 Gweler newport.gov.uk/iShare/mynewport

16 Gweler torfaen.gov.uk/MyCouncilServices

17 Gweler opendata.camden.gov.uk

Nid yw prosesau gwneud penderfyniadau bob amser yn cael eu llywio gan waith dadansoddi neu werthuso data effeithiol

4.8 Mae gwneud penderfyniadau dan arweiniad data yn elfen allweddol o aeddfedrwydd llywodraeth leol wrth ddefnyddio data. Mae ein meini prawf ar gyfer awdurdod lleol sydd â lefelau uchel o aeddfedrwydd data i'w gweld yn **Eitem 3 (Paragraff 9)** ar dudalennau 6 a 7), ac maent yn awgrymu bod y lefel uchaf o aeddfedrwydd yn bodoli lle y mae prosesau gwneud penderfyniadau dan arweiniad data wedi hen ymsefydlu ac yn cael eu derbyn fel y 'ffordd o fynd ati i wneud pethau'. Mae rhai nodweddion pwysig yn perthyn i'r sefydliadau hynny sy'n ymgorffori dull aeddfed o wneud penderfyniadau dan arweiniad data. Maent yn deillio o'r canlynol, ac wedi'u seilio arnynt:

- a arweinyddiaeth eglur;
- b polisïau, systemau a phrosesau cadarn;
- c digon o adnoddau a sgiliau sy'n esblygu; a hefyd
- ch prosesau dadansoddi, adrodd a gwerthuso da.

Mae ein gwaith yn amlygu bod yr holl amodau hyn yn ofynnol, a'u bod yn gysylltiedig ac yn gefnogol i'r naill a'r llall.

Yr her fwyaf o ran gwneud gwell defnydd o ddata yw'r canlynol...

“Ymddengys bod unrhyw ddangosyddion perfformiad a ddisgrifir yn rhai da yn cael eu disgrifio felly am fod y Cyngor yn gwneud gwaith gwyh. Ar y llaw arall, mae'r dangosyddion hynny sy'n amlygu nad ydynt yn gwneud yn dda yn ganlyniad, fel y dywedir wrthym, i awdurdodau lleol eraill yn cyflwyno gwybodaeth mewn ffordd wahanol, neu ddiffyg cyllid”

Aelod Etholedig

“Mae'r data, yn enwedig y rhai sy'n ymwneud â pherfformiad ysgolion, yn annibynadwy gan amlaf, ac fe'u cyflwynir fynychaf i aelodau heb iddynt fod yn destun unrhyw brofion ystadegol”

Aelod Etholedig

- 4.9 Trwy ein gwaith maes, canfuom fod Aelodau Etholedig, swyddogion a rhanddeiliaid, yn gyffredinol, yn cydnabod y gall data helpu awdurdodau lleol i bennu blaenoriaethau a gwneud gwell dewisiadau wrth gynllunio mentrau i gyflawni'r canlyniadau a ddymunir. Fodd bynnag, yn achos mwyafrif yr awdurdodau, dim ond dechrau mynd i'r afael â'r holl ddata sydd ganddynt y maent, ynghyd â'r holl ffyrdd y gallent eu defnyddio i wella penderfyniadau a chanlyniadau. Ar y cyfan, rydym yn casglu bod gan awdurdodau lleol rywfaint o ffordd i fynd eto er mwyn creu diwylliant gwneud penderfyniadau dan arweiniad data.
- 4.10 Canfuom nad yw awdurdodau bob amser yn manteisio ar y cyfle i gysylltu setiau data fel y gallant gryfhau'r gwaith dadansoddi a sicrhau dirnadaeth fwy canolbwyntiedig, yn enwedig mewn perthynas â chysylltu data am gostau a pherfformiad i ddeall costau gweithgarwch craidd, er enghraifft penderfynu ar gais cynllunio neu gasglu bin sbwriel.
- 4.11 Wrth archwilio cynlluniau corfforaethol pob un o'r 22 o awdurdodau lleol, rydym wedi canfod bod yna rai diffygion cyffredin. Yn gyffredinol, mae gwaith meincnodi, dadansoddi data cymharol, a rhagfynegi yn wan. Mae gwybodaeth a data cymharol yn gyfyngedig, gyda fawr ddim cymariaethau â meysydd eraill na sefydliadau cymaradwy y tu allan i Gymru. Er enghraifft, prin yw'r gwaith dadansoddi rhagfynegol¹⁸, sy'n cynnwys amrywiaeth o dechnegau ystadegol i fodelu ffeithiau cyfredol a hanesyddol fel y gellir gwneud rhagfynegiadau ynghylch senarios yn y dyfodol. Yn yr un modd, ychydig o awdurdodau a gyfeiriodd at fwyngloddio data¹⁹ neu ddadansoddi yn ôl segmentau²⁰.
- 4.12 Yn gyffredinol, mae awdurdodau lleol yn parhau i ganolbwyntio ar wybodaeth reoli hanesyddol, ac yn cytuno nad oes digon o waith dadansoddi yn cael ei wneud ar ragamcanu galw nac ar amcangyfrif tueddiadau hirdymor mewn perfformiad. Mae'r gallu i gymharu ag eraill ac edrych i'r dyfodol yn offer rheoli pwysig, ond mae gallu cyfyngedig awdurdodau lleol a sgiliau annigonol mewn dadansoddeg data yn cyfyngu'r potensial i ddefnyddio data i fodelu a thrawsnewid gwasanaethau.

18 Mae gwaith modelu rhagfynegol yn helpu i nodi perthnasoedd, ymysg llawer o ffactorau, fel y gellir cynnal asesiad o risg neu botensial sy'n gysylltiedig â set benodol o amodau. Mae modelau rhagfynegol yn dadorchuddio patrymau mewn data hanesyddol a data trafodion i nodi cyfleoedd ar gyfer penderfynwyr.

19 Mwyngloddio data yw'r broses o ddarganfod patrymau mewn data mawr a thynnu gwybodaeth ohonynt i'w rhoi mewn strwythur dealladwy i'w ddefnyddio ymhellach.

20 Segmentu yw'r gweithgarwch o rannu marchnad, sydd fel arfer yn cynnwys cwsmeriaid a defnyddwyr gwasanaethau cyfredol a phosibl, i is-grwpiau (segmentau) sy'n seiliedig ar nodweddion cyffredin neu nodweddion a rennir, er enghraifft anghenion, diddordebau cyffredin, ffyrdd tebyg o fyw, neu hyd yn oed broffiliau demograffig tebyg, fel y gellir nodi'r twf posibl ac, o hynny, gynllunio ar gyfer newid a thargedu ymatebion yn well.

- 4.13 Gwelsom rai enghreifftiau o awdurdodau lleol yn dadansoddi data i wella gwasanaethau a gwneud penderfyniadau mwy gwybodus. Er enghraifft, mae Cyngor Dinas a Sir Abertawe wedi dadansoddi'r gwaith o gydgysylltu gwasanaethau cyflogaeth ac, o ganlyniad, wedi rhesymoli ac ailffocysu ei hymdrechion i gefnogi'r broses o greu swyddi. Yn yr un modd, mae Cyngor Sir Ddinbych yn defnyddio data i ddarparu dirnadaeth o anghenion dinasyddion wrth iddo ystyried amseroedd agor llyfrgelloedd a chynllunio llwybrau casglu gwastraff effeithlon. Yn gyffelyb, dadansoddodd Cyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen ei ddata ar rwystrau ym maes gofal maeth, ac aeth ati i ddefnyddio'r cyfryngau cymdeithasol ac ymgyrchoedd recriwtio i gynyddu nifer y gofalwyr maeth.
- 4.14 Neges gyson o'n gwaith maes yw mai un o'r heriau mwyaf yw gwneud gwell defnydd o ddata 'byw' i reoli gwasanaethau, ond hefyd i werthuso perfformiad. Yn wahanol i wasanaethau brys, megis y gwasanaethau Heddlu a Thân ac Achub, sy'n dibynnu'n fwyfwy ar ddata byw i gyfeirio adnoddau ac ymateb yn gyflym i argyfyngau, dim ond weithiau y bydd awdurdodau lleol yn defnyddio gwybodaeth 'fyw' (er enghraifft, adborth ar y cyfryngau cymdeithasol) i addasu'r gwaith o ddarparu gwasanaethau a sicrhau'r perfformiad gorau. Yn yr un modd, er bod awdurdodau yn defnyddio data i reoli adnoddau a phenderfynu arnynt, nid yw adroddiadau ariannol, yn aml, yn ddigon ystwyth i wneud penderfyniadau amser real, a hynny oherwydd yr oedi cyn cynhyrchu data cyllideb ar gyfer penderfynwyr. Mae gwneuthurwyr polisi cenedlaethol yn adleisio'r casgliadau hyn, gan nodi bod yna rai heriau sylweddol yn bodoli o ran y modd y gall llywodraeth leol wella ei defnydd o ddata²¹. Daethom i'r casgliad bod yna fwy y gall awdurdodau lleol ei wneud i greu amgylchedd gwneud penderfyniadau dan arweiniad data sy'n cefnogi'r broses o wella a thrawsnewid gwasanaethau.

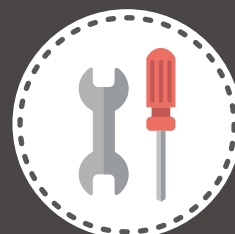
21 Er enghraifft, Llywodraeth Cymru **Gwaelodlin digidol awdurdodau lleol yng Nghymru 2017**

Atodiadau

Atodiad 1 – Methodoleg yr astudiaeth

Atodiad 2 – Geirfa

Atodiad 3 – Arferion da wrth
ddefnyddio data

Atodiad 1 – Methodoleg yr astudiaeth

Offeryn Data – wedi'i gwblhau gan bob un o'r 22 o awdurdodau lleol sy'n cynnwys Tîm Rheoli Corfforaethol, Rheolwyr Gweithredol, Penaethiaid TGCh a Pholisi, Swyddog Cydymffurfiaeth Gwybodaeth ac Aelodau Etholedig. Mae'r ymatebion i'n Hofferyn Data wedi'u nodi isod:

Y Grwpiau o Ymatebwyr	Y nifer a wahoddwyd	Y nifer a ymatebodd	Y ganran a ymatebodd
Aelodau'r Tîm Rheoli Corfforaethol	203	94	46%
Aelodau Etholedig	1,259	295	23%
Rheolwyr Gweithredol	851	434	51%
Y Swyddog Cydymffurfiaeth Gwybodaeth	22	13	59%
Y Pennaeth Polisi	22	14	64%
Y Pennaeth TGCh	23	14	61%
Cyfanswm	2,380	864	36%

Cyfweliadau cenedlaethol ag arweinwyr ym maes defnyddio data: Nesta UK, Nesta Cymru, Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth, Prif Ystadegydd Llywodraeth Cymru, CLILC, Ofcom, Google UK, The Satori Lab, Pinacl Solutions, The Alliance for Useful Evidence, Canolfan Gwyddor Data UCL, StatsCymru, Y Swyddfa Ystadegau Gwladol, Awdurdod Llundain Fwyaf, Brigâd Dân Llundain, a Chyngor Camden.

Cyfweliadau â grwpiau o ddefnyddwyr ac eiriolwyr, gan gynnwys: CVS Cymru, Gofalwyr Cymru, Sipsiwn a Theithwyr Cymru, Panel Defnyddwyr Ystadegau Trydydd Sector Cymru, a Phanel Dinasyddion Caerdydd.

Gwaith maes yng Nghyngor Sir Ddinbych, Cyngor Dinas Casnewydd, Cyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen a Chyngor Bro Morgannwg.

Adolygu'r defnydd o ddata yng Nghynlluniau Lles Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus.

Arolwg sampl o 750 o aelodau o'r cyhoedd ledled Cymru gyfan ynghylch eu hymwybyddiaeth o ddefnydd awdurdodau lleol o'r wybodaeth a gedwir amdanynt.

Atodiad 2 – Geirfa

- **Data:** gwybodaeth ffeithiol yw data, megis mesuriadau neu ystadegau, a ddefnyddir yn sail i waith rhesymu, trafod neu gyfrifo y gellir ei drosglwyddo neu ei brosesu.
- **Ystadegau:** niferoedd, data a gwybodaeth yw ystadegau, sef y sail a'r dystiolaeth sylfaenol ar gyfer penderfyniadau.
- **Gwybodaeth:** y ddirnadaeth ymarferol a feithrinir gan ymarferwyr i helpu i wneud y defnydd gorau o'r data a'r wybodaeth sydd ar gael er gwella'r broses o weithredu mandad y sefydliad.
- **Cudd-wybodaeth:** y strategaethau a'r technolegau a ddefnyddir gan sefydliadau i ddadansoddi data. Defnyddir y term yn aml gan yr Heddlu i olrhain a rhagfynegi troseddau, er mwyn eu hatal neu eu ffrwyno.
- **Tystiolaeth:** yn aml, data wedi'u dadansoddi yw tystiolaeth, a all helpu penderfynwyr i ddeall yr hyn sy'n gweithio, ym mha le, am ba reswm, ac ar gyfer pwy. Gall hefyd amlygu'r hyn nad yw'n gweithio, a golygu y gellir osgoi ailadrodd methiannau sefydliadau eraill trwy fynd ati i ddysgu am werthusiadau o raglenni aflwyddiannus.
- **Digido:** cyfleuster ar gyfer dinasyddion a busnesau i ymgysylltu ag awdurdodau lleol dros y Rhyngwlad, ac i staff ac Aelodau Etholedig gyflawni eu cyfrifoldebau gydag adnoddau cyfrifiadurol newydd a datblygol. Mae hefyd yn galluogi busnesau a dinasyddion i ymgysylltu â bywyd ar-lein gyda'r awdurdod lleol, a thu hwnt i'r awdurdod lleol.
- **Diogelu data:** ystyr data personol yw gwybodaeth sy'n gysylltiedig ag unigolyn byw unigryw. Pan fo data personol yn cael eu prosesu, eu casglu, eu cofnodi, eu storio neu eu gwaredu, rhaid i'r gwaith gael ei wneud yn unol â thelerau'r Ddeddf Diogelu Data. Nod y Rheoliad Cyffredinol ar Ddiogelu Data yw rhoi rheolaeth i ddinasyddion a phreswylwyr dros eu data personol, ac mae'n berthnasol i 'reolwyr'/'brosewyr' data
- **Rhannu data:** mae'r broses o ddatgelu data o un sefydliad neu ragor i sefydliad trydydd parti, neu rannu data rhwng rhannau gwahanol o sefydliad i'w gweld yn [ICO data_sharing_code_of_practice.pdf](#).
- **Data mawr:** gall data mawr roi gwell dirnadaeth a chynorthwyo prosesau gwneud penderfyniadau, ond gallant fod yn anodd eu dadansoddi os defnyddir dulliau dadansoddi data traddodiadol.
- **Data agored:** Mae gwasanaethau cyhoeddus yng Nghymru yn rhoi mwy a mwy o ddata gwerthfawr yn y parth cyhoeddus, sy'n galluogi dinasyddion i ddarganfod mwy nag erioed o'r blaen am berfformiad gwasanaethau cyhoeddus, a dwyn cyrff cyhoeddus i gyfrif.
- **Dadansoddeg data:** y broses o groeswrio, glanhau, ad-drefnu a modelu data ar gyfer prosesau gwneud penderfyniadau.
- **Data personol:** gwybodaeth sy'n ymwneud â tharddiad hiliol neu ethnig; barn wleidyddol, credoau crefyddol neu gredoau eraill; aelodaeth neu fel arall o undeb llafur; cyflwr corfforol neu feddyliol; bywyd rhywiol unigolyn, ac unrhyw drosedd a gyflawnwyd neu yr honnwyd iddi gael ei chyflawni, neu'r penderfyniad neu'r ddeddfryd gan lys mewn unrhyw achos o'r fath.

Atodiad 3 – Arferion da wrth ddefnyddio data

Nodwedd Allweddol	Engbreiffiau o arferion da
<p>Arweinyddiaeth</p> 	<p>Yr arweinyddiaeth genedlaethol ar ddata</p> <p>Mae Cynllun Gweithredu Digidol Llywodraeth Cymru 2017-2020 yn hyrwyddo data fel adnodd gwerthfawr, ac yn anelu at ddarparu arweinyddiaeth a rhagor o gymorth i arweinwyr digidol ledled Llywodraeth Cymru. Mae'r cynllun yn nodi'r angen i wella'r ffordd y mae Llywodraeth Cymru yn gweithredu, a hynny trwy wneud y canlynol: bod yn y fan lle mae'r dinasyddion; grymuso dinasyddion Cymru; a gwneud defnydd effeithlon o adnoddau trwy ddefnyddio technoleg ddigidol i sicrhau newid sylweddol yn ei allu i gyflawni'r nodau hyn. Mae'r cynllun yn darparu fframwaith i gyflawni hyn, ac mae'n seiliedig ar gael arweinwyr digidol ysbrydoledig a hyderus ar bob lefel, sgiliau newydd, cynnwys pobl yn y broses o ddatblygu polisiau a deddfwriaeth, a gwneud data'n agored yn ddiodyn.</p> <p>Datblygu arweinyddiaeth ar ddata i fod yn drawsnewid sefydliadol</p> <p>Mae Strategaeth Trawsnewid Digidol Cyngor Sir Caerfyrddin 2017-2020 yn cydnabod bod angen technoleg ddigidol briodol ar y cyngor er mwyn iddo arbed arian a gwella gwasanaethau, a hynny trwy gydweithio â phartneriaid a rhannu a defnyddio data o ansawdd da mewn modd di-dor. Mae'r Cyngor yn cydnabod bod meithrin hyder y cyhoedd mewn prosesau diogelu gwybodaeth cadarn, sy'n amddiffyn data dinasyddion a busnes rhag camddefnydd a bygythiadau seiber, yn ganolog i wella mynediad at wasanaethau a chefnogi'r symudiad tuag at greu data mwy agored.</p>
<p>Safonau Corfforaethol</p> 	<p>Meithrin y gallu i lywio diwylliant mwy cydweithredol</p> <p>Mae Sir y Fflint Ddigidol 2017-2022 yn amlinellu'r modd y bydd Gwybodaeth a Thechnoleg Ddigidol yn cael eu defnyddio i gefnogi Blaenoriaethau Gwella a chynlluniau strategol y Cyngor Sir dros y pum mlynedd nesaf. Yr hyn sy'n gwneud Sir y Fflint Ddigidol yn wahanol i strategaethau eraill yw'r ffocws ar wella'r seilwaith digidol lleol, ynghyd â sicrhau bod gan gwsmeriaid y sgiliau digidol i gyrchu gwasanaethau a gwybodaeth ar-lein. Mae hyn yn cynnwys gweithio gyda phartneriaid, y trydydd sector a darparwyr hyfforddiant lleol i nodi a darparu hyfforddiant effeithiol ar gyfer cwsmeriaid, a hynny er mwyn sicrhau bod pobl yn manteisio ar wasanaethau digidol, a chefnogi cynhwysiant.</p>

Nodwedd Allweddol	Engbreiffiau o arferion da
<p>Data cwsmeriaid integredig</p> 	<p>Un 'Porth' i wasanaethau awdurdodau lleol</p> <p>Yn 2013, datblygodd Bwrdeistref Camden yn Llundain Fyngai Preswylwyr, gan gyfuno gwybodaeth o ffynonellau data lluosog yn y cyngor i greu un cofnod cyson am breswylwyr ledled y fwrdeistref, ynghyd â'r gwasanaethau yn y cyngor y maent yn eu defnyddio. Roedd Camden, fel pob awdurdod lleol, dan bwysau i gyflawni arbedion cost, ynghyd â sicrhau gwelliant parhaus i'w lefelau gwasanaeth a chyflawni ei amcanion cymdeithasol ar yr un pryd. Er mwyn mynd i'r afael â'r heriau hyn, penderfynodd Camden gyfuno gwybodaeth a oedd mewn seilos cyn hynny i ffurfio cofnod cynhwysfawr o ymgysylltiad preswylwyr â'r gwasanaethau.</p> <p>Sylweddolodd Camden y gallai mabwysiadu ymagwedd 'meddwl trwy systemau' ei helpu i sicrhau na fyddai angen i breswylwyr a fyddai'n cofrestru eu manylion gydag un gwasanaeth – er enghraifft tai – roi'r un wybodaeth eto i wasanaethau eraill. Yn yr un modd, roedd y cyngor am rymuso ei staff ei hun i weithio mewn modd mwy effeithlon, a hynny trwy gasglu gwybodaeth yn awtomatig gan adrannau eraill.</p> <p>Cafwyd nifer o ganlyniadau cadarnhaol o greu'r Mynegai Preswylwyr, yn cynnwys:</p> <ul style="list-style-type: none"> • helpu i nodi achosion o isosod tai cyngor yn anghyfreithlon, ynghyd â nodi achosion o dwyll mewn perthynas â derbyniadau i ysgolion, gan felly sicrhau bod adnoddau gwerthfawr yn mynd i'r preswylwyr sy'n gymwys ar eu cyfer; • galluogi'r tîm Gwasanaethau Etholiadol i gadw cofrestr gywir o etholwyr yn y fwrdeistref. Llwyddodd y Mynegai Preswylwyr i ddilysu 80% o'r data o'r gofrestr etholiadol (sy'n uwch na'r gyfradd o 50% gan yr Adran Gwaith a Phensiynau, sydd fel rheol yn dilysu data etholiadol y cyngor); a • darparu gwybodaeth hanfodol i gefnogi hyb Diogelu Amlasiantaethol y Cyngor yn ei waith o nodi newidiadau yng nghyfansoddiad cartrefi lle mae plant agored i niwed yn byw.
<p>Diogelu Data</p> 	<p>Rhannu data mewn modd saff a diogel</p> <p>Mae Bwrdd Gwasanaethau Lleol Conwy a Sir Ddinbych wedi datblygu ystod o wybodaeth a pholisïau i annog prosesau rhannu data saff a diogel ymysg partneriaid cyfansoddol. Mae'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus wedi adeiladu ar waith blaenorol y Bwrdd Gwasanaethau Lleol, a bydd Strategaeth Gwybodaeth a Phecyn Cymorth Rhannu Gwybodaeth yn cael eu diweddarau. Mae'r deunydd hyfforddi yn canolbwyntio ar rannu data mewn modd cyfreithlon, cynnwys Cytundeb Rhannu Gwybodaeth Personol Cymru, a datblygu ystod o brotocolau a chynhyrchion rhannu gwybodaeth. Mae'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus yn fwy abl i amlygu'r modd y mae wedi defnyddio data o ansawdd da i lunio ei flaenoriaethau strategol ar gyfer Lles Meddyliol Da ar gyfer Pobl Hŷn; Grymuso Cymunedol; a Gwydnwch Amgylcheddol. Cytunwyd ar drafodaeth realistig ar rôl y Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus, sef darparu arweinyddiaeth a gwaith craffu o fewn y strwythurau cyfredol, yn hytrach na rheoli prosiectau ac integreiddio prosesau cyflenwi gwasanaethau.</p>

Nodwedd Allweddol	Enghreifftiau o arferion da
<p data-bbox="137 501 363 528">Dadansoddeg data</p> 	<p data-bbox="408 501 879 528">Defnyddio data i dargedu gwaith atal</p> <p data-bbox="408 551 1310 1025">Mae Awdurdod Tân ac Achub Canolbarth a Gorllewin Cymru yn atal tanau bwriadol ac ymddygiad gwrthgymdeithasol trwy gasglu, rhannu a defnyddio data a gwybodaeth i dargedu eu gwaith mewn meysydd a lleoliadau â blaenoriaeth. Mae Awdurdod Tân ac Achub Canolbarth a Gorllewin Cymru yn cydweithio â phartneriaid megis yr heddlu a gwasanaethau cymdeithasol y cyngor i rannu data er mwyn sicrhau bod ymdrechion yn cael eu targedu mewn modd effeithiol. Caiff data am achosion tanau eu cipio trwy'r System Cofnodi Gwybodaeth genedlaethol (IRS). Dadansoddir y data hyn er mwyn sicrhau bod gweithgarwch ymyrryd a negeseuon diogelwch yn y dyfodol yn adlewyrchu'r perygl o dân yn digwydd, er enghraifft canllawiau ysgrifenedig ar gelcio, a rhoi cyngor diogelwch wedi'i deilwra i Gymunedau Sipsiwn a Theithwyr. Dadansoddir gwybodaeth o Borth Data Awdurdod Tân ac Achub Canolbarth a Gorllewin Cymru mewn cyfarfodydd gorsafoedd a rheoli misol er mwyn monitro nifer y digwyddiadau, anafiadau a marwolaethau, a chynllunio adnoddau yn unol â hynny.</p> <p data-bbox="408 1043 1203 1104">Defnyddio data i feithrin galluoedd a rennir a sicrhau arbedion effeithlonrwydd</p> <p data-bbox="408 1122 1310 1440">Mae Heddlu Dyfed-Powys yn gwella'r ffordd y mae'n defnyddio data i wella'r gwaith o reoli asedau. Defnyddir ystod eang o ddata am ddigwyddiadau a galw i nodi'r lleoliadau gorau posibl ar gyfer gorsafoedd heddlu. Gall swyddogion yr heddlu edrych ar ddata am droseddau a pherfformiad ar lefel sir, ward a rhawd. Mae setiau data hefyd yn cael eu cyfuno fwyfwy, er enghraifft wrth integreiddio gwybodaeth am gostau a pherfformiad i ddeall perfformiad ac ailgyfeirio adnoddau. O ganlyniad, mae buddsoddiad yn cael ei gyfeirio at yr asedau mwyaf addas, ac eir ar drywydd cyfleoedd i osod gorsafoedd heddlu ochr yn ochr â gorsafoedd tân, ac i greu canolfannau penodol ar gyfer arbenigedd yr heddlu.</p> <p data-bbox="408 1458 743 1485">Gwella dadansoddeg data</p> <p data-bbox="408 1503 1310 2011">Mae Heddlu Dyfed-Powys yn cynyddu ei gapasiti a'i alluoedd i ddeall a dadansoddi data mewn modd mwy effeithiol. Mae enghreifftiau'n cynnwys dadansoddi data i gau rhai gorsafoedd heddlu hen ffasiwn, i gyd-leoli gorsafoedd heddlu â gorsafoedd tân, ac i greu canolfannau penodol ar gyfer arbenigedd yr heddlu. Mae uwch-reolwyr yn edrych am y brigoedd, y tueddiadau a'r rhagolygon yn y galw i ddyrannu adnoddau. Mae setiau data yn cael eu cyfuno fwyfwy, er enghraifft wrth integreiddio gwybodaeth am gostau a pherfformiad i ddeall perfformiad ac ailgyfeirio adnoddau. Mae prosesau cloddio data yn gwella, ac yn achos nifer cynyddol o setiau data, gall swyddogion yr heddlu edrych ar ddata am droseddau a pherfformiad ar lefel sir, ward a rhawd. Mae data dadansoddol bellach yn cael eu cysoni â materion gweithredol, megis diogelu a cham-drin domestig. Mae defnyddio data i broffilio twyll a throseddau cyfundrefnol yn helpu i gyfeirio adnoddau arbenigol, er enghraifft cefnogaeth wyddonol a seiberdroseddau. Mae Heddlu Dyfed-Powys yn ei ystyried ei hun yn sefydliad sy'n dyheu am ddata, ac mae'n cydnabod y meysydd lle mae angen i'w berfformiad wella.</p>

Nodwedd Allweddol	Enghreifftiau o arferion da
<p>Penderfyniadau dan Arweiniad Data</p> 	<p>Gwneud penderfyniadau dan arweiniad data i baratoi adnoddau</p> <p>Mae Brigâd Dân Llundain yn gweithredu o fwy na 100 o orsafoedd tân ledled Llundain, a dyma'r gwasanaeth tân ac achub prysuraf yn y Deyrnas Unedig. Datblygodd Brigâd Dân Llundain Offeryn Ymateb Dynamig (DCT) gyda darparwr sector preifat i gynorthwyo'r broses o wneud penderfyniadau yng nghanolfannau rheoli'r gwasanaethau brys. Mae'r Offeryn Ymateb Dynamig yn helpu i wella'r sylw a roddir i ddigwyddiadau a risgiau, ac yn sicrhau bod adnoddau'n cael eu defnyddio mewn modd mor effeithlon â phosibl. Ymateb dynamig yw'r broses o adleoli adnoddau sydd ar gael i gynnal safonau priodol o ymateb i risg ledled ardal. Mae meddalwedd yr Offeryn Ymateb Dynamig yn darparu cymorth gweledol amser real i gefnogi'r swyddog rheoli argyfyngau yn y gwaith o symud cerbydau ymateb brys.</p> <p>Integreiddio data i wella dirnadaeth ac i gynllunio ymatebion strategol</p> <p>Mae Awdurdod Llundain Fwyaf yn hyrwyddo'r broses o ddatblygu a defnyddio data agored. Mae Awdurdod Llundain Fwyaf yn gweld bod y cyfleoedd mwyaf ar gyfer data agored i'w cael trwy fodelu tywydd eithafol, rhagfynegi'r galw am adnoddau naturiol, gwella'r gwaith o fonitro ansawdd yr aer, defnyddio lleoedd parcio, a gwella gwybodaeth am gysylltiadau trafnidiaeth gyhoeddus ac argaeledd tai ac asedau cymunedol. Roedd prosiectau data agored cynnar Awdurdod Llundain Fwyaf yn cynnwys mynd i'r afael â phroblemau yn ymwneud â thai amlfeddiannaeth didrwydded, a lleihau nifer yr adeiladau hapchwarae mewn rhannau o Lundain a oedd â phobl hynod o agored i niwed. Mae Awdurdod Llundain Fwyaf bellach yn symud oddi wrth ei Bartneriaeth Data Bwrdeistrefol i hyb data sy'n seiliedig ar Academi Data San Francisco – gweler Academi Data, a hynny gyda'r nod o wella cysondeb ac ansawdd y broses o rannu data, rheoli data, delweddu, dadansoddi, a sgiliau data.</p>

Nodwedd Allweddol	Engbreiffiau o arferion da
<p>Data agored</p> 	<p>Defnyddio data agored i feithrin gallu cymunedol a llywio lles economaidd</p> <p>Mae Data Mill North yn brosiect cydweithredol a sefydlwyd yn wreiddiol i fynd i'r afael â'r galw cynyddol a'r adnoddau lleihaol yn Leeds. Y nod yw galluogi pobl a sefydliadau i archwilio'r perthnasoedd cymhleth gwahanol sy'n bodoli rhwng gwasanaethau a busnesau'r ddinas, a hynny trwy gasglu data agored o sawl ffynhonnell mewn un man i gynnig gwell dealltwriaeth nag erioed o'r blaen o waith y ddinas. Tri phrif flaenoriaeth y prosiect yw sicrhau gwelliant amlwg mewn iechyd a lles, llywio rhagor o dwf o ran tai a safonau tai, a gwella'r isadeiledd teithio a thrafnidiaeth. Erbyn hyn, Data Mill North yw'r unig storfa yn y rhanbarth lle y gall pob gwasanaeth cyhoeddus rannu data, dirnadaeth a gwybodaeth am ystod eang o bynciau; mae'r rhain yn cynnwys gwasanaethau cyhoeddus lleol, perfformiad busnes ac economaidd manwl, addysg i oedolion, a nifer mawr o setiau data a ffynonellau gwybodaeth am dai.</p> <p>Mae sylfaenydd y prosiect yn gefnogwyr i Bencadlys y Sefydliad Data Agored (ODI), a sefydlwyd ym mis Tachwedd 2013. Mae ODI Leeds yn gweithio i ddod â gwerth cymdeithasol, amgylcheddol ac economaidd i Leeds, a hynny trwy wella hyddysgrwydd mewn data a meithrin sgiliau. Hyd yn hyn, mae'r prosiect wedi cynnal 668 o ddigwyddiadau, wedi codi £883 mil yn ychwanegol mewn cyllid, ac wedi helpu 228 o bobl i ddod o hyd i swyddi sy'n talu'n well. Mae'r holl ffynonellau data yn Swydd Efrog yn cael eu mapio ar hyn o bryd – gan gynnwys yn y sectorau preifat, cyhoeddus a gwirfoddol.</p>

Wales Audit Office

24 Cathedral Road

Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

We welcome telephone calls in
Welsh and English.

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru

24 Heol y Gadeirlan

Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn Testun: 029 2032 0660

Rydym yn croesawu galwadau
ffôn yn Gymraeg a Saesneg.

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Auditor General for Wales

Rhestr wirio i sicrhau bod awdurdodau lleol yn ymgysylltu â'r trydydd sector ac yn gweithio gydag ef yn effeithiol

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Ardal	Ar waith	Yn cael ei ddatblygu	Ddim ar waith
1. Trefniadau strategol			
Gweledigaeth			
Mae gan yr awdurdoda lleol weledigaeth y cytunwyd arni ynglŷn â sut y bydd yn gweithio gyda'r trydydd sector sy'n cwmpasu pob gwasanaethau a'r holl gyllid a roddir i'r trydydd sector.			
Mae'r weledigaeth wedi'i rhannu â phob aelod perthnasol o staff yn yr awdurdod lleol ac fe'u deillir ganddynt.			
Mae'r weledigaeth wedi'i rhannu â'r aelodau etholedig, mae wedi'i chymeradwyo ganddynt ac fe'u deillir ganddynt.			
Mae'r weledigaeth wedi'i rhannu â'r cyngor gwirfoddol sirol lleol ac fe'i deillir ganddo.			
Mae'r weledigaeth wedi'i dosbarthu i sefydliadau yn y trydydd sector sy'n gweithio gyda'r awdurdod lleol.			
Dull corfforaethol			
Mae gan yr awdurdod lleol ddull corfforaethol o weithio gyda'r trydydd sector sy'n cwmpasu pob adran a gwasanaeth.			
Mae'r dull corfforaethol yn troi'r weledigaeth gorfforaethol yn gamau gweithredu ymarferol.			
Mae'r awdurdod lleol wedi dynodi arweinydd corfforaethol ar gyfer y trydydd sector sy'n gyfrifol am oruchwylio a chydgysylltu'r holl gyllid y mae'r awdurdod lleol yn ei roi i'r trydydd sector.			

Tudalen y pecyn 84

Ardal	Ar waith	Yn cael ei ddatblygu	Ddim ar waith
Cytundeb			
Mae gan yr awdurdod lleol gytundeb cyfredol â'r trydydd sector.			
Mae'r cytundeb yn nodi ac yn diffinio'r gydberthynas a'r hyn a ddisgwylir gan yr awdurdod lleol a'r trydydd sector pan fyddant yn cydweithio yn glir.			
Mae dealltwriaeth gyffredin rhwng yr awdurdod lleol a'r trydydd sector o'r hyn y gellir ei gyflawni drwy gydweithio.			
Mae'r cytundeb wedi'i deilwra i ddiwallu anghenion yr ardal leol ac wedi'i ddatblygu mewn partneriaeth â'r trydydd sector.			
Caiff y cytundeb ei adolygu'n rheolaidd.			
Mae'r cytundeb yn ystyried arian a roddir i'r trydydd sector gan gyrrff iechyd a chomisiynwyr yr heddlu a throseddau.			
Cyngor gwirfoddol sirol			
Mae'r awdurdod lleol a'r cyngor gwirfoddol sirol wedi cytuno ar gylch gwaith a chyfrifoldebau'r olaf yn ogystal â'i gyfyngiadau.			
Cytunwyd ar y ffordd y bydd cyngor gwirfoddol sirol yn cynrychioli'r trydydd sector a'r meysydd y bydd yn cynrychioli'r trydydd sector mewn perthynas â hwy.			

Ardal	Ar waith	Yn cael ei ddatblygu	Ddim ar waith
Trefniadau partneriaeth			
Nodir rôl y trydydd sector a chytunir arni ar bob partneriaeth a phwyllgor addas a gofynnol ar:			
<ul style="list-style-type: none"> lefel gorfforaethol – yng ngwaith y partneriaethau strategol a'r pwyllgorau craffu corfforaethol; 			
<ul style="list-style-type: none"> lefel adrannol – mewn trefniadau partneriaeth penodol er mwyn cefnogi agendâu polisi ehangach o fewn meysydd diffiniedig; a 			
<ul style="list-style-type: none"> lefel gwasanaeth – ar bartneriaethau lleol a mentrau penodol a arweinir gan wasanaethau. 			
Deall ymgysylltu â'r trydydd sector			
Mae gan yr awdurdod lleol gofnod canolog o'r holl arian a ddyfernir i sefydliadau yn y trydydd sector gan yr awdurdod lleol a gaiff ei ddiweddarar'n flynyddol.			
Mae'r awdurdod lleol yn coladu gwybodaeth ariannol ac yn cyflwyno adroddiad o leiaf unwaith y flwyddyn ar yr holl arian y mae wedi'i roi i'r trydydd sector sy'n dangos y canlynol:			
<ul style="list-style-type: none"> pa sefydliadau a ariennir gan yr awdurdod lleol; 			
<ul style="list-style-type: none"> gwerth y contract; 			
<ul style="list-style-type: none"> pa systemau ariannu, naill ai grant neu gontractau, a ddefnyddiwyd; 			
<ul style="list-style-type: none"> hyd y contract; 			
<ul style="list-style-type: none"> pa adran/gwasanaeth sydd wedi contractio'r sefydliad trydydd sector; 			
<ul style="list-style-type: none"> y mesurau llwyddiant a bennwyd ar gyfer y gwaith; a 			
<ul style="list-style-type: none"> beth yw manteision arfaethedig y gwaith. 			

Tudalen y pecyn 86

Ardal	Ar waith	Yn cael ei ddatblygu	Ddim ar waith
2. Prosesau ariannu			
Cynllunio gwasanaethau			
Mae'r awdurdod lleol yn manteisio ar arbenigedd a gwybodaeth y trydydd sector wrth gynllunio gwasanaethau newydd i'w darparu gan y trydydd sector.			
Wrth gynllunio gwasanaethau, mae'r awdurdod lleol yn nodi'n glir:			
<ul style="list-style-type: none"> • y galw y mae'r gwasanaeth yn ei ateb; 			
<ul style="list-style-type: none"> • sut mae wedi penderfynu ar y math o wasanaeth sydd ei angen arno; 			
<ul style="list-style-type: none"> • a oes angen atebion arloesol; a 			
<ul style="list-style-type: none"> • sut y bydd yr awdurdod lleol yn gweithio gyda darparwyr presennol a darpar ddarparwyr i fireinio a datblygu'r gwasanaeth ymhellach. 			
Systemau dyfarnu effeithiol			
Mae'r awdurdod lleol wedi sefydlu un system ariannu ganolog a chorfforaethol ar gyfer rheoli a dyfarnu holl gyllid y trydydd sector.			
Mae gan yr awdurdod lleol systemau effeithiol i ddyfarnu arian i sefydliadau sy'n nodi'r canlynol:			
<ul style="list-style-type: none"> • amserlen ariannu glir sydd ar gael i bob darpar gynigiwr er mwyn iddo allu paratoi ar gyfer cyfleoedd; 			
<ul style="list-style-type: none"> • y broses a ddefnyddir i wneud penderfyniad (er enghraifft, ceisio dyfynbrisiau neu ddefnyddio proses dendro neu broses gynnig); 			
<ul style="list-style-type: none"> • y gwerth a'r risg sy'n gysylltiedig â'r gwahanol lwybrau ariannu; 			

Tudalen y pecyn 87

Ardal	Ar waith	Yn cael ei ddatblygu	Ddim ar waith
<ul style="list-style-type: none"> a ellir mabwysiadu prosesau llai manwl yn unol â Chyfarwyddeb Contractau Cyhoeddus yr UE er mwyn penodi sefydliadau i wneud y gwaith; 			
<ul style="list-style-type: none"> meini prawf clir a chyhoeddedig a ddeëllir gan bob sefydliad sy'n ceisio arian, gan gynnwys cymalau budd i'r gymuned; 			
<ul style="list-style-type: none"> y gost a'r adnoddau sydd eu hangen er mwyn i'r awdurdod lleol oruchwylio a gweinyddu'r broses; 			
<ul style="list-style-type: none"> am faint o amser y darperir arian; a 			
<ul style="list-style-type: none"> sut yr eir ati i adennill costau llawn. 			
Systemau dyfarnu effeithlon			
Mae gan yr awdurdod lleol systemau corfforaethol effeithlon i ddyfarnu arian sy'n seiliedig ar y canlynol:			
<ul style="list-style-type: none"> prosesau gwneud cais cryno a chllir; 			
<ul style="list-style-type: none"> defnyddio systemau ar-lein ac electronig i ddosbarthu a choladu gwybodaeth a cheisiadau; 			
<ul style="list-style-type: none"> trefniadau gwneud penderfyniadau byr o'r dechrau i'r diwedd; 			
<ul style="list-style-type: none"> y nifer leiaf bosibl o gamau a phrosesau sydd eu hangen i wneud penderfyniad; a 			
<ul style="list-style-type: none"> phenderfyniadau yn cael eu dirprwyo i'r lefel isaf. 			

Tudalen y pecyn 88

Ardal	Ar waith	Yn cael ei ddatblygu	Ddim ar waith
Grantiau neu contractio			
Mae'r awdurdod lleol wedi nodi'r amgylchiadau lle y bydd yn defnyddio arian grant a'r amgylchiadau lle y bydd yn contractio gwasanaethau. Mae hyn wedi'i rannu â phob darpar gynigiwr, gan gynnwys y trydydd sector.			
Mae'r awdurdod lleol yn sicrhau bod y broses hon yn gyson ac yn briodol i'r risgiau a'r swm o arian sy'n cael ei roi.			
Mae telerau ac amodau contract yr awdurdod lleol yn gymesur â'r arian sy'n cael ei roi ac yn ymwneud yn benodol â'r gwaith sy'n cael ei ariannu.			
Mae'r awdurdod lleol yn adolygu'r prosesau ariannu hyn er mwyn sicrhau nad ydynt yn atal sefydliadau yn y trydydd sector rhag cael gwaith gan yr awdurdod lleol yn anfwriadol.			
Hyfforddiant			
Mae'r awdurdod lleol yn darparu hyfforddiant i gefnogi'r trydydd sector sy'n cwmpasu'r canlynol:			
<ul style="list-style-type: none"> • sut i wneud cais am arian – yr hyn y dylid ei wneud a pheidio â'i wneud; 			
<ul style="list-style-type: none"> • cydymffurfio â systemau caffael yr awdurdod lleol; 			
<ul style="list-style-type: none"> • prosesau casglu data; 			
<ul style="list-style-type: none"> • trefniadau rheoli perfformiad a chraffu; 			
<ul style="list-style-type: none"> • cylchoedd talu a thargedau perfformiad; a 			
<ul style="list-style-type: none"> • therfynu contractau/gofynion o ran parhau. 			

Tudalen y pecyn 89

Ardal	Ar waith	Yn cael ei ddatblygu	Ddim ar waith
3. Rheoli perfformiad			
Casglu gwybodaeth			
Mae'r awdurdod lleol wedi nodi'r wybodaeth sydd ei hangen er mwyn monitro a gwerthuso perfformiad sefydliadau yn y trydydd sector a ariennir ganddo a nodir y wybodaeth hon yn y cytundeb ar gyfer gwaith a ariennir.			
Mae'r wybodaeth ond yn mesur gweithgarwch perthnasol.			
Mae'r systemau i gasglu gwybodaeth yn syml ac yn effeithlon ac mae sefydliadau yn y trydydd sector ond yn cyflwyno gwybodaeth unwaith ac yn electronig yn unol ag amserlenni y cytunwyd arnynt.			
Adolygu perfformiad			
Mae'r awdurdod lleol yn cyflwyno adroddiadau rheolaidd ar gyllid y trydydd sector i bwyllgor(au) craffu yn erbyn set gytbwys o wybodaeth am berfformiad sy'n cwmpasu'r awdurdod lleol cyfan. Mae'r adroddiadau hyn yn cynnwys y canlynol:			
<ul style="list-style-type: none"> • safonau clir o ran yr hyn y mae'n ofynnol i sefydliadau yn y trydydd sector berfformio yn ei erbyn a sut y dylent wneud hynny, sy'n ymwneud yn benodol â'r gwasanaeth a ariennir gan yr awdurdod lleol; 			
<ul style="list-style-type: none"> • casgliadau adolygiadau archwilio/ arolygu mewnol; a 			
<ul style="list-style-type: none"> • data perfformiad perthnasol seiliedig ar wasanaethau. 			
Mae'r awdurdod lleol wedi rhoi'r prosesau cywir ar waith i graffu ar berfformiad a'i farnu. Dylai'r rhain fod yn gymesur â gwerth yr arian ond sicrhau eu bod yn rhoi sicrwydd i'r awdurdod lleol bod ei arian yn cyflawni'r canlyniadau disgwyliedig.			

Tudalen y pecyn 90

Ardal	Ar waith	Yn cael ei ddatblygu	Ddim ar waith
Rheoli risg a'r gwasanaeth archwilio mewnol			
Ystyrir y risgiau sy'n gysylltiedig ag ariannu'r trydydd sector ar lefel gorfforaethol a lefel gwasanaeth wrth ddatblygu cynlluniau rheoli risg ar draws yr awdurdod lleol a chytuno arnynt.			
Cynhelir rhaglen dreigl o systemau archwilio mewnol ac adolygiadau o gydymffurfiaeth mewn perthynas â'r modd y mae'r awdurdod lleol yn ariannu gwasanaethau'r trydydd sector, ei systemau a'i arferion.			

Eitem 8

Yn rhinwedd paragraff(au) vi o Reol Sefydlog 17.42

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon